

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**DOĞU AKDENİZ'DE GKRY-İSRAİL YAKINLAŞMASININ
TÜRKİYE AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serkan AKTAŞ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç Dr. Poyraz GÜRSON**

Ankara-2013

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**DOĞU AKDENİZ'DE GKRY-İSRAİL YAKINLAŞMASININ
TÜRKİYE AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serkan AKTAŞ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç Dr. Poyraz GÜRSON**

Ankara-2013

ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Serkan AKTAŞ tarafından hazırlanan "Doğu Akdeniz'de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 05.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında *Yüksek Lisans* tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
(Başkan)

Prof. Dr. Celalettin YAVUZ

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
(Tez Danışmanı)

Yrd. Doç. Dr. Payrol ŞİRKAN

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
(Üye)

Doç. Dr. Övül KESER

ÖNSÖZ

26 Ağustos 1071 tarihinde Büyük Selçuklu Hükümdarı Alparslan'ın, Bizans İmparatoru IV. Romen Diyojen karşısında kazandığı Malazgirt Zaferi ile Anadolu'yu vatan yapan Türkler, o tarihten bu yana Doğu Akdeniz coğrafyasının en önemli aktörü ve ev sahibi olmuştur. Tarihin hiç bir döneminde Yunan olmamış Kıbrıs, 4 Ağustos 1571'de Venedikli Mağusa Kalesi Komutanı Bragadino'nun kentin anahtarını Lala Mustafa Paşa'ya teslim etmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katıldığında ise, stratejik önemi tartışılmaz bu adanın günün birinde Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda yaşadığı en büyük ve en uzun soluklu sorun olacağını herhalde kimse tahmin etmemiştir.

Doğu Akdeniz'in kalbinde yer alan bu güzel adanın, 1990'lı yıllardan sonra bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları sayesinde jeostratejik önemi katlanarak artmış ve bunun sonucunda Avrupa Birliği (AB), 1 Mayıs 2004'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ne rağmen, adanın tek temsilcisi olarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı ile, uluslararası hukuk kurallarına aykırı bir şekilde üyeliğe kabul etmiştir.

Doğu Akdeniz coğrafyasının bir diğer önemli ülkesi İsrail'in, kurulduğu 14 Mayıs 1948 tarihinden bu yana Türkiye ile ilişkileri, dengeli bir şekilde ilerlemiştir. 31 Mayıs 2010'da yaşanan Mavi Marmara Krizi'nin ardından bozulan ilişkiler, GKRY'ye Doğu Akdeniz'de kendisine avantajlı bir konum ve bölgede varlığı tespit edilen hidrokarbon kaynakları üzerinde ise, Türkiye ve KKTC'ye rağmen, mutlak hâkimiyet elde edebilmesi açısından bir fırsat

doğurmuştur. Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerini yeniden normal bir seyre kavuşturması, bölgedeki çıkarları açısından önemlidir.

GKRY'nin 1990'lı yıllardan itibaren titizlik ve kararlılıkla yürüttüğü deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik faaliyetleri ve bölge ülkeleri ile yaptığı anlaşmalara rağmen Türkiye'nin somut bir adım atmaması, ülkemizin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları üzerindeki haklarına hanel getirmektedir. Bunun yanı sıra GKRY'nin sahibi olduğunu iddia ettiği hidrokarbon kaynakları üzerinde KKTC ve Kıbrıs Türklerinin de hakları vardır. Türkiye'nin, hem kendisinin hem de KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına yönelik uluslararası hukukun da işaret ettiği haklarına sahip çıkması açısından somut adımlar atmasının da zamanı gelmiştir.

Atılım Üniversitesi'nde tamamlamak üzere olduğum yüksek lisans öğrenimimi, milli menfaatlerimiz açısından büyük öneme sahip Kıbrıs konusunda bir çalışma ile nihayete erdirmemde bana fikir ve ilham kaynağı olan, özendirici değerli hocam Doç. Dr. Ulvi Keser'e, tez çalışmamın başlangıcında verdiği destekten ötürü Yrd. Doç. Dr. Pınar Gözen Ercan'a ve süreç içerisinde yaşadığım zor anlarda desteğini esirgemedi tereddütsüz tez danışmanlığımı üstlenen ve takip eden süreçte hiç bir desteğini benden esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Poyraz Gürson'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tez çalışmam boyunca vermiş olduğu her türlü destek ve yardımlarından ötürü biricik eşim Özge Gökçe Aktaş'a ve yüksek lisans öğrenimim boyunca metin okumalarımnda büyük emeği geçen sevgili kayınvalidem Ayal Gökçe'ye sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
TABLolar VE ŞEKİLLER.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL-JEOPOLİTİK ALTYAPISI

I. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFİ KONUMU.....	11
II. DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ.....	11
III. KIBRIS'IN ÖNEMİ.....	16
IV. KIBRIS SORUNU VE TÜRKİYE.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ ÖZELİNDE TÜRKİYE-GKRY-İSRAİL İLİŞKİLERİ

DOĞU AKDENİZ ÖZELİNDE TÜRKİYE-GKRY İSRAİL İLİŞKİLERİ.....	43
I. 2000 YILI SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ.....	43
II. İSRAİL-GKRY İLİŞKİLERİ.....	51

İsrail-GKRY Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar	54
III. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ YAKINLAŞMANIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ.....	57
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	72
EK-I Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşmaları	81
EK-II Kıbrıs Türklerini Yok Ederek Kıbrıs'ı Yunanistan'a Bağlamayı Hedefleyen Akritas Planı'nın İngilizce Tam Metni	92
EK-III Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 Tarihli Kıbrıs'la İlgili Deklarasyonu	102
EK-IV Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında Akdeniz'de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma.....	104
EK-V Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hakkındaki 5 Ağustos 2011 Tarihli Açıklaması	1099
ÖZET	112
ABSTRACT	114

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
AKP	:Adalet ve Kalkınma Partisi
BAE	:Birleşik Arap Emirlikleri
bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	:Büyük Ortadoğu Projesi
BTC	:Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı
c.	:Cilt
CAP	:Ceyhan-Aşkelon Petrol Boru Hattı
ÇHC	:Çin Halk Cumhuriyeti
EOKA	:Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü)

ft ³	:Feet küp
GAP	:Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	:Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	:Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
km	:Kilometre
KYP	:Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı
LNG	:Liquefied Natural Gas (Sıvılaştırılmış Doğal Gaz)
m	:Metre
m ³	:Metre küp
MEB	:Münhasır Ekonomik Bölge
MW	:Mega Watt
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
PKK	:Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RF	:Rusya Federasyonu
s.	:Sayfa
SCP	:Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı
TAP	:Trans Arabistan Petrol Boru Hattı
TMT	:Türk Mukavemet Teşkilatı

TPAO :Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

UAD :Uluslararası Adalet Divanı

Vb. :Ve benzeri

TABLolar VE ŞEKİLLER

Şekil-1 İsrail'in Doğu Akdeniz'de Keşfettiği Doğal Gaz Sahaları	36
Şekil-2 GKRY'nin Oluşturduğu Petrol Arama Ruhsat Sahaları.....	40
Şekil-3 TPAO ve GKRY'nin çakışan Ruhsat Sahaları	41
Şekil-4 Türkiye'nin Kıta Sahanlığı İçinde Kalan GKRY Ruhsat Sahaları	41
Tablo-1 2001-2012 Dönemi Türkiye-İsrail Ticari İlişkileri.....	45

GİRİŞ

Uzun yıllardır dengeli bir şekilde ilerleyen Türkiye-İsrail ilişkileri, 3 Kasım 2002 tarihinde Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin iktidara gelmesinin ardından giderek artan bir eğilimle bozulmaya başlamış, 31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze’ye insani yardım malzemesi taşıyan filoda yer alan Mavi Marmara feribotuna İsrail’in Akdeniz’in uluslararası sularında yaptığı askeri müdahale ile gerilmiş ve takip eden dönemde de giderek bozulmuştur. Aynı dönemde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’nin, Türk kesiminin görüşünü almaksızın, Kıbrıs Cumhuriyeti adına İsrail ile “Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması” imzalaması ve Doğu Akdeniz’de tespit edildiği iddia edilen zengin hidrokarbon kaynakları, Kıbrıs Sorunu’na yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’nin İsrail ile sarsılan ilişkileri, GKRY’ye Kıbrıs Sorunu’nda kendisine avantajlı bir konum yaratmak ve İsrail ile ilişkilerini derinleştirmek için bir fırsat doğurmuştur. Bu çalışmada İsrail-GKRY yakınlaşması ve bu yakınlaşmanın Türkiye açısından etkileri incelenmiştir. Çalışmada incelenen olaylar, neorealist bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde neorealist düşünceye göre, herhangi bir devletin güvenliğini sağlamaya dönük faaliyetleri mevcut ya da potansiyel düşmanlarının güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bir devletin mutlak güvenlik içinde olması diğer devletlerin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum diğer devletleri silahlanmaya veya başka türlü düşmanca davranışlara itmektedir.¹ Bu doğrultuda “moral unsurlar” neorealizmde göz ardı edilmektedir.

¹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Bursa, MKM Yayıncılık, 2010, s.192.

Neorealizm, uluslararası çatışmaların ve savaşların analizini yaparken belirgin bir şekilde yapı ve sistem üzerinde odaklanmaktadır. Uluslararası yapıya hâkim olan anarşinin, devletlerde güvensizliğe yol açtığı, bu yapı içerisinde devletlerin en temel amacının varlıklarını sürdürmek, ancak mümkünse genişleyerek etki alanlarını artırmak olduğu ifade edilmektedir. Buna göre bir devletin diğer devletler tarafından hâkimiyet altına alınma korkusu, devletlerin davranışını belirlemektedir. Bununla birlikte, neorealizme göre devletler, nisbî kazanca göre hareket ettiklerinden, “Kim daha fazla kazanacak?” sorusunu sorarlar² ve bu doğrultuda ittifak arayışı içerisinde bulunurlar.

2000’li yılların başından itibaren Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynağı arama haklarına ilişkin yaşanan tartışma, Türkiye-İsrail ilişkilerinin tarihte en kötü olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Aslında Türkiye-İsrail ilişkilerindeki bozulma, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da yaşanan gelişmelerle de yakından ilgilidir.³ Bu nedenle, Doğu Akdeniz’de tespit edilen doğal kaynaklara ilişkin mücadelenin, salt enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurmayla sınırlı bir konu olduğu düşünülmemelidir. Bu durum bölgenin önemli aktörlerinin bölgesel konularda birbiriyle çatışan egemenlik söylemleriyle ilişkilidir.

Son dönemde Orta Doğu’da yaşanan gelişmeler, bir yandan Türkiye’nin bölgedeki önemini artırarak bölgesel bir güç olarak ortaya çıkmasına neden olmakta iken, diğer yandan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun, “Komşularla Sıfır Sorun”⁴ politikasının giderek artan sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur. Bu durum çeşitli kaynaklarca,

² Arı, **a.g.e.**, s.194-196.

³ Geçtiğimiz üç yıl boyunca Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da “Arap Uyanışı” olarak adlandırabileceğimiz bir dizi halk hareketi sonrasında, bu ülkeleri uzun yıllardır ülkeleri yöneten rejimler ya ciddi şekilde yıpranmış ya da tamamen yıkılmışlardır.

⁴ Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Zero-Problem Foreign Policy”, (Erişim) <http://www.foreignpolicy.com>, 23 Ocak 2013.

Türkiye'nin yakın gelecekte komşu ülkelerle "sıfır sorun" yerine "sıfır ilişki" düzeyine gelme riskinin bulunduğu şeklinde yorumlanmaktadır.⁵

Doğu Akdeniz'de yaşanan son ihtilaf, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin deniz tabanında hidrokarbon yataklarının aranmasına ilişkin egemenlik haklarının belirlenmesi konusunda doğmuştur. Her ne kadar, teorik olarak, uluslararası hukuk kıyıdaş ülkelere iç suları, kıta sahanlığı, karasuları ve münhasır ekonomik bölgeleri (MEB) dâhil kara ülkelerinin açığındaki deniz alanlarında bazı egemenlik hakları tanımlamakta olsa da, uluslararası hukukun teorisinin pratiğe yansımaları bu kadar kolay olmamaktadır. Doğu Akdeniz özelinde ise bu durum, kıyıdaş ülkelerin MEB'leri açısından ciddi sorunlar arz etmektedir. 1982 Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesine göre, ülkelerin MEB'lerini karasularının ölçüldüğü esas hattan itibaren 200 deniz miline kadar genişletme hakkı bulunmaktadır. Yine uluslararası hukuk gereğince devletler, MEB'lerini ilan etmek yoluyla belirlemek zorundadırlar.⁶ Türkiye, GKRY'nin adanın tamamını temsilen ilan ettiği sözde MEB'ini "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni meşru bulmadığı savıyla tanımamaktadır. Dahası Türkiye GKRY'yi egemen bir devlet olarak da tanımamaktadır. Bu çalışmada, konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından, öncelikle Doğu Akdeniz'in Türkiye için önemi ve Kıbrıs Sorunu üzerinde durulmuş, bilahare uluslararası hukuka göre MEB'in tanımı ve uygulamaları da açıklanmaya çalışılmıştır.

Her ne kadar Doğu Akdeniz'de Türkiye ve GKRY arasında yaşanan gerginlik bölgede önemli petrol ve doğal gaz yataklarının tespit edilmesinin bir sonucu olsa da,⁷ bölgedeki gerilimin daha da önce artmaya başladığı belirtilmelidir. GKRY'nin 2004 yılında tek taraflı ilan ettiği MEB'in sınırları, KKTC ve Türkiye tarafından endişe ile karşılanmış, müteakiben 2004 ve

⁵ Deniz Zeyrek, "Türk Dış Politikasında 2012'de Neler Yaşanacak?" (Erişim) <http://www.radikal.com.tr>, 1 Ocak 2012.

⁶ Alper Ali Rıza, "The Law of the Sea: Turkey vs. Cyprus", (Erişim) www.todayszaman.com, 13 Aralık 2011.

⁷ Stephen Blank, "Turkey and Cyprus' Gas: More Troubles Ahead in 2012", (Erişim) www.silkroadstudies.org, 20 Ocak 2013.

2007 yıllarında Mısır ve Lübnan ile yapılan MEB sınırlandırma anlaşmaları ise tartışmayı iyice alevlendirmiştir.⁸ Bu duruma, 2010 yılında İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Tamar ve Leviathan havzalarında tespit ettiği doğal gaz kaynakları da eklenmiştir. Tamar Sahası'nda bulunan doğal gazın, İsrail'in 40 yıllık ihtiyacını karşılayacağını, Leviathan Sahası'ndaki tahmini doğal gaz miktarının ise Tamar'ın yaklaşık iki katı olmasının beklendiği ifade edilmektedir.⁹ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi çalışmanın ikinci bölümünde verilmeye çalışılmıştır.

İsrail'in yukarıda belirtilen sahalardaki petrol ve doğal gaz keşiflerinin Türkiye-İsrail ilişkilerinin son derece kötü olduğu bir zamana denk gelmesi ve hidrokarbon yataklarının bulunduğu bölgenin GKRY ile İsrail arasında belirlenen deniz sınırının hemen bitişiğinde olması, Türkiye'ye karşı İsrail ve GKRY arasında bir yakınlaşma doğmasına neden olmuştur. Bu yakınlaşmanın sonucu olarak iki ülke arasında Aralık 2010'da MEB sınırlandırması ve GKRY'nin sözde MEB'inde petrol ve doğal gaz aranmasında işbirliği yapılması konularında anlaşmalar imzalanmıştır. Müteakiben GKRY tarafından Afrodit olarak adlandırılan sahada¹⁰ Eylül 2011'de petrol arama çalışmalarının başlatılması Doğu Akdeniz'deki gerilimi iyice yükseltmiştir. Türkiye ise bu teşebbüse kendi araştırma gemisini bölgeye göndererek ve Türk Deniz ve Hava Kuvvetleri'nin bölgede devriye görevleri icra edeceğini duyurarak yanıt vermiştir.¹¹ 2011 yılı sonu itibariyle, Afrodit Sahası'nda 140 ila 226 milyar m³ seviyesinde olduğu tahmin edilen doğal gaz rezervi tespit edildiği açıklanmıştır. Çeşitli kaynaklarda bu miktarın GKRY'nin yaklaşık 150 yıllık gaz ihtiyacını karşılamaya yeterli olduğu değerlendirilmeleri yapılmaktadır.

⁸ Theodore C. Kariotis, "Hydrocarbons and the Law of the Sea in the Eastern Mediterranean: Implications for Cyprus, Greece, and Turkey", **Mediterranean Quarterly**, Spring 2011, Vol:22, No:2, s.47.

⁹ Kariotis, **a.g.m.**, s.48.

¹⁰ 12. Parsel olarak da bilinen bu saha GKRY'nin ilan ettiği MEB'de, İsrail'in Leviathan Sahası ile bitişiktir.

¹¹ "Cyprus, Turkey and Israel Wrestle Over Gas", www.euronews.net/2011/11/23/cyprus-turkey-and-israel-wrestle-over-gas.

Türkiye için Doğu Akdeniz’de yürütülen bu faaliyetler iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan ilki, Kıbrıs Sorunu’nun bir parçası olarak adada yaşayan iki toplumun adanın kaynakları üzerindeki sahiplik ve adil kullanım/paylaşım haklarıyla ilişkilidir. GKRY, uluslararası camiada da kabul gören, “adanın yasal temsilcisi olduğu” iddiasını AB ve BM’ye “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla üye olmasıyla desteklemektedir. Bu doğrultuda GKRY, sözde MEB’i üzerinde tüm adayı temsilen egemenlik hakları bulunduğunu ifade etmektedir. Konuya ilişkin olarak GKRY Lideri Dimitris Hristofyas, “GKRY’nin sondaj haklarının ‘müzakereye açık’ bir konu olmadığını, bu konuya ‘dış güçlerce müdahale’ edilmesini protesto ettiğini” ifade etmiştir.¹² Hristofyas ayrıca, “soruna kalıcı bir çözümün yokluğunda dahi sözde GKRY MEB’inden elde edilecek refahtan, ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin eşit vatandaşları olarak Kıbrıslı Türklerin de faydalanacağını” belirtmiştir.¹³

Türkiye ve KKTC ise bu söylemin 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşmaları’na aykırı olduğunu ifade etmektedir. Türkiye, GKRY’nin adanın kaynakları üzerinde tek başına münhasır haklara sahip olmadığı ve egemenliğin GKRY ve KKTC arasında paylaşıldığı görüşündedir. Türkiye’nin GKRY-İsrail MEB Sınırlandırma Antlaşması’na itirazı, “tespit edilen hidrokarbon kaynaklarının adadaki iki topluma birden ait olduğu, dolayısıyla elde edilecek gelir ve faydaların adil paylaşımının gerektiği” yönündedir.¹⁴ Bu doğrultuda Türkiye ve KKTC, adada kalıcı bir çözüm sağlanmadan GKRY’nin bu kaynaklardan yararlanmaması gerektiğini belirtmektedirler. GKRY’nin tek taraflı olarak sürdürdüğü arama çalışmaları GKRY ve KKTC arasında BM himayesinde yürütülen barış müzakerelerini de sekteye uğratmaktadır.

İkinci olarak, bölgede gaz arama çalışmalarından kaynaklanan gerilime İsrail’in de dâhil olması, sorunun bölgesel bir nitelik kazanmasına ve

¹² Hürriyet Daily News, “Turkey To Continue Cyprus Gas Drill”, www.hurriyetaidailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-to-continue-cyprus-gas-drill-2011-10-03.

¹³ Apostolos Zoupaniotis, “Christofias Attended Cyprus Federation Annual Gala”, (Erişim) www.greeknewsonline.com/?p=17411, 20 Ocak 2013.

¹⁴ www.mfa.gov.tr

bölgede yeni ittifaklar oluşmasına neden olmuştur. İsrail'in bölgede yalnızlaşma ve izole edilme korkusu sonucu kendine yakın gördüğü Türkiye ile geliştirdiği ittifak, şaşılacak bir biçimde ve hızla ortadan kalkmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın önderliğindeki AKP iktidarının özellikle ikinci döneminden itibaren Türkiye-İsrail ilişkileri bozulmaya başlamıştır.

Türkiye-İsrail ilişkileri, 2008 yılında İsrail Dışişleri Bakanı Ehud Olmert'in Türkiye'yi ziyaretinden iki gün sonra, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bilgisi dışında, İsrail'in Gazze Şeridi'ne karşı düzenlediği "Dökme Kurşun Operasyonu" ile derin bir yara almıştır. Ocak 2010'da ise kamuoyuna "alçak sandalye krizi" olarak yansıyan, İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon'un, Türkiye'nin Tel-Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol'u alenen aşağılaması olayı gerçekleşmiştir. Bu duruma İsrail'in Mavi Marmara olayı için özür dilemeyi reddetmesi ve genişleyen "Arap Uyanışı" hareketi nedeniyle Türkiye ve İsrail'in arasının iyice açılması eklenmiştir. Türkiye "Arap Uyanışı"na destekleyen bir tavır takınırken, İsrail bu toplumsal hareketleri sınırlarının güvenliği açısından tehdit olarak görmektedir. Ayrıca, bu dönemde AKP'nin öne çıkan İslami eğilimleri nedeniyle Türkiye, Arap Dünyası üzerindeki etkisini arttırma ve İran dâhil doğusundaki ülkelerle ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirme yönünde adımlar atmıştır. Türkiye İsrail ile olan ilişkilerini kaybetme pahasına Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiştir. Bu ortamda, iki eski müttefik arasında ulusal çıkarlar ve güç mücadelesinin yeniden tanımlanması süreci iki ülkeyi sıklıkla karşı karşıya getirmektedir.¹⁵

Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulmasına neden olan faktörler, çalışmanın ikinci bölümünde, "2000 Yılı Sonrası Dönemde Türkiye-İsrail İlişkileri" başlığı altında, ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

¹⁵ İsrail'in Aralık 2008 ve Ocak 2009'daki Dökme Kurşun Operasyonu, tarihe "One Minute Krizi" olarak geçecek, Ocak 2009'da gerçekleştirilen Davos Zirvesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'le birlikte katıldığı toplantıda Şimon Peres'e sert tepki göstererek toplantıyı terk etmesine neden olmuştur. Türkiye-İsrail ilişkilerinde gerilime neden olan bu olaylar ikinci bölümde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi İsrail, Türkiye ile ilişkilerinin bozulduğu bu dönemde Yunanistan ve GKRY ile giderek daha çok yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma, İsrail ve GKRY arasında Aralık 2010'da imzalanan MEB Sınırlandırma Antlaşması ile somutlaştırılmıştır. Bu işbirliği ayrıca İsrail'in bölgesel ilişkilerinde Türkiye'den boşalan yerin, Yunanistan ve GKRY ile doldurulabilmesine imkân tanımıştır. İsrail'in deniz yataklarından çıkaracağı doğal gazın, Yunanistan üzerinden sualtı boru hatları ya da elektrik enerjisi olarak sualtı kabloları ile Avrupa'ya nakledilmesine ilişkin ülkeler arasında yüksek düzeyde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye de, İsrail-GKRY örneğini takip ederek, KKTC ile işbirliğini geliştirme yolları aramış ve Eylül 2011'de Türkiye ve KKTC arasında "MEB Sınırlandırma Antlaşması" imzalanmıştır. Bunun yanı sıra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, GKRY ile işbirliği yapan uluslararası petrol ve gaz şirketlerini kara listeye almak ve Türkiye'deki enerji ihalelerine girmekten men etmekle tehdit etmiştir.¹⁶ Türkiye'nin bu hareketi, KKTC'nin çıkarlarını üçüncü ülkelere karşı da koruma konusundaki kararlılığına ilişkin güçlü bir mesaj vermesi açısından sembolik bir önem taşımıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e artan ilgisinin arkasında yatan bir diğer neden de son dönemdeki ihracat güdümlü büyümeye yönelik ekonomik kalkınma stratejisidir. Büyüyen ekonomisi ile yeni ihracat pazarları arayışına giren Türkiye, geçmişte ihmal ettiği ülkelerle yeni ilişkiler kurmak veya mevcut ilişkilerini geliştirip çeşitlendirmek yoluna gitmiştir.¹⁷ Bu bağlamda Doğu Akdeniz, Türk Dış Politikası'nda "dikkatle takip edilmesi gereken olası bir sorun" olmaktan ziyade bir ekonomik fırsatlar alanı olarak yer bulmaya başlamıştır. Türkiye, ekonomi öncelikli bakış açısıyla, kendini bölgede "ticaret devleti"¹⁸ olarak kabul ettirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda, bölgesel

¹⁶ Merve Erdil, "Devlere Geri Adım Attıran Mektup", (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22584087.asp>, 13 Şubat 2013.

¹⁷ İter Turan, "Turkey and the Mediterranean: Balancing Geopolitics and Geo-Economics", (Erişim) www.gmfus.org, 12 Aralık 2012.

¹⁸ Kemal Kirişçi, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", (Erişim) www.esiweb.org, 12 Aralık 2012.

pazarlardaki payını ve etkisini arttırmış ve yeni yatırım fırsatlarının peşine düşmüştür. Türkiye'nin bu ticari bakış açısı Doğu Akdeniz'de artan ekonomik ve diplomatik varlığının arkasında yatan tek gerekçe olmasa da, önemli nedenlerden biridir.

Bölge ülkeleri ile olan ilişkileri, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyeliği ve AB adaylığı sayesinde Doğu ve Batı arasında bir köprü olma özelliğiyle Türkiye, coğrafi konumunu jeopolitik rolünü güçlendirmek için kullanmaya başlamıştır. Bu yolla, nihai hedefi olan bölgesel liderlik rolü için de gerekli koşulları oluşturarak, Batı'nın uyumlu ve söz dinleyen müttefiki rolünden sıyrılıp, tüm bölgenin stratejik dengelerini değiştirme potansiyeli olan bir güce dönüşmüştür.

Türkiye ile İsrail arasında yaşanan sorunlar Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ni de güç duruma düşürmektedir. İsrail'e geleneksel yakınlığı ile bilinen ABD'nin, Türkiye ile ilişkilerini iyi tutarak elde edeceği çıkar tartışmasıdır. Üstelik Türkiye, ABD'nin NATO üyesi ve Arap Dünyası'nda etkisi giderek artan Müslüman bir müttefikidir.

ABD bir taraftan İsrail'e olan desteğini ifade ederken, diğer taraftan da Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki iddialı konumunu açıkça eleştirmekten imtina etmektedir. ABD için İsrail'in tarihsel önemi, ABD-İsrail arasındaki siyasi ve stratejik ortaklık ve son yıllarda Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan hayal kırıklıklarının farkında olan Türkiye ise, söylemlerinin ABD'yi kendisi ve İsrail arasında bir seçim yapmayı gerektirecek düzeye getirmesine fırsat vermemektedir. Zira ABD'nin Ankara eski Büyükelçisi Morton Abramowitz, net bir şekilde "eğer Türkiye ve İsrail arasında bir çatışma olursa, İsrail'in yanında olacaklarını" ifade etmiştir.¹⁹

Doğu Akdeniz'in önemli aktörlerinden biri olan AB'nin de Doğu Akdeniz'e ilişkin öncelikli kaygılarından biri petrol ve doğal gaz arzının

¹⁹ Jay Solomon, Marc Champion, "U.S. Ties to Turkey Face New Strains", (Erişim) <http://online.wsj.com>, 12 Aralık 2012.

güvenliğidir. AB'nin doğal gaz konusunda üçüncü taraflara ve özellikle de Rusya Federasyonu (RF)'na olan bağımlılığı giderek artmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2010 tarihli "2020 ve Sonrasında Enerji Altyapı Öncelikleri Tebliği", Doğu Akdeniz'i AB'nin enerji arzı için olası bir koridor olarak tanımlamaktadır.²⁰ AB, İsrail'in tespit ettiği doğal gaz kaynakları ve GKRY'nin sözde MEB'inde bulunan rezervler sayesinde, enerji arzını büyük ölçüde garantiye alacağını ve uzun dönemde RF'ye olan bağımlılığını azaltacağını öngörmektedir. Sonuç olarak, AB'nin Doğu Akdeniz'deki bölgesel gelişmelere olan ilgisinin altında bozulmakta olan güvenlik durumunun yanı sıra, enerji arzının güvenliğinin sağlanması algısı da yatmaktadır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler bölgeyi iktidar kavgalarının yaşanacağı bir hale dönüştürme riski barındırmaktadır. İç ve dış politikada çeşitli sorunlarla boğuşan Türkiye, bölgenin kalbinde, gelişmelerde hem başat rol üstlenen, hem de en çok etkilenen bir konumda yer almaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e ilişkin dış politika sorunları enerji ve Kıbrıs Sorunu etrafındadır. Bu sorunlar temelde Kıbrıs'ın doğal kaynaklarına ilişkin egemenlik haklarını kapsamakta ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğini direkt etkilemektedir. Türkiye'nin enerji konusundaki ana kaygısı ise transit ülke konumunu ve AB için bir petrol ve doğal gaz dağıtım merkezi olma durumunu korumaktır. Bu nedenle Türkiye, Avrupa için bir enerji köprüsü olma planlarını sekteye uğratabilecek tüm bölgesel gelişmelere karşı hassasiyet göstermektedir. Türkiye ve GKRY arasındaki gerilim, başta GKRY ve Yunanistan olmak üzere, Türkiye'nin AB adaylığına karşı olan ülkeler tarafından adaylık sürecini zorlaştırmak için kullanılabilir.

Tüm bu ifade edilen hususlar ışığında, çalışmada "Doğu Akdeniz'de gelişen durum ve GKRY ile İsrail arasında oluşan politik yakınlaşmanın Türkiye'ye etkileri nelerdir?" sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. İsrail'in 22 Mart 2013 tarihinde Türkiye'den resmen özür dilemesi ile tekrar

²⁰Avrupa Komisyonu'nun 17 Kasım 2010 tarihli "2020 ve Sonrasında Enerji Altyapı Öncelikleri Tebliği" [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2010:0677\(01\):FIN:EN:P DF, p. 11.](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2010:0677(01):FIN:EN:P DF, p. 11.)

yumuşama safhasına giren Türkiye-İsrail ilişkileri ve GKRY ile İsrail arasında imzalanan ikili anlaşmalar ve etkileri incelenmiştir.

Konunun güncelliği, devam eden bir süreç olması ve son zamanlarda uluslararası ilişkiler uzmanlarının, düşünce kuruluşlarının ve stratejistlerin/analistlerin dikkatlerinin Suriye'ye odaklanmış olması gibi nedenlerle, konuya ilişkin yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Buna rağmen Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'in önemi, enerji kaynakları ve enerji koridorlarının kontrolü ile güvenliğinin sağlanması hususları, uluslararası düzlemde büyük önem kazanmıştır. Bu bakımdan konu incelemeye ve araştırmaya değer bir görünüm arz etmiştir. Çalışma bir yandan süreçte yaşananların ortaya konulması, diğer yandan da Türkiye açısından tepki mekanizmaları oluşturulması yönünden öneriler sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'İN TARİHSEL-JEOPOLİTİK ALTYAPISI

I. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFİ KONUMU

Yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz, Doğu ve Batı havzaları olmak üzere iki büyük havzadan oluşmaktadır. Doğu Akdeniz Havzası, Batı Akdeniz Havzası'ndan Tunus'taki Bon Burnu ile Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucu olan Lilibeo Burnu arasında çizilen hat ile ayrılır.²¹ Çeşitli strateji uzmanlarına göre ise Akdeniz, Cebelitarık Boğazı ile Malta Adası arasında kalan kısım Batı Akdeniz, Malta Adası ile 27. boylam arasında kalan kısım Orta Akdeniz ve 27. boylamın doğusunda kalan kısım Doğu Akdeniz olmak üzere üç bölgeden oluşmaktadır. Bu durumda Doğu Akdeniz'de Türkiye, Suriye, İsrail, Lübnan, Filistin Gazze Şeridi, Filistin Batı Şeria, Mısır, KKTC, GKRY ve Ürdün yer almaktadır.²²

II. DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ

Doğu Akdeniz çanağı tarihin her döneminde zenginlik ve refahın kaynağı olmuştur. Bu bölge, buğday başta olmak üzere, Orta Doğu'nun zenginliklerinin ticaret yoluyla Avrupa'ya ve Anadolu'ya aktarıldığı çok önemli

²¹ Sertaç Hami Başeren, **Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı**, İstanbul, TÜDAV Yayınları, 2010, s.2.

²² Dursun Yıldız, "Doğu Akdeniz Neden Önemli?", **Toprak-Su-Enerji**, 29 Ağustos 2011.

bir coğrafyadır. Bereketli Nil'in son bulduğu Doğu Akdeniz, aynı zamanda Mezopotamya'nın Avrupa ile bütünleşmesini sağlamıştır.²³

Doğu Akdeniz'den bir günde yaklaşık 3.000 ila 4.000 adet ticari gemi geçiş yapmaktadır. Bunun yanında her yıl Türk boğazlarından sadece RF'ye ait ortalama 35.000 ila 40.000 civarında ticari geminin Akdeniz'e geçiş yaptığı bilinmektedir. Bu haliyle Doğu Akdeniz dünya deniz ticaretinin yaklaşık altıda birini barındırmaktadır. Gerek 21. yüzyılda hâkim enerji kaynağı olmaya devam edecek doğal gaz ve petrolün ulaşım kavşağı oluşu, gerekse kıt su kaynakları ile yakın gelecekte gündemdeki yeri daha ön plana çıkacaktır.²⁴

Dünyanın tüm büyük savaşları Doğu Akdeniz ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılıdır. Günümüzde ise Doğu Akdeniz tek bir gücün mutlak hegemonyasına giremeyecek kadar önemli bir bölge haline gelmiştir. Çünkü Doğu Akdeniz'de tek bir gücün egemen olması birçok devletin ekonomik özgürlüğü için tehdit oluşması anlamına gelir ve bu tehdit çoğu kez sıcak çatışmayı da beraberinde getirir.²⁵

Ünlü deniz stratejisti Alfred Thayer Mahan'a göre, tıpkı karada olduğu gibi denizlerde de akıntı, derinlik, geçiş boğazları gibi etkenler nedeniyle takip edilmesi gereken belli bazı deniz yolları vardır. İşte bu yolları kontrol eden, denizleri, dolayısıyla da dünyayı kontrol eder. Doğu Akdeniz de coğrafi konumu gereği üç büyük kıtanın birleştiği yerde, önemli deniz yollarının geçtiği bir bölgede bulunmaktadır. Doğu ile Batı arasındaki en kısa deniz ticaret yolu olan Süveyş Kanalı,²⁶ Karadeniz'i açık denizlere bağlayan Türk boğazları ile Ege Denizi, Doğu Akdeniz coğrafyası içerisinde yer almaktadır.

²³ Nejat Tarakçı, "Yeni Basra Körfezi: Doğu Akdeniz", (Erişim) www.tasam.org.tr, 12 Kasım 2012.

²⁴ Yıldız, **a.g.m.**

²⁵ Yıldız, **a.g.m.**

²⁶ Süveyş Kanalı'nın kullanımı, Afrika'nın güney ucunda yer alan Ümit Burnu'ndan geçen, Avrupa ile Uzakdoğu arasındaki deniz yolunu yaklaşık 7000 deniz mili kısaltmaktadır. (www.wikipedia.org)

Dünyadaki baskın güçlerin enerji taleplerinin artması, bu güçlerin petrol tüketiminde dışa bağımlılıklarında da kaçınılmaz bir artışa neden olmaktadır. Bu durum enerji kaynaklarının ve enerji ulaşımının kontrolünde hayati öneme sahip bölgenin denetim ihtiyacını da kaçınılmaz kılmaktadır.

Doğu Akdeniz, dünya petrol rezervlerinin %68'ine, doğal gaz kaynaklarının ise %41'ine sahip Orta Doğu'nun Batı'ya açılan deniz yoludur. Bunun bir sonucu olarak bölge, bir enerji koridoru görevini de üstlenmektedir. Orta Doğu ve Hazar havzalarından gelen petrolün büyük bir kısmı Doğu Akdeniz üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılmaktadır. Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı (KYP)'nin yanı sıra, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC)'nin inşası, bölgedeki deniz trafiğine yıllık yaklaşık 24 milyon tonluk ilave bir yük getirmiştir.²⁷ Gelecekte temelinin atılması beklenen Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı (SCP) ile Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin de tamamlanmasının ardından bölge deniz ticaret trafiğinin daha da artması kaçınılmazdır.

Orta Doğu coğrafyasının sıcak denizi olan Doğu Akdeniz, aynı zamanda Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)'nin de merkez bölgesi durumundadır.²⁸ Asıl adı "Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile Müşterek Bir Gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık Projesi" olan BOP fikri esasen daha eskilere dayanmakla birlikte, 11 Eylül 2001'de ABD'de yapılan terör saldırıları sonrasında, teröre destek olan "terör yatakları"nın kurutulması amacıyla ortaya çıkmıştır.²⁹ Ancak proje ile ilgili resmi bir belge yayımlanmamış olması nedeniyle kapsama alanı ve amacı tam anlamıyla bilinmemektedir.

Adından ve basına yansıyan bilgilerden yola çıkılarak, BOP'un kapsama alanında 23 ülkenin (Moritanya, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır,

²⁷ Dursun Yıldız, Doğan Yaşar, **Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç**, İstanbul, Truva Yayınları, 2012, s.49.

²⁸ Yıldız, **a.g.m.**

²⁹ Altuğ Günel, "Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye", **Ege Akademik Bakış**, İzmir, 2004, s.157.

Sudan, Lübnan, Filistin, Ürdün, Suriye, Türkiye, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Umman, Yemen, İran, Pakistan ve Afganistan) bulunduğu ve bu ülkelerin tümünün ABD'nin "stratejik enerji kaynaklarının ve ulaştırma hatlarının denetim altında tutulmasına yönelik" ulusal çıkarları ile örtüşen ülkeler olduğu anlaşılmaktadır.³⁰

BOP içinde ana unsur olan petrol çıkartılan alanların ve petrol taşıma yollarının kontrol edilebilmesi için denetim altında tutulması gereken öncelikli bölge Doğu Akdeniz'dir. Doğu Akdeniz hem kuzey-güney, hem de doğu-batı istikametindeki stratejik intikal bölgesi olma özelliğini koruyacak, bu özelliği de bölgeyi küresel güçlerin sürekli ilgi alanında tutacaktır. Orta Doğu güvenlik dengesinin kurulmasında "Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi" temel belirleyicidir. Bölgede Filistin, Orta Doğu siyasi dengesi açısından, Kıbrıs ise Akdeniz ulaşım koridorunun güvenliği açısından önemli alanlardır. Her ikisinin ortak özelliği ise hızla artan bir su sorunu yaşıyor olmalarıdır.³¹ Doğu Akdeniz'de enerji ve suyun yönetimi, bölgesel ve küresel ölçekte belirleyici bir ülke olunabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Ekim 2008'de dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Metin Ataç, "yakın zamanda büyük önem kazanacak olan Doğu Akdeniz bölgesinin gerginliklerin ve çatışmaların odağı olacağını düşündüğünü, bu bölgenin petrol nedeniyle ikinci bir Basra Körfezi'ne dönüşeceğini, Türkiye'nin uyanık olup tepki göstermesi gerektiğini" ifade etmiştir.³²

İsrail ve GKRY'nin bölgede yaptırdığı sondaj çalışmalarının ardından, Doğu Akdeniz çanağında tüm Avrupa'nın petrol ve doğal gaz gereksinimini karşılayabilecek bir potansiyelin olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda 40 km'lik kıyı şeridine sahip Gazze'nin ne kadar stratejik ve değerli olduğu ve İsrail'in Gazze'den neden vazgeçmediği daha kolay anlaşılabilir. Temmuz 2011'de

³⁰ Günal, **a.g.m.**, s.159.

³¹ Yıldız, **a.g.m.**

³² Tarakçı, **a.g.m.**

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)-Irak-İran-Suriye arasında imzalanan anlaşmayla İran gazının bir boru hattı ile Doğu Akdeniz'e akıtılması kararlaştırılmıştır.³³ Bu proje ile ÇHC, İran üzerinden Doğu Akdeniz'e bağlanacak ve bölgede söz sahibi bir ülke konumuna gelebilecek iken, bölgede yaşanan halk ayaklanmaları nedeniyle bu proje kağıt üzerinde kalmıştır.

ABD-İran-İsrail ilişkilerinde yaşanan gerginlikler, Basra Körfezi'nin çıkış yolu olan Hürmüz Boğazı'nın kapanma olasılığını zaman zaman ortaya çıkarmaktadır.³⁴ Bu olasılık, Doğu Akdeniz'i de etkilemektedir. Hürmüz Boğazı'nın petrol trafiğine kapanma olasılığı 2003 yılında ilk defa ciddiye alınarak, Suudi Arabistan'dan Akdeniz'e uzanan, İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma Trans Arabistan Petrol Boru Hattı (TAP)'nın onarımına başlanmıştır. Böylece Katar, Kuveyt, BAE, Bahreyn ve Suudi Arabistan petrolerinin İsrail'in Hayfa Limanı'na ulaştırılabilmesi mümkün olacaktır. Kerkük ve Musul petrolerinin de mevcut boru hatlarının tadil edilerek aynı limana taşınmasıyla Hayfa, Doğu Akdeniz'in önemli bir enerji nakil istasyonu olacaktır. İsrail'in Aşkelon-Eilat boru hattı üzerinden Akabe Körfezi'ne ulaştırılacak olan petrol, Uzak Doğu'ya ihraç edilebilecektir. Böylece Batı'nın Asya'daki en önemli müttefiki ve %70 oranında bölgeye bağımlı olan Japonya ile %10 oranında Orta Doğu petrolerine bağımlı olan ÇHC'nin petrol tedariki için daha güvenli bir güzergâh sağlanacaktır. Bu projeye SCP ve BTC'nin de eklenmesi ile Rus ve Azeri petroleri de kolaylıkla Uzak Doğu ve Avrupa'ya ihraç edilebilecek ve böylece Doğu Akdeniz artık çok uluslu bir enerji merkezi haline gelerek, yeni bir Basra Körfezi olacaktır. Bu da Doğu Akdeniz kıyısındaki her karış toprağın, denize uzantısı nedeniyle, geleceğe yönelik çok önemli birer kaynak olduğu anlamına gelmektedir.³⁵

2000'li yılların başlarında varili 10-20 ABD Doları civarında seyreden petrol fiyatlarının, 2000'li yılların ortalarından itibaren 100 ABD Doları

³³ Tarakçı, **a.g.m.**

³⁴ İran Hürmüz Boğazı'nı Kapatıyor, http://www.haber365.com/Haber/Iran_Hurmuz_Bogazini_Kapatiyor/

³⁵ Tarakçı, **a.g.m.**

civarında işlem görmesi sonucu, yatırımcılar için eskiden ekonomik olarak cazip olmayan açık deniz aramaları, son dönemde kabul edilebilir hale gelmiştir.³⁶ Kıbrıs'ın çevresinde tespit edildiği ileri sürülen yaklaşık 100 trilyon ABD doları değerindeki³⁷ zengin petrol ve doğal gaz yatakları, bölgenin stratejik önemini daha da arttırmaktadır.

Burada coğrafi olarak Doğu Akdeniz'in kalbinde yer alan Kıbrıs'ın öneminden bahsetmek faydalı olacaktır.

III. KIBRIS'IN ÖNEMİ

Kıbrıs, tarih boyunca uluslararası alanda dikkat çekici bir yer olmuştur. Adanın Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleşme noktasında Ege Denizi ve Süveyş Kanalı'nın giriş çıkışını kontrol edebilen konumu stratejik önemini arttırmaktadır.

Kıbrıs, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarının dış dünyaya açılımını ve Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ile Karadeniz üzerinden işleyen deniz ticaretini kontrol edebilen bir konumdadır. Ada aynı zamanda, Orta Doğu'daki kriz bölgelerine müdahale için bir sıçrama noktası ve ileri üs görevini yerine getirmektedir. Ada Akdeniz'in tümünü, Avrupa'yı, çevre ülkelerini ve bu ülkelerle bağlantılı diğer ülkeleri etkileme özelliği taşıması nedeniyle güç odaklarının kontrol etmek istediği bir konumda olmuştur. Son zamanlarda çevresinde olduğu tahmin edilen petrolden dolayı da ayrı bir stratejik önem kazanmıştır. Orta Doğu'da etkili olmanın bir yolu da Kıbrıs'ın stratejik amaçlarla kullanılmasıdır. Bu nedenle İngiltere, dünya üzerindeki birçok askeri üssünü kapatmasına rağmen, Kıbrıs'taki üslerini

³⁶ Hasan Selim Özertem, "Doğu Akdeniz'de Enerji Oyunları", **Analist**, Kasım 2011, Sayı 9, s.33.

³⁷ Engin Dinç, "Doğu Akdeniz'de Petrol Savaşı Kızılıyor", (Erişim) www.ozgundurus.com, 05 Mayıs 2012

muhafaza etmektedir.³⁸ İngiltere'nin adadaki iki üssüyle³⁹ son derece istikrarsız olan Orta Doğu'ya yakın olması ve bölgeyi kontrol edebilmesi, gerek NATO, gerek ABD ve gerekse İngiltere için rahatlatıcı bir unsurdur.⁴⁰ Kıbrıs, askeri bir yığınak bölgesi, hava kuvvetleri için bir üs niteliği taşımakta, istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetleri için çok değerli imkânlar sağlamaktadır.⁴¹ Kıbrıs üzerinden yapılacak harekâtlarla Süveyş Kanalı, Ege Denizi, Türkiye, İran ve tüm Orta Doğu'nun denetlenebileceği göz önünde bulundurulduğunda, Kıbrıs'ı sadece bir ada olarak tanımlamak yetersiz olacaktır. Kıbrıs, ileri bir harekât üssü olma özelliği ile bütün Orta Doğu'yu, petrol bölgelerini ve özellikle Türkiye'yi menzili içine alabilecek kapasitede olan bir füze rampası ve uçak gemisi niteliğindedir.⁴² Mart 2011'de Libya'ya yönelik olarak gerçekleştirilen askeri harekâta İngiliz ve Fransız savaş uçaklarının Kıbrıs'taki İngiltere'ye ait üsleri kullanmaları bunun en yakın örneklerinden biridir. Kıbrıs'a hâkim olan güç, adayı bir askeri üsse çevirebilir ve Balkanlardan Basra Körfezi'ne, Kafkasya'dan Orta Doğu'ya kadar olan bölgede nüfuzunu genişletebilir.⁴³ Birinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs, İtilaf Devletleri tarafından (özellikle İngiltere ve Fransa) askeri bir üs ve İttifak Devletleri'ne karşı bir propaganda ve casusluk merkezi haline getirilmiştir.⁴⁴

Küresel hedefleri olan hiçbir güç Orta Doğu, İran Körfezi, Kafkasya, Balkanlar ve Doğu Akdeniz'i kontrol eden Kıbrıs'ı göz ardı edemez.⁴⁵ Sanayileşmiş Avrupa'nın ihtiyacının %80'ini karşılayan Orta Doğu petrolü⁴⁶ büyük ölçüde Akdeniz üzerinden transfer edilmektedir. Özellikle ABD'nin Orta Doğu'daki sorunlara askeri müdahaleler yoluyla çözüm bulma stratejisi

³⁸ Armağan Kuloğlu, "KKTC'nin Stratejik Önemi ve Türk Cumhuriyetleri İle Dayanışma", (Erişim) www.beykent.edu.tr, 28 Şubat 2012

³⁹ Akrotiri ve Dikelya üsleri.

⁴⁰ Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri'nin Stratejik Önemi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Ankara, 2011, s.1513.

⁴¹ Kuloğlu, **a.g.m.**

⁴² Ahmet Zeki Bulunç, "Kıbrıs Adası'nın Artan Stratejik ve Jeopolitik Önemi", (Erişim) www.sam.baskent.edu.tr, 28 Aralık 2011.

⁴³ Sait Yılmaz, "Büyük Güçler ve Kıbrıs", (Erişim) www.beykent.edu.tr, 28 Şubat 2012.

⁴⁴ Tamçelik, **a.g.m.**, s.1513.

⁴⁵ Sait Yılmaz, "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs İçin Yeni Stratejilere İhtiyaç Var", (Erişim) www.turansam.org, 01 Ocak 2013.

⁴⁶ Yılmaz, **a.g.m.**

Kıbrıs'ın önemini artırmıştır. Bu nedenle AB de Akdeniz'in kontrolünü elinde bulundurmak istemektedir. 1 Mayıs 2004 tarihinde GKRY'nin tüm adayı temsilen "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ye tam üye ülke olarak kabul edilmesinin altında yatan ana neden budur. GKRY'nin AB'ye üye olmasının ardından Kıbrıs, AB'nin Orta Doğu'ya en yakın bölgesi haline gelmiştir.

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki ve hatta Akdeniz'deki bütün deniz ticaretini ve ulaşımını kontrol edecek konumdadır.⁴⁷ Aynı zamanda Kıbrıs, gerek yapımı tamamlanmış, gerekse yapımı planlı KYP, BTC, SCP ve Ceyhan-Aşkelon Petrol Boru Hattı (CAP)'nin açıldığı 70 km mesafedeki⁴⁸ İskenderun Körfezi ile Türkiye'nin en önemli limanlarından biri olan Mersin Limanı'nı kontrol etmesi bakımından da ayrı bir stratejik öneme sahiptir. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kalkındırmak için yürüttüğü GAP'ın tam olarak devreye girmesi ile birlikte, İskenderun Limanı'nın var olan öneminin daha da artması ve yoğun bir uluslararası ticaret merkezi durumuna gelmesi beklenmektedir.⁴⁹

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Batı Asya, Doğu Akdeniz ve Güney Asya, Orta Asya petrolerinin Avrupa'ya taşınmasında birbirine alternatif ticari yollar haline gelmişlerdir.⁵⁰ Bu ticari yolların tümü ya İskenderun Körfezi üzerinden direkt ya da Basra Körfezi, Süveyş Kanalı, Karadeniz ve Türk boğazları üzerinden tali olarak Kıbrıs tarafından rahatlıkla kontrol edilebilen Doğu Akdeniz'e ulaşmaktadır.⁵¹

⁴⁷ Süleyman Özmen, "Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Ocak 2007, Sayı 391, s.16-17.

⁴⁸ Sait Yılmaz, "Büyük Güçler ve Kıbrıs", (Erişim) www.beykent.edu.tr, 28 Şubat 2012.

⁴⁹ Osman Metin Öztürk, **Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs**, İstanbul, Altinküre Yayınları, 2003, s.55.

⁵⁰ Gamze Güngörmüş Kona, "The Strategic Importance Of Cyprus In Regard To The East And West", 2004, (Erişim) <http://uiportal.net/downloads165.html>, 28 Şubat 2012, s.5.

⁵¹ Güngörmüş Kona, **a.g.m.**, s.5.

IV. KIBRIS SORUNU VE TÜRKİYE

Coğrafi, kültürel ve demografik yapısı itibariyle Anadolu'nun bir parçası olduğu belirtilen Kıbrıs'ın Türkiye açısından en önemli stratejik özelliği coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır.⁵²

Askeri strateji bağlamında yüksek öneme sahip coğrafi konumun, deniz gücü ile bir araya getirildiğinde tartışılmaz bir üstünlük sağlayacağı kesindir. Deniz taşımacılığının ve ticaretinin gelişmesi doğal olarak deniz ticaret yollarının, buralardaki pazarların ve kaynakların ve özellikle de bu bölgelerdeki hassas coğrafi noktaların korunması ve güvenlik çemberine alınmasını gündeme getirdiğinden, Kıbrıs Türkiye için çok büyük önem arz etmektedir. Günümüz dünyasında küresel jeopolitik güç merkezi olarak görülen ABD, kıtasal jeopolitik güç merkezi olarak görülen ÇHC, İngiltere ve Fransa yanında bölgesel jeopolitik güç olarak ortaya çıkan Türkiye, Orta Doğu'dan Balkanlara ve Orta Asya'ya açılan kapı üzerindedir. Bu coğrafyada hâkim güç olmak isteyen bir ülkenin Akdeniz'de sabit bir üs konumundaki Kıbrıs'ı göz ardı etmesi beklenemez. Orta Doğu'nun anahtarı, bir atlama taşı ve dünya ticaret, petrol ulaşımı ve Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran Türk boğazları ile Asya ve Afrika'yı birbirinden ayıran Süveyş Kanalı bölgesinde Hazar, Aden ve Hürmüz su yollarının arasındaki konumuyla önemli bir üs olan Kıbrıs'tan "Batı Asya'nın anahtarı" olarak da bahsedilmektedir.⁵³ Basra Körfezi'nden başlayarak Cebelitarık Boğazı'na uzanan deniz petrol ulaşım hattının en hassas noktalarından birinde yer alan Kıbrıs, bu konumuyla Avrupa'nın Orta Doğu ve Uzakdoğu ile ticaretini sağladığı hat üzerinde de yerini almaktadır. Kıbrıs ayrıca, Girit Adası ile birlikte su geçiş yollarının da üzerinde yer almaktadır. Stratejik açıdan Doğu Akdeniz'in düğüm noktasını teşkil eden Kıbrıs, Anadolu ve Suriye kıyılarına olan yakınlığı, Ege Denizi'nin

⁵² Ulvi Keser, "Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Haziran 2006, Sayı 3, s.115.

⁵³ Keser, **a.g.m.**, s.117.

giriş ve çıkışına etkisi ve Mısır ile Süveyş Kanalı'na olan yakınlığıyla İngiltere için de önemli bir adadır.⁵⁴

4 Ağustos 1571'de Venedikli Mağusa Kalesi Komutanı Bragadino'nun kentin anahtarını beş maddelik bir anlaşma ile Lala Mustafa Paşa'ya teslim etmesiyle Osmanlı idaresine giren⁵⁵ Kıbrıs, 3 Mart 1878 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Anlaşması'nın "Osmanlı lehine ve çıkarlarına uygun hale getirilmesi" sözü karşılığında, 4 Haziran 1878'de, 92.986 Sterlin kira karşılığında⁵⁶ İngiltere'ye devredilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Birinci Dünya Savaşı'na girmesinin ardından İngiltere adayı tek taraflı ilhak ettiğini açıklar ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 21. maddesi ile ada, İngiltere tarafından resmen ilhak edilir.⁵⁷ Böylece Kıbrıs, fiilen İngiltere'ye bağlı bir sömürge haline gelir.

1925'ten 1959'a kadar Kıbrıslı Rumlar, Enosis⁵⁸ ve Megali İdea⁵⁹ hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması için çeşitli

⁵⁴ Keser, **a.g.m.**, s.115.

⁵⁵ Ahmet C.Gazioğlu, **Kıbrıs Türk Tarihi, Türk Dönemi 1570–1878**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1994, s.35-83.

⁵⁶ Keser, **a.g.m.**, s.118.

⁵⁷ Lozan Antlaşması Madde 21: 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ta yerleşmiş olan Türk uyrukları, yerel yasanın belirlediği koşullara göre, İngiltere uyrukluğuna geçecek ve böylece Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte bu Türkler, isterlerse, bu Antlaşma'nın yürürlüğe konulmasından başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir. Bu durumda, seçme haklarını kullandıkları günü izleyen on iki ay içinde Kıbrıs'tan ayrılmak zorunda kalacaklardır. İşbu Antlaşma'nın yürürlüğe konulması günü Kıbrıs'a yerleşmiş bulunup da, yerel yasanın belirlediği koşullara uyularak yapılan işlem üzerine, o gün İngiltere uyrukluğunu edinmiş ya da edinmek üzere bulunmuş olan Türk uyrukları da bu nedenle Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Şurası da kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümeti, Türkiye Hükümeti'nin izni olmaksızın Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluğuna edinmiş olan kimselere İngiltere uyrukluğuna tanımayı reddetmek yetkisine sahip olacaktır. (www.ttk.org.tr)

⁵⁸ Kelime anlamı "ilhak" olan Enosis, 1791 yılından beri gündemdedir. Enosis fikri resmen ilk kez Yunanistan'ın 18 Ekim 1828 tarihinde İngiltere, Rusya ve Fransa'ya bir nota vererek adanın kendisine bağlanmasını istemesi ile ortaya çıkmıştır. (Ali Özkan, "Enosis, Kanlı Noel Olayı ve Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Sorununda Türkiye'ye Arnavutluk Desteği", **International Journal of Social Science**, Şubat 2013, c.6, Sayı 2, s.769-770.)

⁵⁹ Megali İdea, Yunan milletinin tam bağımsızlığı, Batı Trakya ve Selanik'in bağımsızlığı, Ege adalarının ele geçirilmesi, Batı Anadolu'nun Yunanistan'a katılması, Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Rum Devleti'nin kurulması, Kıbrıs'ın Yunanistan'a kazandırılması, Gökçeada ve Bozcaada'nın kazanılması ve İstanbul'un alınarak Büyük Yunanistan'ın kurulması amacını

girişimlerde bulunmuşlardır. Kıbrıs Başpiskoposu Makarios 1 Nisan 1955'te, Rum Ortodoks Kilisesi önderliğinde bir yeraltı örgütü olan ve Enosis için çalışan EOKA adlı örgütü kurmuş, Yunanistan ise bu terör örgütünün başına General Giorgios Grivas'ı atamıştır. Bu oluşum karşısında Kıbrıslı Türkler de 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'na dönüşecek, terör karşıtı bir savunma örgütü olan Volkan'ı kurmuşlardır.⁶⁰

Bu tarihe kadar adadaki İngiliz egemenliğinin devam ettirilmesi yolunda bir dış politika izleyen Türkiye, adanın gelecekteki statüsünün tartışılmaya başlanması ile birlikte, Lozan Antlaşması'nın 16. maddesi gereği kendisinin bu süreçte taraf olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya atmıştır.⁶¹ Yunanistan'ın 1954 yılında sorunu BM'ye getirme çabalarının yoğunluk kazanmasıyla Türkiye, Yunan Hükümeti'ne adadaki statünün korunmasından yana olduğunu, eğer adanın geleceğine ilişkin herhangi bir çaba göstereceklerse bu konuda Türkiye'nin de taraf olması gerektiğini ve sorunu BM'ye götürmenin Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini iletmiştir.⁶² Türkiye ayrıca "İngiliz egemenliği altında bulunan Kıbrıs ile ilgili olarak Yunan liderlerle asla görüşme yapmayacağını, Türkiye için 'Kıbrıs Sorunu' diye bir şey olmadığını, günün birinde İngiltere ile adanın geleceği hakkında görüşme yapmak gerekirse, adadaki Türk varlığının Türkiye'ye konu ile ilgili görüşünü açıklama hakkını vereceğini, adanın statüsünde değişiklik yapılmasının uygun olmadığını" ifade etmiştir.⁶³

gütmektedir. (Oğuz Kalelioğlu, "Türk Yunan-İlişkileri ve Megali İdea", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Mayıs 2008, Sayı 41, s.108-109.)

⁶⁰ Özmen, **a.g.m.**, s.16-17.

⁶¹ Lozan Antlaşması Madde 16: Türkiye, işbu Antlaşma'da belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki adalardaki - bu toprak ve adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz. (www.ttk.org.tr)

⁶² Faruk Sönmezoğlu, "Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri," **Türk Dış Politikasında Sorunlar**, der. Esat Çam, Toktamış Ateş, İstanbul, Der Yayınları, 1989, s. 96

⁶³ Pantazis Terlexis, *Greece's Policy and Attitude Towards the Problem of Cyprus*, N.Y. University, 1968, s.159-160.

1955-1960 yılları arasında adada İngiliz egemenliğine karşı başlamış olan şiddet eylemleri, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması önündeki en önemli engel olarak görülmeye başlanan Türk toplumuna da yönelik olmaya başlamıştır. Kıbrıs'ta yaşanan yoğun gerginliğin sonucu olarak 1958'de vuku bulan toplumlarası kanlı çatışmalar, Kıbrıslı Rumların mücadelesinin amacı olan, İngilizlerin adadan çıkarılması sorununu ikinci plana itmiş ve Kıbrıs Sorunu'nun niteliğini Türk-Yunan sorununa dönüştürmüştür.”⁶⁴

ABD ve NATO'nun baskısı sonucu 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te bir araya gelen Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları,⁶⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve bu bağımsız devlet içinde Kıbrıs Türk Toplumunun yaşama haklarını garanti altına alan bir anayasa oluşturulması konusunda anlaşmaya varmışlar, ardından 19 Şubat 1959'da Kıbrıs Türk ve Rum liderleri Londra Antlaşması'nı⁶⁶ imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmişlerdir. Türk ve Rum halklarının ortak eşitliğine dayalı olarak kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Rum Toplum Lideri Makarios Cumhurbaşkanlığına, Türk Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanı Yardımcılığına getirilmiştir.⁶⁷

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Rumların ve Türklerin ortak egemenliğinde kurulmasına ve iki toplumlu bir yapı sergilemesine rağmen Rumlar, Enosis amaçlarından vazgeçmemişlerdir. 21 Aralık 1963'te Cumhurbaşkanı

⁶⁴ Andreas Mavroyiannis, “Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi”, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, Der. Semih Vaner, İstanbul: Metis Yayınları, 1989, s. 131.

⁶⁵ Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarını bir araya getirme girişimi Mc Millan adı verilen bir İngiliz planı çerçevesinde mümkün olmuştur. (bkz.:http://www.cyprus-conflict.net/macmillan_plan.html)

⁶⁶ Londra Antlaşması bir memorandum ve dokuz ek belge içermektedir. Ek belgeler arasında “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Temel Antlaşma”, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan “Garanti Antlaşması”, Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan “İttifak Antlaşması”, İngiltere Hükümeti'nin bu belgeleri askeri üslupla ilişkin bazı esaslar eklenmesi koşuluyla kabul ettiğine dair 17 Şubat 1959 tarihli bildirisini, Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averoff ve Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun İngiliz bildirisini kabul ettiklerini gösteren bildirimleri, Makarios'un bu belgeleri kabul ettiğine dair bildirisini, Türk Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük'ün bu belgeleri kabul ettiğine dair bildirisini ve Kıbrıs Anayasası ile ilgili belgelerin yürürlüğe konması için alınacak geçici önlemlerle ilgili sözleşme yer almaktadır. (<http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/1960KibrisCumhuriyetiKurulusAntlasmasi.pdf>)

⁶⁷ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, 2010, s. 1046.

Makarios, İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis, Meclis Başkanı Glafkos Klerides ve Çalışma Bakanı Thassos Papadopoulos'un girişimi ile Kıbrıs Türklerini ani bir saldırı ile yok ederek adayı Yunanistan'a bağlamayı hedefleyen Akritas Planı⁶⁸ uygulamaya geçirilmiş, "Kanlı Noel" olarak bilinen 21 Aralık 1963'te 146 Kıbrıslı Türk, Rumlar tarafından öldürülmüş, 648'i de yaralanmıştır.⁶⁹

Yaşanan bu olayların ardından, 27 Aralık 1963'te üç garantör ülkenin askerleri "Barışı Koruma Kuvveti" adı altında adada göreve başlamış ve 30 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Türk ve Rum Kesimlerini ayıran "Yeşil Hat" çizilmiştir. Takip eden dönemde BM nezdinde garantör ülke ve adadaki toplum liderlerinin katıldığı konferans ve görüşmelerde bir sonuç alınamamış, 4 Nisan 1964'te ise Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmaları tek yönlü olarak feshettiğini açıklamıştır.⁷⁰

Gerginliklerin artmasıyla birlikte Türkiye, 5 Haziran 1964 tarihinde adaya askeri müdahalede bulunma kararı almıştır. Ancak bu karar, daha sonraki dönemde Türk yakın tarihine "Johnson Mektubu" olarak geçecek olan ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye gönderilen ve "askeri yardımın verilmiş gayelerinden farklı amaçlarla kullanılmasından", böyle bir müdahale sonrasında "adada on binlerce Kıbrıslı Türkün katledilmesinden", "BM faaliyetlerini baltalayacağından", "Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek" olası bir savaş halinden, "iki devlet arasında istişare imkânlarının araştırılmasından" bahseden mektup sonrasında durdurulmuştur.⁷¹ ABD'nin bu girişimi, Türkiye'nin hem Kıbrıs'a

⁶⁸ 21 Nisan 1966'da Yunan Patris Gazetesi'nde yayımlanan bu plan özetle; Zürih ve Londra antlaşmalarının Kıbrıs sorununu çözmediğini, anayasanın değiştirilmesi gerektiğini, Garanti Antlaşması'nı ortadan kaldıracak girişimlerde bulunulacağını dünya kamuoyuna duyurmayı hedeflemiştir. Planda ayrıca bu hedeflere ulaşamadığı takdirde, silahlı bir oldu bitti ile antlaşmaların ortadan kaldırılacağı ibaresi yer almaktadır. (<http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa>)

⁶⁹ Rauf Denктаş, **Kıbrıs Girit Olmasın**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2005, s.46.

⁷⁰ Atılım Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu", (Erişim) http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_II.pdf, 10 Aralık 2012

⁷¹ Keser, **a.g.m.**, s.125.

müdahalesini önlemiş, hem de Türkiye-ABD ilişkilerinde oldukça önemli bir güvensizliğin ve hayal kırıklığının yaşanmasına ve Türk Dış Politikası'nda yön değişikliğine gidilmesine yol açmıştır.

1967 yılında Yunanistan'da askeri cuntanın iktidara gelmesiyle birlikte, Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs konusunda görüşmelere yeniden başlamış, ancak bu görüşmeler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 9 Eylül 1967'de Keşan'da ve 10 Eylül 1967'de Dedeoğaç'ta yapılan görüşmelerde Türkiye'nin kararlı bir şekilde Yunanistan'ın Enosis isteklerine karşı çıkmasıyla Aralık 1967'de ilişkileri gerginleştiren yeni olaylar yaşanmıştır.

3 Ekim 1967 tarihinde Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı tarafından onaylanan Grondos Harekât Planı gereğince, General Giorgios Grivas komutasındaki Rum-Yunan birlikleri 13 Kasım 1967 günü Türklerin yaşadığı Geçitkale ve Boğaziçi köylerini kuşatmış ve 14 Kasım 1967 günü köylere saldırmışlardır. Türkiye bu durum karşısında kayıtsız kalmayarak Kıbrıs'a müdahale kararı almış ve 17 Kasım 1967 günü Yunanistan'a garantör devlet olarak müdahale hakkı bulunduğunu ihtar eden bir nota vermiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin alarm durumuna geçirilmesi ve 18 Kasım 1967 tarihinde Türk savaş uçaklarının Kıbrıs üzerinde alçak uçuşlar gerçekleştirmesi üzerine, Yunanistan, "adaya gizlice soktuğu bütün araç, silah, askeri malzeme ve personeli geri çekeceğini, General Giorgios Grivas'ı da en kısa zamanda adadan geri çağıracağını" açıklamıştır.⁷²

1974 yılına kadar sakin giden ilişkiler, Temmuz 1974'te yaşanan olaylarla Türkiye ve Yunanistan'ı bir anda yeniden savaş ortamına sürüklemiştir. 15 Temmuz 1974'te Yunanistan'daki askeri cuntanın desteği ile harekete geçen EOKA ve Kıbrıs Rum Milli Muhafız Ordusu içerisindeki

⁷² Keser, a.g.m., s.127.

Yunan subayları, Makarios yönetimine karşı gerçekleştirmiş oldukları bir darbe ile iktidara Nikos Sampson'u getirmişlerdir.⁷³

Kıbrıs'ta gerçekleştirilen darbe üzerine Türkiye, Garanti Antlaşması'nın 3. maddesinden⁷⁴ kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirerek, adadaki Türk toplumunun saldırılardan korunması ve Enosis'in gerçekleşmesinin önlenmesi amacıyla, 20 Temmuz 1974'de Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in "Ayşe Tatile Çıksın!" işareti ile Girne'nin Pladini Plajı'nda başlatılan⁷⁵ müdahale sonrası, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) toplanarak taraflara ateşkes ilan etmeleri ve Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin gecikmeksizin barış görüşmelerine başlamaları talebinde bulunmuştur. Gerek BMGK'nin çağrısı, gerekse askeri harekâtın planlaması nedenleriyle Türkiye, 22 Temmuz 1974 günü saat 17:00'dan itibaren harekâta son vermiştir.⁷⁶ Bu arada BMGK'nin 19 Temmuz 1974 tarihli toplantısında bir konuşma yapan devrik Cumhurbaşkanı Makarios ise "Yunanistan'daki askeri cunta, Kıbrıs'ın bağımsızlığına ve egemenliğine saygı göstermeksizin diktatörlüğünü Kıbrıs'a da taşımıştır. Adadaki darbe bir iç mesele değil, dışarıdan yapılmış bir istiladır" demiştir.⁷⁷

20 Temmuz 1974 günü başlayan Barış Harekâtı ile adada oluşturulan *de facto*⁷⁸ duruma son verilerek Kıbrıslı Türklere yönelik katliam girişimleri durdurulmuştur.⁷⁹ Türkiye'nin Garanti Antlaşması'nın kendisine tanıdığı haklara dayanarak gerçekleştirdiği harekât sonucunda Türkiye, Yunanistan

⁷³ Atılım Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu", (Erişim) http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_II.pdf, 10 Aralık 2012.

⁷⁴ Garanti Antlaşması Madde 3 : Bu antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler. Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar. (www.mfa.gov.tr)

⁷⁵ Keser, **a.g.m.**, s.131.

⁷⁶ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s.770

⁷⁷ Keser, **a.g.m.**, s.129.

⁷⁸ Hukuk dilinde "gerçekte", "uygulamada", "fiilen", "fiili" ya da "pratikte" anlamında kullanılan Latince deyiş.

⁷⁹ Keser, **a.g.m.**, s.131.

ve İngiltere Dışişleri Bakanları 25 Temmuz 1974'te Cenevre'de toplanarak Birinci Cenevre Deklarasyonu'nu imzalamışlardır. Söz konusu deklarasyon ile adada iki ayrı toplumun gerçekliği kabul edilmiş, Rumlar ve Türkler arasında BM tarafından bir güvenlik bölgesi oluşturulması, Rumların işgal ettikleri köylerden çekilmesi ve karma köylerin güvenliğinin BM tarafından sağlanması kararlaştırılmıştır.⁸⁰ Ancak Rum tarafının deklarasyona uygun davranmaması neticesinde 13 Ağustos 1974'te görüşmeler kesilmiştir. Tüm bu gelişmeler üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 14 Ağustos 1974'te başlattığı ikinci harekâtla, adanın yaklaşık %30'luk bir bölümü denetim altına alınmış ve iki bölgeli federasyon için gerekli şekil şartı sağlanmıştır. Bu dönemden itibaren Türk tezi harekât öncesi hukuki yapının değiştirilmesi üzerine kurulmaya başlamıştır.⁸¹

Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunması, adada yaşayan iki toplumun birbirinden kesin olarak ayrılması ile sonuçlanmış ve Türkler kendi ulusal yönetimini kurarak, Türkiye'nin etkin garantisi olmadan tekrar Kıbrıslı Rumlar ile bir arada yaşayamayacaklarını açıklamışlardır. 1974 sonrası Türk-Yunan ilişkilerinde, Kıbrıs Sorunu'na ilişkin tüm görüşmelerde Kıbrıs Türklerinin temel yaklaşımı iki toplumlu, iki kesimli, Türkler ve Rumların eşit haklara sahip oldukları ve Türkiye'nin etkin garantisinin bulunduğu bir federasyonun kurulması yönünde olmuştur. Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar ise, görüşmeler sırasında Kıbrıs'ta Türklerin azınlık haklarının garanti altına alınmış olduğu bir üniter devletin kurulmasından yana politikalar izlemişlerdir.

Ağustos 1974'te BM Genel Sekreteri'nin isteğiyle başlatılan toplumlararası ikili müzakereler sonucu Rumların güneye, Türklerin kuzeye geçip yerleşmelerini sağlayan nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Böylece iki toplumlu, iki bölgeli federal yapı için uygun ortam sağlanmış, muhtemel bir federasyonun Türk kanadını oluşturmak üzere, Kıbrıslı Türkler tarafından

⁸⁰ Tripartite Conference & Geneva Declaration başlıklı doküman için bkz.: http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1603&tt=graphic...11

⁸¹ Sönmezoglu, a.g.m., s.109-110.

kendi kaderini tayin etme hakkı kullanılarak, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti olarak yeniden düzenlenmiştir.⁸²

Bu tarihten itibaren BM nezdinde yürütülen toplumlararası görüşmelerde somut bir aşama kaydedilememiş ve 15 Kasım 1983'te Federe Meclis'in oybirliği ile aldığı kararla, KKTC bağımsızlığını ilan etmiştir. KKTC'nin bağımsızlık ilanının ardından BMGK, 18 Kasım 1983'te aldığı 541 sayılı kararla, KKTC'nin yasal olmadığına hüküm getirmiştir.⁸³ Türkiye'nin yanı sıra KKTC'yi tanımış olan Pakistan ve Bangladeş ise Avrupa ve ABD'nin karşı tutumuna uyarak tanımalarını geri çekmişlerdir. Bu durum görünmez bir kuşatılmış bölge yaratmıştır.⁸⁴ KKTC'nin bağımsızlık ilanı Kıbrıs Sorunu'nda bir dönüm noktası olmuş ve artık iki toplum arasında değil, birbirini tanımayan iki devlet arasında yaşanan bir sorun haline dönüşmüştür.

Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edildiği, 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonunda yayımlanan bildirin 4. maddesinde, aday ülkelerin devam eden sınır sorunlarını barışçı yollarla çözüme başarısız olmaları durumunda, anlaşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'na götürmeleri gerektiği ifade edilmektedir.⁸⁵ Helsinki Zirvesi sonucunda alınan bu kararla birlikte, birbirini tanımayan iki kesimden birinin adadaki sorun çözülmeden AB üyeliği için mücadele vermesi sonucu, Kıbrıs Sorunu'nun tarafları çeşitlenmiş ve sorun kronikleşmiştir.

1990 yılında GKRY, AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş, Türkiye'nin siyasi ve hukuki itirazlarına rağmen başvuru değerlendirmeye alınmıştır. 1959 Zürih ve Londra antlaşmalarında, Kıbrıs'ın Türkiye ve

⁸² Atılım Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu", (Erişim) http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_III.pdf, 10 Aralık 2012.

⁸³ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983 tarihli ve 541 sayılı kararı. İçin bkz.: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/453/99/IMG/NR045399.pdf?OpenElement>

⁸⁴ Vamık D. Volkan, Kıbrıs:Savaş ve Uyum, Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi, İstanbul: Everest Yayınları, 2008, s.204.

⁸⁵ 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonunda yayımlanan bildiri için bkz.: http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm

Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları uluslararası kuruluşlara ve ittifaklara katılamayacağı, 1960 Garanti Antlaşması'nda⁸⁶ Kıbrıs'ın herhangi bir devletle tamamen veya kısmen siyasi ve ekonomik birliğe giremeyeceği hükümleri yer almasına rağmen, Aralık 1997 tarihli AB Lüksemburg Zirvesi'nde GKRY ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararlaştırılmıştır.⁸⁷ 2004 yılında GKRY'nin AB'ye üye olarak kabul edilmesi ile birlikte, AB de Kıbrıs Sorunu'nun tarafı haline gelmiştir. GKRY ve Yunanistan'ın üye olduğu AB'nin, siyasi anlamda Kıbrıs'ta tarafsız bir rol üstlenmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.⁸⁸

Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesi yönünde pazarlıkların yürütüldüğü Helsinki Zirvesi'nde görüşmeler sürerken, GKRY Lideri Glafkos Klerides ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş arasında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın organize ettiği bir dolaylı görüşme süreci yaşanmıştır. Bu süreçte taraflar arasında sorunların görüşülmesini kolaylaştıracak ortak bir zemin aranmış ve konfederasyonun yanı sıra liderlerin ve halkların statülerinin eşitlenmesine yönelik nabız yoklaması yapılmıştır.

Kasım 2002'de, Kofi Annan'ın taraflara gönderdiği "Basis for Agreement On A Comprehensive Settlement Of The Cyprus Problem"⁸⁹ başlıklı metin, tarafların o zamana kadar ileri sürdükleri bazı isteklerini karşı tarafa kabul ettirebileceklerinin işaretini vermesinin yanı sıra, yeni sorunlar ve tartışmalar doğurabileceği kaygısıyla iki kez revize edilerek 26 Şubat 2003

⁸⁶ Garanti Antlaşması Madde 1: Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. (taahhüt eder) Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. (sorumluluğunu yüklenir) Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğuracak doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar. (www.mfa.gov.tr)

⁸⁷ 12-13 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonunda yayımlanan bildiri için bkz.: http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm

⁸⁸ Gülden Ayman, "Kıbrıs Sorununda Güç Eşitsizliği ve Koalisyon Arayışı", (Erişim) www.akademikortadoğu.com, 13 Aralık 2011.

⁸⁹ "Kıbrıs Sorunu'nun Kapsamlı Çözümüne Yönelik Anlaşmanın Esasları" başlıklı döküman için bkz.: http://www.unannanplan.agrino.org/1revised_un_plan.pdf

tarihinde taraflara tekrar sunulmuş ve bu metin üzerinde uzlaşmaları ve referanduma götürmeleri istenmiştir. 10 Mart 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin de katılımıyla Lahey'de yapılan toplantıda, tarafların üçüncü kez gözden geçirilen metin üzerinde de uzlaşamamaları üzerine görüşmeler kesilmiştir.

Bu çerçevede Aralık 2003'te KKTC'de yapılan genel seçimler özel bir önem taşımıştır. Annan Planı çerçevesinde çözüme evet diyen ve AB'ye tam üyelik müzakerelerini GKRY ile oluşturulacak "Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti" çerçevesinde yürütmeyi hedefleyen muhalefet ile Annan Planı'nın Kıbrıs Türklerinin duyarlılıklarını ve güvenliğini garanti altına almadığı için reddeden iktidar partilerinin yoğun çekişmesi sonucunda, her iki taraf da parlamentoda eşit sandalye sahibi olmuşlardır.⁹⁰ Bunun sonucunda Cumhuriyetçi Türk Partisi ile Demokrat Parti'nin kurduğu koalisyon hükümeti ile Annan Planı çerçevesinde müzakere sürecini yeniden başlatmayı sağlamaya dönük politika izleyen bir siyasi yapılanma ortaya çıkmıştır.

2004 yılının başında iki toplum arasında Annan Planı'nı da göz önünde bulunduran bir çözüm arayışına yeniden başlanması yönünde girişimler söz konusu olmuş ve BM Genel Sekreteri'nin "iyi niyet misyonu" çerçevesinde görüşmelere yeniden başlanmıştır. Bu çerçevede yapılan görüşmeler sırasında ve sonrasında Annan Planı bir kez daha gözden geçirilerek yeni bir metin hazırlanmış ve tarafların kabulüne sunulmuştur. Söz konusu metin, öngörülen takvim çerçevesinde tarafların üzerinde anlaşamadıkları konuların Kofi Annan tarafından doldurulacak olması, oluşturulacak statünün belirsizliği, garantör devletlerin anlaşma tam olarak ortaya çıkarılmadan metni onaylayacaklarını kabul etmeleri şartı, eş zamanlı yapılacak referandumların her iki tarafın da evet diyene kadar tekrarlanması olasılığı gibi hususları içermesi nedeniyle kuşku uyandırmıştır. Sonuç olarak Nisan 2004'te KKTC ve GKRY'de yapılan referandumlar ile oylamaya

⁹⁰ Kıbrıs'ta 14 Aralık Seçimleri, (Erişim) http://www.bbc.co.uk/turkish/kibris_secim_partiler_shtml, 12 Aralık 2012.

sunulan, aslında Kıbrıs Türkünü ve yönetimdeki etkinliğini en fazla 15 yıl içinde yok etmeyi öngören plan, Türk tarafının çözümden yana olduğunu göstermek için %65'lik bir oranla kabul etmesine rağmen, Rumların %76 ile reddetmesi sonucu hayata geçirilememiştir.⁹¹

Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 tarihinde, Gümrük Birliği Anlaşması'nı GKRY'yi de kapsayacak şekilde genişletmeyi öngören "AB'nin Genişlemesinin Ardından Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşmaya Ek Protokol"ü imzalaması ile Kıbrıs Sorunu farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye'nin protokolü imzalamasının GKRY'yi tanıması anlamına gelebileceği şeklinde yorumlar yapılmıştır. Bunun üzerine Türkiye, "Türkiye'nin Kıbrıs'la İlgili Deklarasyonu" isimli bir bildiri yayımlayarak, "protokolde atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'ta kurulan devlet olmadığını, Kıbrıs Rum makamlarının sadece adanın güneyindeki bölgede otorite ve denetim icra ettiğini, Kıbrıs Türklerini temsil etmediğini, protokolün imzalanmasının Garanti Antlaşması'ndan doğan hak ve yükümlülükleri ortadan kaldırmadığını ve KKTC-Türkiye ilişkilerini değiştirmeyeceğini" beyan etmiştir.⁹²

Türkiye'nin yayımladığı deklarasyon karşısında AB, 21 Eylül 2005 tarihinde bir karşı deklarasyon yayımlayarak Türkiye'yi kınamış, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla bir AB ülkesi olduğunu, Türkiye'nin protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde AB üyelik müzakerelerinin zarar göreceğini ifade etmiştir.⁹³

Kıbrıs Sorunu, Türkiye için halen bir sorunlar sarmalı şeklinde devam etmektedir. Ancak Türkiye açısından bakıldığında, Kıbrıs'ın bölge ve Türkiye için öneminin büyüklüğü tartışmasızdır. Kıbrıs Sorunu'nun yıpratma politikaları ile Türkiye'yi yıldırması gerektiği değerlendirilmektedir.

⁹¹ Kuloğlu, **a.g.m.**

⁹² "Türkiye'nin Kıbrıs'la İlgili Deklarasyonu" için bkz.: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-kibris_la-iligili-deklarasyonu_-29-temmuz-2005.tr.mfa

⁹³ Avrupa Birliği'nin yayımladığı karşı deklarasyon için bkz. : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/86300.pdf

20 Temmuz 1974 tarihinde yapılan Barış Harekâtı ve sonrasında adaya çıkan Türk askeri halen Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapmaktadır. Adadaki Türk askerî varlığı, Kıbrıslı Türklerin geleceğe dönük teminatı olmakla birlikte, Türkiye'nin de stratejik olarak kırılma noktasıdır. Anadolu topraklarının özellikle güneyden gelecek muhtemel tehlikelere karşı güvencesi Türkiye'nin adadaki askerî varlığıdır. Bunlara ilaveten Orta Doğu bağlamında ortaya çıkabilecek yeni açılımlarda avantaj ve söz sahibi olması da buna bağlıdır.⁹⁴

Türkiye'nin adadaki askerî varlığı, Türkiye'ye hayati önemde politik, ekonomik ve jeostratejik avantajlar sağlamaktadır. Bunlar şunlardır;

- KKTC'nin varlığının korunması ve devam ettirilmesi,
- Yunanistan'ın Ege'deki oldu bittilerine karşı sigorta görevi,
- Anadolu'nun ve bölgedeki askeri üslerin güvenliğinin sağlanması,
- GKRY ile Yunanistan arasındaki stratejik ulaşım hatlarının kontrolü,
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz ticaretinin güvenliğinin sağlanmasına katkısı.

Kıbrıslı Rumların sürekli propaganda vasıtası yaptıkları ve çözümün önünde engel olarak gösterdikleri faktör adadaki Türk askerî varlığıdır. Kıbrıs Başpiskoposu Hrisostomos'un 6 Ocak 2012'de yapılan ayindeki konuşması şöyledir: "Milli davamız şu anda bir istila ve işgal sorunudur. Türkler bunu anlamalıdır ki, Türk ordusu gitmeden, Türkiye'nin garantisi gitmeden bu ülkede mutluluk, başarı ve çok istenilen barış olmayacaktır." Kıbrıs artık Türkiye'nin güvenlik parametrelerinin çok ötesinde, Doğu Akdeniz güvenliğinin kontrol üssü haline gelmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs, Türkiye açısından sadece Doğu Akdeniz'in değil, tüm Akdeniz'in, Ege'nin ve Karadeniz'in anahtarıdır. Kıbrıs'ta Türk hükümlerini sona erdirecek

⁹⁴ Keser, a.g.m., s.139.

herhangi bir çözüm, Türkiye'yi sadece Doğu Akdeniz'den değil, tüm Akdeniz'den tecrit edecek ve Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir kara ülkesi haline gelecektir.⁹⁵

⁹⁵ Tarakçı, **a.g.m.**

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ ÖZELİNDE TÜRKİYE-GKRY-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Doğu Akdeniz ve Orta Doğu coğrafyasında uzun yıllardır dengeli ilerleyen Türkiye ve İsrail ilişkileri, 3 Kasım 2002 tarihinde Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin iktidara gelmesinin ardından giderek artan bir eğilimle bozulmaya başlamış, 31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze’ye insani yardım malzemesi taşıyan filoda yer alan Mavi Marmara feribotuna İsrail’in Akdeniz’in uluslararası sularında yaptığı askeri müdahale ile gerilmiş ve takip eden dönemde de giderek bozulmuştur. Bu durum GKRY’ye, Kıbrıs Türklerinin görüşünü almaksızın, “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına İsrail ile imzaladığı “MEB Sınırlandırma Anlaşması” ve Doğu Akdeniz’de tespit edildiği iddia edilen zengin hidrokarbon kaynakları nedeniyle yeni bir boyut kazanan Kıbrıs Sorunu’nda, kendisine avantajlı bir konum yaratmak ve İsrail ile ilişkilerini derinleştirmek için bir fırsat doğurmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Hazar Bölgesi’nin sahip olduğu enerji kaynaklarının dünya piyasalarına taşınmasında, BTC’nin inşa edilmesi ve sonrasında yeni boru hatlarının inşasının planlanması ile birlikte, Türkiye’nin AB enerji güvenliği açısından önemi artmıştır.⁹⁶ Aslında GKRY’nin bu yönde harekete geçmesinin diğer bir nedeni de, bölgenin stratejik yapısında kendine yeni bir rol tanımlama çabasıdır.

GKRY’nin 17 Şubat 2003’te Mısır, 17 Ocak 2007’de Lübnan, 3 Şubat 2011’de İsrail ile imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmalarının geçerliliği ve bu anlaşmalar sonrasında parsellenen bölgeler, 2000’li yıllardan itibaren Türkiye, İsrail, GKRY ve hatta KKTC’yi de ilgilendiren tartışmanın temelini oluşturmaktadır.

⁹⁶ Hayriye Kahveci, “Vasilikos ve Doğu Akdeniz’deki Enerji Politikaları”, (Erişim) www.havadiskibris.com, 30 Ekim 2012.

MEB, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 55. ve 65. maddeleri arasında açıklanmıştır. Buna göre MEB, kıyı devletin karasularının bittiği hatttan itibaren azami 200 deniz mili mesafeye kadar uzanan ve kıyı devletine bu bölgedeki deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yatağında, deniz yatağının toprak altında, canlı ve cansız doğal kaynakları araştırma, işletme, muhafaza ve yönetimi ile, sudan, akıntıdan ve rüzgârdan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik egemen haklar veren alanı kapsar.⁹⁷

MEB'in uygulamasında en sık karşılaşılan sorun coğrafi kısıtlamalardır. Ülkelerin coğrafi konumları nedeniyle MEB tanımlamasında yer alan 200 deniz millik alanlar birbiri ile çakışabilmekte ya da iç veya kapalı denizlerde bu mesafede deniz alanları bulunmayabilmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz'de durum bu şekildedir. Doğu Akdeniz'de Türkiye ile Mısır'ın, Suriye ile Lübnan'ın MEB'leri iç içe geçmiştir.⁹⁸ Bu sorunlar genel olarak ülkelerin birbirleri arasında imzaladığı "MEB Sınırlandırma Antlaşmaları" ile düzenlenip çözümlenmektedir. Ancak Türkiye, Yunanistan ile Ege Denizi'ne ilişkin sorunları nedeniyle, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir. Türkiye bu konuda 2 Mart 2004 tarihinde yayımladığı notada "uluslararası hukuktan kaynaklanan sebeplerle söz konusu antlaşmayı tanımadığını ve deniz yatağı, deniz yatağının altı ve üzerindeki su kütlesi dahil olmak üzere 36°16'18"D meridyeninin batısında sınırlandırma sahası ile ilgili tüm hukuki haklarını saklı tuttuğunu" belirtmiştir.⁹⁹ Benzer bir durum GKRY için de geçerlidir.

Türkiye ve KKTC'nin, GKRY ve Yunanistan ile yaşadığı krizin temelinde Kıbrıs Sorunu çözüme kavuşturulmadan, adaya ilişkin MEB'in tek taraflı olarak GKRY tarafından ilan edilmesi ve uygulanmaya başlanmasından kaynaklanmaktadır.

⁹⁷ BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Kısım V. Md. 55-65.

⁹⁸ Ahmet Cemal Ertürk, "Doğu Akdeniz'de MEB Paylaşımı: Güney Kıbrıs-İsrail Örneği", (Erişim) www.bilgesam.org, 21 Ocak 2013.

⁹⁹ Başeren, **a.g.e.**, s.29.

Bilindiği gibi İsrail, Haziran 2007'den beri abluka altında tuttuğu Gazze'ye insani yardım götüren Mavi Marmara gemisine 31 Mayıs 2010 tarihinde Akdeniz'in uluslararası sularında silahlı müdahalede bulunarak gemiyi ele geçirmiştir. Mavi Marmara baskınında sekizi Türk vatandaşı, biri ise Türk asıllı ABD vatandaşı olan silahsız dokuz insanın öldürülmesi nedeniyle Türkiye ile İsrail arasında ciddi bir diplomatik kriz yaşanmıştır. Türkiye'nin Mavi Marmara olayından sonra İsrail ile olan ilişkilerini asgari düzeye indirilmesi, GKRY ile İsrail'i Doğu Akdeniz'de işbirliği yapmaya teşvik etmiştir.

Kurulduğu 1948 yılından bu yana enerji konusunda dışa bağımlı olan İsrail'in konumu artık değişmektedir. Doğu Akdeniz'de ilan ettiği MEB sınırları içerisinde, Hayfa'nın yaklaşık 50 deniz mili açığındaki Tamar Sahası'ndan elde edilecek doğal gazın 2013 yılı ortalarında kullanıma başlanacak olması ile iç tüketim ihtiyacını tamamen karşılaması beklenen İsrail'in, Leviathan Sahası'ndan 2017'den itibaren çıkartmayı öngördüğü doğal gaz ile de gelecekte potansiyel enerji ihracatçısı bir ülke olması beklenmektedir.¹⁰⁰

1990'lı yılların sonunda İsrail, Aşkelon açıklarında ve Gazze Şeridi'nde beş ayrı noktada küçük miktarda doğal gaz sahaları keşfetmesinin ardından araştırmalarını Doğu Akdeniz'e kaydırmıştır. Doğu Akdeniz'deki jeopolitik dengeyi ve İsrail'in kaderini tümü ile değiştiren esas gelişme, İsrail açıklarında 1999 yılında keşfedilen yaklaşık 1,3 trilyon ft³ doğal gaz rezervine sahip Mari-B Sahası'nın Şubat 2004'te üretime geçmesinin ardından, ABD'li Noble Energy ve İsrailli ortaklarının 2000'li yılların sonlarında İsrail'in kuzey sahili açıklarında keşfettikleri Dalit (2009 / 500 milyar ft³), Tamar (2009 / 8.4 trilyon ft³) ve Leviathan (2010 / 16 trilyon ft³) doğal gaz sahalarıdır. Bu sahaların coğrafi konumları Şekil-1'de gösterilmektedir. Bu keşifler sonucunda, Levant Baseni'nde keşfi gerçekleşen toplam ortalama doğal gaz

¹⁰⁰ Simon Henderson, "Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Source of Cooperation or Fuel Tension? The Case of Israel", (Erişim) www.gmfus.org, 5 Kasım 2012.

rezervi 25 trilyon ft³ (700 milyar m³) değerine ulaşmıştır.¹⁰¹ Bazı kaynaklarda bu miktarın, yaklaşık 1,1 trilyon m³ olan, Azerbaycan'ın kanıtlanmış doğal gaz rezervini de aştığı ifade edilmektedir.¹⁰²

Şekil-1 İsrail'in Doğu Akdeniz'de Keşfettiği Doğal Gaz Sahaları¹⁰³

Bu noktada İsrail karar alıcı organları bahse konu sahalardan elde edilecek ihtiyaç fazlası doğal gazın nasıl ihraç edileceği konusunda bir ikilemele karşı karşıya kalmaktadırlar. Her ne kadar en azından 2017'ye kadar doğal gaz ihracatı söz konusu olmasa da, bu konuda İsrail'in şimdiden karar vermesi gerekmektedir. İsrail'in önünde iki olasılık bulunmaktadır. Birincisi, çıkarılacak olan gazı sıvılaştırarak boru hatları ile sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olarak ihraç etmek, ikincisi ise çıkarılacak olan gazı elektrik üretiminde

¹⁰¹ Özer Balkaş, "Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğal Gaz Gerginliği & Hükümlerlik Savaşları", www.jmo.org.tr, (Erişim) 12 Aralık 2012.

¹⁰² Orhan Dede, "İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Alternatif Politikaları", (Erişim) www.bilgesam.org, 12 Aralık 2012.

¹⁰³ Balkaş, a.g.m.

kullanmak ve bu elektriği deniz altı kablo hattı ile Avrupa'ya ulaştırmaktır. Tüm bu seçeneklerin kendine göre avantajları, dezavantajları ve güvenlik riskleri bulunmaktadır.¹⁰⁴

Türkiye ile İsrail ilişkilerinde yaşanan bozulma bölgedeki politik dinamikleri de değiştirmiştir. İsrail'e ve GKRY'ye ait MEB'den çıkarılacak doğal gazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması en kolay ve ticari olarak en kârlı yöntemdir.¹⁰⁵ Türkiye'nin gelişen ekonomisi ile birlikte büyümekte olan enerji talebinin karşılanması için de kullanılabilir olması, bu seçeneği güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır.

İsrail Enerji ve Su Bakanlığı Müsteşarı Shaul Tzemach, 29 Ocak 2013 tarihinde yaptığı bir konuşmada isim vermeden Türkiye'yi kastederek, "Doğu Akdeniz'de İsrail'den doğal gaz alabilecek büyük bir ülke olduğunu, uygun şartların oluşması durumunda politik zorlukların aşılabileceğini, doğal gazın uluslararası şirketlerin de birlikteliği ile bölgede istikrar yaratıcı önemli bir unsur olabileceğini" ifade etmiştir.¹⁰⁶ Bu gelişmenin ardından İsrail'in, Başbakanlık Müsteşarı Harel Locker aracılığı ile, Türkiye'ye 2 milyar ABD Doları maliyetli doğal gaz boru hattı inşa projesi teklifi sunduğu, teklifin İsrail'in Doğu Akdeniz'den çıkaracağı doğal gazı Avrupa'ya satmak için İsrail'den Türkiye'ye uzanacak bir boru hattının inşa edilmesi karşılığında Türkiye'ye uygun koşullarda doğal gaz satılmasını içerdiği, Türkiye Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı'nın konuya sıcak baktığı basına yansımıştır.¹⁰⁷

GKRY ve Yunanistan üzerinden Avrupa'ya uzanacak bir boru hattı ise İsrail-Türkiye ilişkilerinde yeni bir gerginliğe ve daha da kötüsü İsrail'in Kıbrıs Sorunu'na taraf haline gelmesine neden olabilecektir.¹⁰⁸ Ayrıca, Yunanistan'ı

¹⁰⁴ Henderson, **a.g.m.**

¹⁰⁵ Jeffrey Mankoff, "Resource Rivalry in the Eastern Mediterranean: The View From Washington", (Erişim) www.gmfus.org, 5 Kasım 2012.

¹⁰⁶ Amiram Barkat, "Turkey Could Be Anchor Customer For Israeli Gas", (Erişim) <http://www.Globes.Co.II/Serveen/Globes/Docview.Asp?Did=1000818049&Fid=1725>, 29 Ocak 2013.

¹⁰⁷ Vatan, "İşte O Gizli Görüşmenin Sebebi", (Erişim) <http://haber.gazetevatan.com/iste-o-gizli-gorusmenin-sebebi/514442/2/ekonomi>, 14 Şubat 2013.

¹⁰⁸ Mankoff, **a.g.m.**

doğal gaz ticaretinde “transit ülke” konumuna getireceği değerlendirilen bu seçenek, teknik olarak mümkün gibi gözükse de, yüksek maliyet gerektirebileceğinden, AB'nin yaşadığı ekonomik kriz ortamında gerçekleştirilme olasılığı en düşük seçenek gibi görünmektedir.

Burada bölgede faaliyet gösteren ABD'li Noble Energy şirketi ile ilgili bilgi verilmesinde bölgede yaşanan gelişmelerin daha iyi anlaşılması açısından fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Merkezi ABD'nin Houston kentinde bulunan Noble Energy, İsrail pazarı ile birlikte büyüyen bir şirkettir. Bölgeye ilk geldiği 1998 yılında o zamanki ismi Samedan olan şirketin pazar payı yaklaşık 1 milyar ABD Doları idi. O yıla kadar İsrail pazarında faaliyet göstermiş olan tek ciddi uluslararası şirket ise British Gas'dır. Noble Energy'nin aksine British Gas, 10 yıl sonra İsrail'den çıkıp yatırımlarını oldukça düşük fiyatlara satmıştır. British Gas'ın, Gidon Tadmor's Avner Oil and Gas LP isimli şirkete 1 ABD Dolarına sattığı, Tamar (o zamanki adı Matan) Sahası'ndaki lisans haklarının değerinin aslında milyarlarca ABD Doları olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁰⁹

İsrail'in deniz sahalarındaki hidrokarbon kaynaklarının keşfinde hayati rol oynayan Noble Energy, 1998'den bu yana GKRY'nin İsrail MEB'ine komşu Afrodit Sahası dahil, altı sahada hidrokarbon keşfi gerçekleştirmiştir. Noble Energy aynı zamanda İsrail'in Aşdod'da yer alan petrol bölgesinde de %47 oranında hisse sahibidir.¹¹⁰

İsrail Hükümeti ile Noble Energy şirketi ve onun İsraili ortakları arasında ciddi bir anlaşmazlık yoktur. Ancak Noble Energy yeni keşfedilen rezervleri mümkün olduğunca piyasaya arz etmek istemekte, İsrail Hükümeti ise bu konuda daha temkinli bir tutum sergilemektedir. Noble Energy, 2012'de ilan ettiği kurumsal resmi bildirisinde, “gaz ihracatının İsrail'in enerji

¹⁰⁹ Amiram Barkat, “Where Are The Oil Majors?”, (Erişim) www.globes.co.il, 04 Haziran 2012.

¹¹⁰ Henderson, **a.g.m.**

güvenliği ve ekonomik gelişimine ciddi miktarda katkı sağlayacağını” belirtmiştir.¹¹¹

GKRY, Doğu Akdeniz’deki zengin deniz altı kaynaklarından yararlanmak amacıyla tek taraflı olarak Kıbrıs’ın etrafında MEB tesis etme yoluna gitmiştir. GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırmasına ilişkin anlaşma 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmış, Şubat 2004’te BM’ye tescil ettirilmiştir.¹¹² GKRY aslında 1979’da Mısır’la benzer bir girişimde bulunmuş, ancak Rauf Denктаş’ın, bunun bir savaş nedeni olacağını açıklaması ve Türkiye’nin tepkisiyle BM’nin devreye girmesi üzerine, dönemin GKRY Lideri Spiros Kiprianu, “BM Genel Sekreteri, petrol konusunda geri adım atmamızı istiyor ve Türklerin şaka yapmadığını söylüyor” diyerek bu girişimden vazgeçmiştir.¹¹³

11 Mart 2013 tarihinde İsrail’de yayımlanan Haaretz gazetesinde yer alan bir haberde, Mısırlı milletvekili Kalend Abdel Kader’in GKRY ile Mısır arasında 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanan anlaşmanın geçersiz kabul edilmesine yönelik olarak Mısır Şura Konseyi’ne sunduğu yasa teklifinin onaylandığı, onaylanan yasada “Türkiye’nin bölgeye üçüncü taraf olarak dâhil olması ile birlikte Kıbrıs’ın güneyinde yer alan MEB’de yeni sınırlar çizilmesinin öngörüldüğü, böylece Mısır’ın doğal gaz ve petrol gelirlerinde büyük artış sağlanacağı” ifade edilmiştir.¹¹⁴

Bunun yanında 17 Ocak 2007 tarihinde GKRY ile Lübnan arasında MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalanmış¹¹⁵ ve müteakiben GKRY Parlamentosu’nun 26 Ocak 2007 tarihinde kabul ettiği yasa ile Kıbrıs’ın güneyinde, yukarıdaki anlaşmalarla belirlenen sözde GKRY MEB’inde,

¹¹¹ Henderson, **a.g.m.**

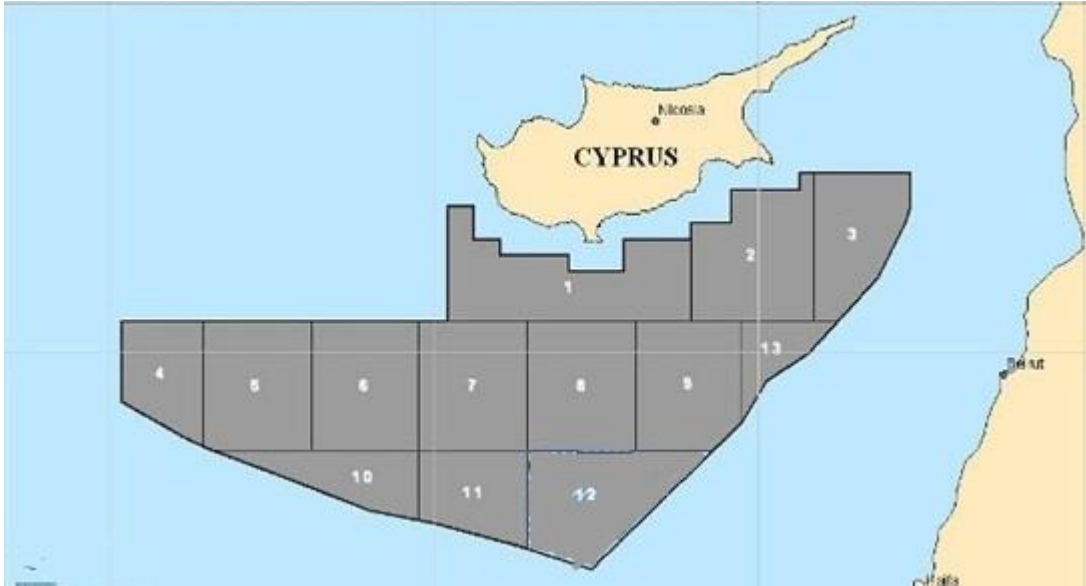
¹¹² Başeren, **a.g.e.**, s.20.

¹¹³ Engin Dinç, “Doğu Akdeniz’de Petrol Savaşı Kızıışıyor”, (Erişim) www.ozgundurus.com, 05 Mayıs 2012.

¹¹⁴ Today’s Zaman, “Report: Egypt Vows to Cancel Egypt-Greek Cyprus EEZ Deal”, (Erişim) <http://www.Todayszaman.Com/News-309156-Report-Egypt-Vows-To-Cancel-Egypt-Greek-Cyprus-Eez-Deal.Html>, 8 Mart 2013.

¹¹⁵ Başeren, **a.g.e.**, s.24.

yüzölçümü 70.000 km² olan 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan edilmiştir.¹¹⁶ Bu sahalar Şekil-2'de gösterilmektedir.

Şekil-2 GKRY'nin Oluşturduğu Petrol Arama Ruhsat Sahaları¹¹⁷

GKRY, Ağustos 2011'de petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına başlamıştır. 15 Eylül 2011'de ABD'li Noble Energy ve İsraili Delek şirketi tarafından doğal gaz aramalarında kullanacak olan platform adanın 185 km güneyindeki¹¹⁸ 12. parsele ulaşmış ve 18 Eylül 2011'de sondaja başlamıştır. GKRY'nin sondaja başlaması üzerine KKTC ve Türkiye arasında "Kıta Sahaneliğini Sınırlandırma Antlaşması" imzalanmıştır. Anlaşmayı müteakip Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na petrol ve doğal gaz arama izni vermiş, müteakiben Piri Reis araştırma gemisi petrol sondajı için gerekli olan sismik veri çalışmalarına "G" parselinde başlamıştır.¹¹⁹ Türkiye'nin TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama izni

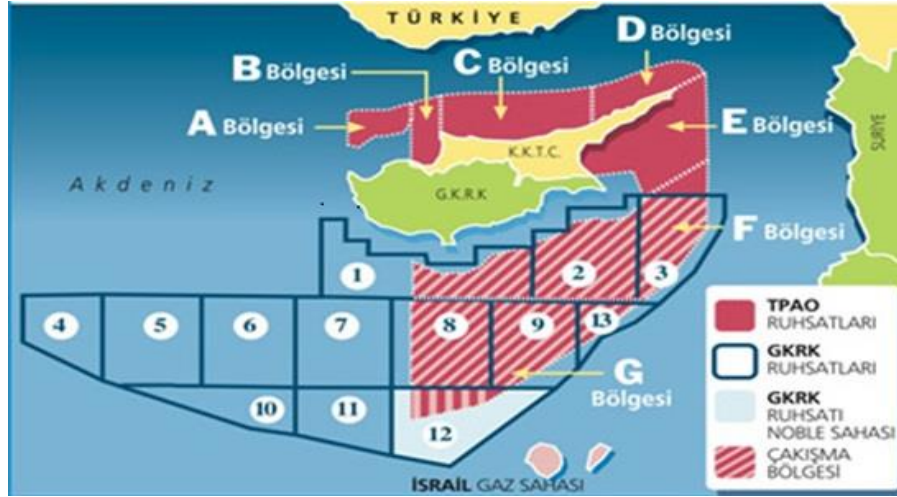
¹¹⁶ Serdar Erdurmaz, "Doğu Akdeniz'de GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, Petrol Aramaları ve Türkiye", (Erişim) www.turksam.org, 12 Aralık 2012.

¹¹⁷ http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlhcarbon_en/dmlhcarbon_en?OpenDocument

¹¹⁸ Göktürk Tüysüzoğlu, "Doğu Akdeniz'de Sondaj Krizi", (Erişim) www.tuicakademi.org, 12 Aralık 2012.

¹¹⁹ Birol Ertan, "Türkiye'yi Kuşatan Güçler-7:İsrail", (Erişim) www.sonhaberler.gen.tr, 12 Aralık 2012.

verdiği bölgeler ile GKRY'nin ilan ettiği parseller arasında çakışan sahalara Şekil-3'te gösterilmektedir.

Şekil-3 TPAO ve GKRY'nin Çakışan Ruhsat Sahaları¹²⁰

26 Ocak 2007 tarihinde GKRY'nin hidrokarbon araştırılması için ihaleye çıktığı¹²¹ sözde MEB'ine ait 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahalara Şekil-4'te de görüleceği üzere Türkiye'nin kıta sahanlığında bulunmaktadır.

Şekil-4 Türkiye'nin Kıta Sahanlığı İçinde Kalan GKRY Ruhsat Sahaları¹²²

¹²⁰ <http://www.denizhaber.com.tr/enerji/39314/akdeniz-bolge-catisma-harita-turkiye-kibris-rum-dogalgaz-siyasi.html>

¹²¹ Sait Yılmaz, "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs İçin Yeni Stratejilere İhtiyaç Var", (Erişim) www.turansam.org, 01 Ocak 2013.

Doğu Akdeniz'deki gerginlik, GKRY Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 19 Eylül 2011 itibarıyla Noble Energy şirketinin adanın güneydoğusunda sondaj çalışmaları yapacağını açıklamasıyla başlamıştır.¹²³ Takip eden süreçte Türkiye'nin itirazlarına rağmen GKRY, "Afrodit" kod adlı 12. parselde doğal gaz ve petrol aramak için sondaj çalışmalarına başlanmıştır. Buna karşılık 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olmayan Türkiye, KKTC ile "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması" yaparak Girne ve Gazi Magosa açıklarında petrol ve doğal gaz arama niyetini açıklamıştır. GKRY anlaşmayı uluslararası hukuka aykırı, anlamsız ve geçersiz ilan etmiştir.

Yaklaşık 350 milyar ABD Doları değere ulaştığı belirtilen doğal gaz keşiflerine rağmen Doğu Akdeniz, halen dünyanın en az arama yapılan sahalarından biridir. Yapılan araştırmalar Doğu Akdeniz'in İsrail, Lübnan, Suriye ve Kıbrıs açıklarında kalan bölgelerinde 3,45 trilyon m³ doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğunu ortaya koymaktadır.¹²⁴ ABD Jeoloji Kuruluşu (US Geological Survey-USGS) raporlarına göre,¹²⁵ bu rakamlara Nil Deltası'ndaki doğal gaz ve petrol yatakları da eklenince, Doğu Akdeniz'de tespit edilen toplam hidrokarbon miktarının yaklaşık 60 milyar varil petrole, bunun da günümüz petrol fiyatları itibarıyla yaklaşık 3 trilyon ABD Dolarına tekabül ettiği ifade edilmektedir.

Doğu Akdeniz'in dünya jeopolitiğindeki yeri, jeoekonomik potansiyeli ile doğru orantılı bir şekilde artacak veya azalacaktır. İsrail, GKRY ve Mısır bu potansiyeli değerlendirmek üzere hızla harekete geçmiştir. Lübnan kendi sularında hidrokarbon araması yapmak üzere ihaleye çıkacağını duyurmuş, ancak Suriye Krizi ve ülkedeki iç sorunlar nedeniyle bu hedef ileri bir tarihe ertelenmiştir.¹²⁶

¹²² <http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/dergiler/BilgeStratejiCilt4Sayi6.pdf>

¹²³ Fatma Yılmaz Elmas, "Kıbrıs Çözüm Sürecinde Güven(lik) Bunalımı", **Analist**, Kasım 2011, Sayı 9, s.24.

¹²⁴ Dede, **a.g.m.**

¹²⁵ "Undiscovered Oil and Gas of the Nile Delta Basin, Eastern Mediterranean" (Erişim) <http://geology.com/usgs/nile-delta-oil-and-gas/>, 10 Aralık 2012.

¹²⁶ Dede, **a.g.m.**

GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü sondaj çalışmalarında KKTC ile işbirliği yapmaması ve sürece adanın kuzeyini dâhil etmemesi, aslında uluslararası hukuk açısından sorunlu gözükmemektedir. Öncelikle GKRY, uluslararası camiada adanın tümünü temsilen “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak tanınan AB üyesi bir ülkedir. GKRY ayrıca 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne de taraftır. Dolayısıyla GKRY'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilan ettiği alanda 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre üçüncü devletlerle paylaşım anlaşmaları yapması ve bu alanlardaki çalışmalar için uluslararası ihaleye çıkması, her ne kadar Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik görüşmeler devam ederken “iyi niyet” kavramı ile örtüşmese de, hukuken sıkıntılı görünmemektedir.¹²⁷

I. 2000 YILI SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Bugünkü Türkiye-İsrail ilişkilerinin tohumları, Türkiye'nin 1949 yılında İsrail Devleti'ni tanıyan ilk Müslüman ülke olmasıyla birlikte atılmıştır. İsrail'in erken dönem stratejisi olan “Orta Doğu'yu çevreleyen Arap olmayan devletlerle ilişkilerinin geliştirilmesinde” Türkiye kilit bir öneme sahip olmuştur.¹²⁸ İki ülke arasındaki işbirliği, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes ile İsrail Başbakanı David Ben-Gurion arasında 1958 yılında gerçekleşen ve İsrail-Türkiye istihbarat ve askeri işbirliği çerçevesinin çizildiği gizli görüşme sonrasında daha da derinleşmiştir.¹²⁹

Türkiye-İsrail ilişkileri 1963 yılından itibaren Kıbrıs Sorunu ve adaya ilişkin hassasiyetlerin Türkiye'nin dış politikasının odağında yer alması nedeniyle bozulmaya başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin BM nezdindeki

¹²⁷ Yılmaz Elmas, **a.g.m.**, s.25.

¹²⁸ Jon B. Alterman, Haim Malka, “Shifting Eastern Mediterranean Geometry”, **The Washington Quarterly**, Summer 2012, Sayı 34, s.112.

¹²⁹ Alterman, Malka, **a.g.m.**, s.112.

pozisyonuna destek arayışında Arap ülkeleriyle yakınlaşması ise giderek İsrail'den daha fazla uzaklaşmasına yol açmıştır.¹³⁰

Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler 1990'lı yıllara kadar düşük yoğunluklu ama seviyeli bir tempoda devam etmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise Irak, iki ülke arasında katalizör rolü oynamıştır. 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nın güçsüzleştirdiği Irak, özellikle Kuzey Irak'taki Kürt faaliyetlerini kontrol edememiş ve bu durum Kuzey Irak merkezli Kürt orijinli terör örgütü PKK'nın Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerini artırmasına neden olmuştur.¹³¹ Aynı dönemde Türkiye'nin radikal islami hareketleri de kendisine yönelik bir tehdit olarak görmesi sonucunda, İsrail ile ortak bir "terörizm ve radikal İslam" tehdit algısı noktasında buluşmuştur.

Türkiye, terörizmle mücadele ve güvenlik işbirliğinin ötesinde, İsrail'i ABD Kongresi karşısında da güçlü bir potansiyel müttefik olarak değerlendirmiştir. ABD'deki Ermeni Lobisi'nin, sözde "Ermeni Soykırımı" suçlamalarına karşı yapılacak herhangi bir girişiminin önlenmesi konudaki en iyi yöntemin, etkinliği daha fazla olan İsrail Lobisi'ni kendi tarafına çekmek olduğunu düşünmüştür. Türkiye-İsrail ilişkileri basit bir siyasi ilişkinin ötesindedir.¹³² Yıllar süren üst düzey ziyaretler ve imzalanan anlaşmalarla ilişkiler tekrar sıcaklaşmış, 1996 yılında imzalanan askeri işbirliği anlaşması ise, iki ülke arasındaki ilişkiyi stratejik bir hale dönüştürmüştür. Anlaşma ile İsrail savaş uçaklarının eğitim amaçlı olarak Türk Hava Sahasını kullanmasına imkân sağlanmış, küçük bir ülke olan İsrail'in pilotlarının eğitilmesinde yetersiz kalan kısıtlı hava sahasının genişletilmesiyle Türkiye İsrail'e stratejik derinlik sağlamış, karşılığında ise ABD ve Avrupa'nın Türkiye'ye sağlamayı reddettiği askeri teknoloji, İsrail tarafından Türkiye'nin

¹³⁰ Alterman, Malka, **a.g.m.**, s.113.

¹³¹ Hasan Kösebalaban, "The Crisis in Turkish-Israeli Relations: What Is Its Strategic Significance?", (Erişim) mepc.org, 10 Kasım 2012.

¹³² Alterman, Malka, **a.g.m.**, s.115.

erişimine açmıştır.¹³³ Bu yolla Türkiye aynı zamanda İsrail'in savunma sanayii için kârlı bir pazar haline gelmiştir.

Türkiye-İsrail 2001-2012 Ticari İlişkileri (milyon ABD Doları)		
Yıl	İsrail'e İhracat	İsrail'den İthalat
2001	805	529
2002	861	544
2003	1.083	459
2004	1.315	714
2005	1.467	805
2006	1.529	782
2007	1.658	1.082
2008	1.935	1.448
2009	1.522	1.075
2010	2.080	1.360
2011	2.391	2.057
2012	2.330	1.710

Tablo-1 2001-2012 Dönemi Türkiye-İsrail Ticari İlişkileri¹³⁴

Türkiye-İsrail ilişkisinde hem itici hem de koruyucu unsur her ne kadar Türk Silahlı Kuvvetleri olmuşsa da, iki ülke arasındaki ticaretin de önemli bir etken olduğu görülmektedir. Diplomatik ilişkilerin seviyesinin yükseltildiği 1991 yılında iki ülke arasındaki ticaret yıllık 100 milyon ABD doları bile değilken, 23 Aralık 1996 tarihinde taraflar arasında imzalanan serbest ticaret anlaşması sonrasında giderek artan bir ivmeyle 2010 yılında Türkiye'nin İsrail'e olan ihracatı 2 milyar ABD Dolarını aşmıştır.¹³⁵ 2011 ve 2012 yıllarında da artarak devam etmiştir. (Tablo-1)

¹³³ Alterman, Malka, **a.g.m.**, s.115.

¹³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yayımladığı yıllık ithalat-ihracat değerlerinden oluşturulmuştur.

¹³⁵ "Türkiye-İsrail İlişkileri" başlıklı Stratejik Düşünce Enstitüsü Analizi, Ekim 2011, s.49-50.

1990'lı yıllarda yukarıda bahsedilen birçok sebepten dolayı (ortak tehdit algılamaları, ekonomik-askeri sebepler, uluslararası ve bölgesel ortam vb.) iyi ilişkiler kuran İsrail ve Türkiye, 2000'li yılların sonuna doğru özellikle bölgesel politikalarda farklı yönlerde yol almaya başlamışlardır.¹³⁶

Türkiye bölgesel politikasını 1990'lı yıllardaki güvenlik temelli eksenden çıkartmış ve komşularını "işbirliği yapılması gereken, büyüyen ekonomisi için fırsat sağlayan unsurlar" olarak görmeye başlamıştır.¹³⁷ Türkiye ulusal güvenliğinin sağlanması ve ekonomisinin gelişmesi için Orta Doğu'da istikrar ve barışın olmazsa olmaz koşul olduğunu anlamış ve bölgesindeki güvenlik sorunlarının çözümünde aktif rol almaya başlamıştır. İsrail ise geleneksel güvenlik odaklı politikasına devam etmektedir. Son dönemde İsrail'le yaşanan gerginliğin esas sebebi Türkiye'nin yeni bölgesel politika anlayışıdır.¹³⁸ Bu haliyle bölgede yaşanan halk hareketleri ile birlikte gelinen noktada, İsrail'le çok yakın ilişkiler içerisinde bulunan ülkelerin Orta Doğu'da sıkıntı yaşayabileceği değerlendirilmektedir.

2009 yılından itibaren Türkiye-İsrail ilişkilerini olumsuz etkileyen üç önemli olay meydana gelmiştir. Bunlar "One Minute"¹³⁹ Krizi", "Alçak Koltuk Krizi" ve "Mavi Marmara Krizi"dir.

"One Minute Krizi", 29 Ocak 2009 tarihinde İsviçre'nin Davos kasabasında icra edilen Dünya Ekonomik Forumu'nda "Gazze: Orta Doğu'da Barış Modeli" adlı oturumda meydana gelmiştir. Washington Post gazetesi yazarı David Ignatius'un moderatörlüğünü yaptığı oturumda Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, Filistin'de İsrail'in insan hakları ihlali yaptığı konusunda sert bir tartışma yaşamıştır. Tartışmada Recep Tayyip Erdoğan'ın moderatörden konuşmak için ek süre almasının ardından kısa bir süre sonra moderatör tarafından sözünü bitirmesi istenmiş,

¹³⁶ Mehmet Şahin, "Ortadoğu'da Yalnızlaşan İsrail Yeni Müttefikler Arayışında", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Ocak 2011, Sayı 25, s.32.

¹³⁷ Şahin, **a.g.m.**, s.25.

¹³⁸ Şahin, **a.g.m.**, s.25.

¹³⁹ Türkçe'de "Bir dakika" anlamına gelen İngilizce ifadedir.

Erdoğan ise “one minute” diyerek konuşmasına devam etmiştir. Moderatörün Erdoğan’ın omzuna eliyle dokunarak sözünü bitirmesini istemesi üzerine Erdoğan sinirlenerek “Davos benim için bitmiştir” demiş ve toplantıyı terk etmiştir. One Minute Krizi olarak anılan bu olayda Erdoğan, İsrail’i çocukları bombalamakla suçlamıştır. Peres’in yüksek sesle “sizin başınıza bomba yağarsa ne yaparsınız” demesi üzerine Erdoğan, “siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz” şeklinde karşılık vermiştir.

İsrail One Minute Krizi’nin çözümü için yoğun çaba sarf etmiştir. Peres, olayın ardından Erdoğan’ı telefonla arayarak üzüntülerini belirtmiş, İsrail Dışişleri Bakanlığı da Türk Dışişleri Bakanlığı ile temasa geçerek ikili ilişkilerin sağlam olduğunu ve böyle bir olaydan etkilenmeyeceğini ifade etmiştir.

One Minute Krizi’nden yaklaşık bir yıl sonra ise iki ülke arasında “Alçak Koltuk Krizi” patlak vermiştir. Türkiye’de bir özel televizyon kanalında yayınlanan “Kurtlar Vadisi Pusu” adlı dizi filmde İsrail gizli servis ajanlarının faaliyetleri ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Lübnan Başbakanı Saad Hariri ile 11 Ocak 2010 tarihinde Ankara’da düzenlediği ortak basın toplantısında İsrail’i eleştirmesi üzerine, İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon, Tel-Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’u 12 Ocak 2010 tarihinde İsrail Meclisi’nde bulunan çalışma ofisine çağırmıştır. Büyükelçiyi bir süre koridorda bekleten Ayalon, daha sonra küçük bir odaya alarak kendi oturduğu koltuktan daha alçak bir koltuğa oturtmuştur. Odaya alınan gazetecilerin fotoğraf çekimi için ikilinin tokalaşması yönündeki isteklerini Ayalon sert bir şekilde reddetmiştir.

Olayın ardından Türkiye çok sert bir şekilde tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, “İsrail ile diyalog yok. Çok açık söylüyorum. Ülkeler birbirleriyle görüş ayrılıkları içerisinde olabilirler. Ülkeler birbirlerinin değişik politikalarını tenkit de edebilirler. Ama bütün devletlerin uyması gereken diplomatik nezaket kuralları vardır. Bu konuda İsrail Dışişleri Bakanlığı’ndan

gerekli adımların atılmasını bekliyoruz.” açıklamasını yapmıştır.¹⁴⁰ Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün de “bu akşama kadar sorun düzeltilmezse elçi yarın döner” demesi üzerine Ayalon, diplomatik nezaket kuralları dışındaki bu davranışı nedeniyle resmen özür dilemiştir. Ayalon’un hareketi İsrail’de de büyük tepki ile karşılanmış, 17 İsraili milletvekili de Büyükelçi Oğuz Çelikkol’a özür mektubu göndermiştir.¹⁴¹

İsrail’le yaşanan bu kriz silsilesinin en trajiği ve ilişkileri kopma noktasına getireni ise “Mavi Marmara Krizi” olmuştur. İnsani Yardım Vakfı isimli bir sivil toplum örgütünün koordinesinde, İsrail’in abluka altında tuttuğu Gazze’ye insani yardım malzemesi götürmek üzere İstanbul’dan yola çıkan Mavi Marmara isimli feribota 31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze açıklarındaki uluslararası sularda İsrail Donanması tarafından müdahalede bulunulmuştur. Müdahale esnasında dokuz sivil İsrail askerlerince öldürülmüş, Mavi Marmara Aşdod Limanı’na getirilerek alıkonulmuştur.

Mavi Marmara Krizi, iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin ciddi yara almasına sebep olmuştur. Türkiye, Mavi Marmara olayını saldırının hemen ardından BM’ye götürmüş ve BM’nin ilgili tüm mekanizmalarını harekete geçirmiştir. Bunun üzerine yapılan BMGK açıklaması (S/PRST/2010/9)¹⁴² ile İsrail’in dokuz kişinin ölümüne yol açan eylemleri kınanmış, yardım konvoyunda yer alan gemileri ve yaralıları derhal iade etmesi istenmiş, uluslararası standartlara uygun biçimde hızlı, tarafsız, güvenilir ve şeffaf bir sorgulama yapılması çağrısında bulunulmuştur.

Bu çağrı gereği oluşturulan Palmer Komisyonu, Türkiye ve İsrail temsilcisinin imzasının bulunmadığı bir rapor hazırlamıştır.¹⁴³ Bu rapor

¹⁴⁰ Hürriyet, “Kriz Nasıl Çözüldü”, (Erişim) <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=13458276>, 12 Ocak 2013.

¹⁴¹ Hürriyet, “Alçak Koltuk Krizi Çözüldü”, (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/13470462.asp>, 12 Ocak 2013.

¹⁴² BMGK’nin S/PRST/2010/9 sayılı açıklaması için bkz.: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/E74146AC22D2D71F8525773600528EDB>

¹⁴³ Yücel Acer, “Türkiye’nin İsrail Yaptırımları ve Hukuki İçeriği”, **Analist**, Ekim 2011, Sayı 8, s.22.

1 Eylül 2011 tarihinde basında yer almıştır.¹⁴⁴ Raporda, İsrail'in işlediği suçların somut delillere dayandığı ve yoruma yer bırakmadığı açık biçimde yer almış, İsrail'in abluka sahasından çok uzak bir mevkide, büyük bir askeri kuvvetle gemilere saldırmasının aşırı ve izah edilemez olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁵

Rapor bu boyutuyla Türkiye'nin sağladığı bilgi ve deliller doğrultusunda gerçekçi tespitlerde bulunmaktadır. Fakat rapor Türkiye'nin iddia ettiği gibi, İsrail askerlerinin daha gemiye çıkmadan önce helikopterlerden yolcuların üzerine ateş açtıkları ve en azından bazı yolcuların İsrail askerlerince kasıtlı biçimde öldürüldüğüne yer vermemiş, bunun yanında İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukanın yasal olduğunu ileri sürmüştür.¹⁴⁶

Raporda ayrıca İsrail'in işlediği suçlar çerçevesinde tazminat ödemesi gerektiği vurgulanmış, ancak Türkiye'nin özür talebinin gerisinde kalan bir biçimde, "uygun şekilde üzüntü dile getirilmesi" telkininde bulunulmuştur.¹⁴⁷

İsrail'den olan taleplerini karşılamaktan uzak olan bu rapor üzerine Türkiye, İsrail'e karşı bir dizi yaptırım uygulayacağını açıklamıştır. Bunlar; Türkiye-İsrail diplomatik ilişkilerinin ikinci kâtip düzeyine indirilmesi, Türkiye ile İsrail arasındaki askeri anlaşmaların askıya alınması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de seyrüsefer serbestisi için gerekli gördüğü her türlü önlemi alacak olması, İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukanın UAD'de incelenmesini sağlamak için çaba gösterilmesi ve İsrail saldırısının Türk ve yabancı tüm mağdurlarının mahkemelerdeki hak arama girişimlerinin Türkiye tarafından desteklenecek olması idi.¹⁴⁸

Mavi Marmara olayının ardından son derece durgun ve kopuk ilerleyen iki ülke ilişkileri, sürpriz bir gelişme ile yeniden ısınmaya başlamıştır. ABD Başkanı Barack Obama, 20-22 Mart 2013 tarihlerinde İsrail'e gerçekleştirdiği

¹⁴⁴ Hürriyet, "Mavi Marmara Raporu Resmen Açıklandı", (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18637673.asp>, 12 Ocak 2012.

¹⁴⁵ Özdem Sanberk, "Palmer Raporu'nun Perde Arkası", **Analist**, Ekim 2011, Sayı 8, s.5.

¹⁴⁶ Sanberk, **a.g.m.**, s.5.

¹⁴⁷ Sanberk, **a.g.m.**, s.5.

¹⁴⁸ Acer, **a.g.m.**, s.22.

ziyaret esnasında, İsrail'den ayrılmadan hemen önce, İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun Mavi Marmara olayı nedeniyle özür dilemek amacıyla Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı telefonla aramasını sağlamıştır. Telefon görüşmesi sırasında Erdoğan, İsrail'in özrünü Türk Milleti adına kabul etmiş ve ilişkilerin normalleştirilmesi gerektiği konusunda Netanyahu ile hemfikir olduklarını belirtmiştir.¹⁴⁹

Konuya ilişkin olarak Başbakanlık'tan yapılan açıklamada; "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 22 Mart 2013 tarihinde İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu ile telefonda konuştuğu, Erdoğan'ın, 'Türk ve Yahudi halkları arasındaki ortak tarihe dayanan ve yüzyıllardır süregelen güçlü dostluk bağlarına ve işbirliğine değer verdiğini, bölgenin barış ve istikrarı için hayati ve stratejik öneme sahip olarak gördüğü ilişkilerin son dönemde bozulmuş olmasının üzüntü verici olduğunu, Türkiye'nin, İsrail-Filistin ihtilafına iki devletli vizyon temelinde adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm bulunmasına yönelik uluslararası ve bölgesel tüm çabalara destek verdiğini' belirttiği, Netanyahu'nun ise, 'İsrail tarafından Mavi Marmara ile ilgili yürütülen ve bir dizi hatanın yapıldığına işaret eden soruşturma ışığında, can kaybına veya yaralanmaya yol açan her türlü hatadan dolayı İsrail adına Türk halkından özür dilediği' Erdoğan'ın söz konusu özrü Türk halkı adına kabul ettiği" ifade edilmiştir. Netanyahu'nun ayrıca, "İsrail'in, sivil halkın kullanacağı malların Gazze dâhil Filistin topraklarına girişine ilişkin kısıtlamaları kaldırdığını ve sükûnet devam ettiği müddetçe bu durumun da devam edeceğini" taahhüt ettiği belirtilmiştir.¹⁵⁰

Gelecekte Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl bir doğrultuda ilerleyeceği henüz net olarak belli olmamasına rağmen, İsrail'in yaptığı tüm hataları kabul ederek Türkiye'den özür dilemesi iki ülke ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu coğrafyasında mevcut tehditler

¹⁴⁹ Haber Türk, "İsrail Özür Diledi", (Erişim) <http://www.haberturk.com/dunya/haber/829812-ismrail-ozur-diledi>, 23 Mart 2013.

¹⁵⁰ Haber Türk, "İsrail Özür Diledi", <http://www.haberturk.com/dunya/haber/829812-ismrail-ozur-diledi>, 23 Mart 2013.

ve gelişmeler iki ülke arasında yakın işbirliğini gerekli kılmaktadır. Bundan sonra yaşanan krizlerin tekrarını önleyecek adımların atılması iki ülke açısından da öncelikli konu olmalıdır.

II. İSRAİL-GKRY İLİŞKİLERİ

Mavi Marmara olayının ardından Türkiye, “Arap Uyanışı” olarak adlandırılan halk hareketlerinin ardından ise Mısır ile ilişkilerinin bozulması üzerine İsrail, bölgede alternatif politika arayışlarına girmiştir. Bu kapsamda İsrail bir yandan Azerbaycan ve Gürcistan gibi Güney Kafkasya ülkeleri ile yakın ilişkiler içerisine girerken, diğer yandan da GKRY üzerinden Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi Balkan ülkeleri ile stratejik ilişkiler geliştirme yoluna gitmiştir.

GKRY ve hatta Yunanistan’la stratejik bir ilişki kurma çabası içinde olan İsrail’in, David Ben-Gurion ve Eliahu Sassoon’un Araplara karşı geliştirdiği stratejik prensibe yakın bir siyaseti bu kez Türkiye’ye karşı uygulamaya çalıştığı söylenebilir.¹⁵¹ İsrail Devleti’nin ilk Başbakanı David Ben-Gurion ile Türkiye’ye atanan ilk diplomatik temsilcisi Eliahu Sassoon’un ortaya koyduğu “Çevre İttifakları” veya “Çevre Doktrini” prensibinin amacı, Arap dünyasının diplomatik ve ekonomik boykotunu dengelemek için Arap dünyası çevresindeki Arap olmayan devletler (İran, Türkiye, Etiyopya) ve etnik veya dini azınlıklarla (Kürtler, Şiiler ve Hıristiyanlar) bir ittifak oluşturulmasıydı.¹⁵²

İsrail’le ilişkileri bozulan Türkiye, bu ülke ile ortaklaşa gerçekleştirdiği askeri tatbikatları ertelemiş ve hava sahasını İsrail’in askeri kullanımına

¹⁵¹ Ali Hussein Bakır, “İsrail-Kıbrıs-Yunanistan: Türkiye Karşısı İttifaka Doğru”, **Analist**, Kasım 2011, Sayı 9, s.36.

¹⁵² Bakır, **a.g.m.**, s.36

kapatmıştır. Bu durum son derece kısıtlı bir hava sahası bulunan İsrail'i zor durumda bırakmıştır. İsrail, GKRY ve Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmek suretiyle askeri eğitim amaçlı kullanabileceği geniş bir hava sahasına kavuşmuştur. Aslında İsrail, Yunanistan ve GKRY ile ilişkilerini Mavi Marmara olayından önce geliştirmeye başlamıştır. İsrail-Yunanistan ilişkileri 28 Mayıs-12 Haziran 2008 tarihleri arasında iki ülke hava kuvvetlerinin Girit açıklarında gerçekleştirdikleri ortak tatbikattan bu yana, özellikle askeri alanda, güçlenmektedir.¹⁵³

İsrail-GKRY ilişkileri İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun Şubat 2012'deki gerçekleştirdiği GKRY ziyareti ile derinleşme yoluna girmiştir. İsrail ve GKRY ilişkileri bir yandan derinleşirken, diğer yandan Kıbrıs Sorunu'na da yeni bir anlaşmazlık konusu eklemiştir. Bu anlaşmazlık adanın güneyinde tespit edilen hidrokarbon kaynakları için sondaj hakkının kuzeye mi güneye mi ait olduğu konusu etrafında gelişmektedir. Doğu Akdeniz'de geniş doğal gaz sahalarının bulunması ve bu petrol ve doğal gaz sahalarının yarattığı işbirliği fırsatları iki ülkeyi hızla birbirine yakınlaştırmıştır. Ancak hem Türkiye'nin hem de Lübnan'ın bu kaynaklar üzerinde hak iddia etmesi, bölgede yeni bir istikrarsızlık kaynağı yaratmaktadır.¹⁵⁴

Leviathan Sahası, GKRY'nin Afrodit olarak adlandırdığı 12. parsel ile bitişiktir. İki ülke güvenlik ve enerji alanlarında işbirliği antlaşmaları imzalamışlardır. Leviathan ve Afrodit sahalarından çıkarılması planlanan doğal gazın boru hatlarıyla GKRY'ye taşınması ve burada kurulacak sıvılaştırma istasyonunda LNG haline getirilerek tankerlerle ihraç edilmesi konusundaki tartışmalar halen devam etmektedir. Ancak İsrail, doğal gaz ihracatı konusunda başka bir ülkeye bağımlı olmak istememektedir. Bu nedenle çıkarılacak gazın yüzer platform üzerinde kurulacak bir istasyonla sıvılaştırılması seçeneğini de ciddiyle düşünmektedir. Fakat bu tarz bir istasyonun kurulum maliyetinin 10 milyar ABD Dolarından daha fazla olacağı

¹⁵³ Dede, **a.g.m.**

¹⁵⁴ Sibel Kalemdaroğlu, "Güney Kıbrıs-İsrail Stratejik İttifakı", (Erişim) www.21yyte.org, 12 Aralık 2012.

da çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir. GKRY'nin Afrodit Sahası'ndan çıkaracağı doğal gazın miktarının, ticari olarak tek başına bir sıvılaştırma istasyonu kurmak için yeterli olmayacağı düşünülmekte, ilk etapta Afrodit Sahası'ndan elde edilecek doğal gazın sahile taşınarak, 11 Temmuz 2011'de bir patlama sonucu kullanılamaz hale gelen Vasiliko Elektrik Santrali'nin yerine yapılan santral için enerji sağlamakta kullanılacağı değerlendirilmektedir.¹⁵⁵ İsrail'in üzerinde düşündüğü yüzer platform üzerinde kurulacak sıvılaştırma istasyonu ise güvenlik açısından sorun teşkil etmektedir. İsrail kıyılarından yaklaşık 100 deniz mili açığındaki bu tip bir platformun her şeyden önce terörist saldırılara karşı savunmasız olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca Leviathan Sahası'nın Türkiye'nin tanımadığı İsrail-GKRY deniz sınırı ile diğer bir tartışmalı konu olan Lübnan-İsrail MEB sınırına çok yakın olması ve Türk Donanması'na ait gemilerin bu bölgede devriye faaliyetlerinde bulunması, İsrail için bir güvenlik sorunu teşkil edebilecektir.

Öte yandan İsrail, Leviathan ve Tamar sahalarından GKRY'ye uzanacak bir deniz altı boru hattıyla, çıkaracağı doğalgazı önce Yunanistan'a, buradan da başka ülkelere ulaştırıp satmayı planlamakta, söz konusu boru hattı ile ilgili doğal gaz sıvılaştırma tesisini GKRY'de kurmayı da bir seçenek olarak değerlendirmektedir. İsrail, bu doğal gaz rezervlerini ekonomik ve enerji bağımsızlığı için stratejik olarak vazgeçilmez görmektedir.¹⁵⁶

Hidrokarbon kaynaklarının keşfi ile birbirlerine yaklaşan İsrail, GKRY ve Yunanistan, İsrail'den GKRY'ye uzanacak boru hattı ve GKRY'deki sıvılaştırma tesisleri vasıtasıyla, RF'nin kışkacında bunalmış olan Avrupa'ya LNG ihracatı projelerini gündeme taşımış bulunmaktadır.

¹⁵⁵ Henderson, **a.g.m.**

¹⁵⁶ Kalemdaroğlu, **a.g.m.**

İsrail-GKRY Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar

17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ve GKRY, Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlarını ve buradaki haklarını belirleyen bir anlaşma imzalamışlardır.¹⁵⁷ Anlaşmanın ikinci paragrafında, “ülkelerden birinin parselinde bulunacak doğalgazın diğer ülkenin MEB'indeki parsele de geçmiş olması durumunda, iki ülke arasında ortak kullanım için anlaşma yapılması” öngörülmektedir. GKRY Enerji Dairesi Müdürü Solon Kasinis anlaşma sonrasında yaptığı açıklamada, “12. parseldeki doğalgaz yataklarının az bir kısmının İsrail'in parselinde bulunduğunu ve bu tür parsellerin, hangi ülkenin doğalgazı önce çıkardığına bakılmaksızın, kullanımını düzenleyen uluslararası hukuk kuralları bulunduğunu” ifade etmiştir. Anlaşmada ayrıca, GKRY ve İsrail'in, başka ülkelerle MEB belirlenmesi anlaşması imzalayacak olması ve özellikle bu anlaşmalar sonucunda söz konusu koordinatların etkilenmesi durumlarında, birbirlerini bilgilendirmeleri de öngörülmüştür.¹⁵⁸

İsrail Ulusal Altyapı Bakanı Uzi Landau, özellikle Türkiye'yi işaret ederek, “anlaşmaya herkesin saygı göstermesi gerektiğini, anlaşmanın iki ülke arasındaki deniz sınırlarını belirlemiş olmasından ötürü büyük önem taşıdığını, her zaman iyi ilişkiler içerisinde oldukları GKRY ile bu anlaşma sonrasında ilişkilerinin daha da gelişeceğini, İsrail'in GKRY'nin güvenebileceği iyi bir dost, komşu ve ortak olduğunu, bu konunun Türkiye ile

¹⁵⁷ Ahmet Cemal Ertürk, “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Dış Politikası”, (Erişim) www.bilgesam.org, 12 Aralık 2012.

¹⁵⁸ Hürriyet, “Rum Kesimi MEB Anlaşmasını Onayladı”, (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/Dunya/16917010.Asp>, 17 Kasım 2012.

alakası olmadığını, her iki ülkeyle olan ilişkilerinin bir diğerini etkilememesi gerektiğini” ifade etmiştir.¹⁵⁹

Anlaşmaya ilişkin Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, GKRY’nin, 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz’e kıyıdaş ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapmasının endişe verici olduğu ifade edilerek, “İsrail nezdinde müteaddit defalar bulunulan girişimlerde, GKRY ile bu tür bir anlaşma yapılmasının Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını yok saymak anlamına geleceğinin, Kıbrıs müzakerelerini olumsuz etkileyeceğinin ve Doğu Akdeniz’de barış ve istikrara katkı sağlamayacağıının vurgulandığı” belirtilmiştir.¹⁶⁰

İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu’nun 16 Şubat 2012’de Lefkoşe’ye yaptığı resmi ziyarette başta enerji alanında işbirliği olmak üzere bazı önemli anlaşmalar yapılmıştır. Benyamin Netanyahu’nun ziyaretinden önce de GKRY Savunma Bakanı Dimitri İliadis, taraflar arasındaki askeri ve savunma işbirliğini görüşmek, bunlarla ilgili anlaşmalar yapmak amacıyla Tel-Aviv’e bir resmi ziyaret yapmış ve 9 Ocak 2012’de savunma alanında teknoloji transferi yapılması ile askeri ve savunma konularındaki gizli bilgilerin teatisini de kapsayan bir anlaşma imzalamışlardır.¹⁶¹

Benyamin Netanyahu’nun ziyareti sırasında imzalanan anlaşma ile bitişik karasularında ortak bir doğal gaz ve petrol arama girişimi başlatılmasına karar verilmiştir. Anlaşma İsrail’e GKRY hava sahası ve karasularını arama ve kurtarma operasyonları için kullanma izni vermekte, GKRY’nin sözde MEB’indeki petrol platformundaki herhangi bir kaza ya da eylem meydana gelmesi halinde İsrail Hava ve Deniz Kuvvetleri’ne ait

¹⁵⁹ Milliyet, “İsrail:Rum Kesimi İle Aramızdaki Anlaşmaya Herkes Saygı Göstersin”, (Erişim) <http://www.milliyet.com.tr/israil-rum-kesimi-ile-aramizdaki-anlasmaya-herkes-saygi-gostersin/dunya/sondakika/18.12.2010/1327954/default.htm>, 23 Ekim 2012.

¹⁶⁰ Kıbrıs Postası, “Türkiye Dışişleri, Güney Kıbrıs-İsrail Anlaşmasına Tepki Gösterdi”, (Erişim) <http://Www.Kibrispostasi.Com/Index.Php/Cat/36/News/43872/Pagename/Turkiye>, 23 Ekim 2012.

¹⁶¹ Fikret Ertan, “Rum Kesimi, İsrail, Yeni Jeopolitik ve Ötesi”, (Erişim) www.zaman.com.tr, 19 Temmuz 2012.

unsurların GKRY kara ve hava sahasına girmesine izin vermektedir.¹⁶² Bu anlaşma ile birlikte İsrail'in, Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğal gaz arama çalışmalarının güvenliğini sağlamaya ve Türkiye'ye karşı GKRY ve Yunanistan'la birlikte Doğu Akdeniz'de bir güvenlik çemberi oluşturmaya çalıştığı düşünülmektedir.¹⁶³ Ayrıca İsrail savaş uçaklarının Baftaki Andreas Papandreu Hava Üssü'ne konuşlandırılması isteğinin de bu ziyarette gündeme getirildiği, ancak İsraili yetkililerin bu iddiaları yalanladığı ifade edilmiştir.¹⁶⁴ Ancak bu anlaşmanın hemen ardından "İsrail'in doğal gaz bölgesini olası yabancı kuvvet saldırısından korumak amacıyla, GKRY'yi de kapsayan bir güvenlik şemsiyesi oluşturacağı, denizaltı ve gemilerle hidrokarbon yatakları bölgesinde devriye gezilerek denetim yapılacağı" türünde haberler de basında yer almıştır.¹⁶⁵

Bu arada taraflar arasında Mart 2012'de imzalanan bir mutabakatla da gelecekte İsrail'de ortaya çıkacak yeni elektrik enerjisi potansiyelini bir deniz altı kablo hattıyla GKRY ve Girit üzerinden Yunanistan ve nihai olarak Avrupa'ya iletmeyi öngören bir proje üzerinde anlaşarak, 2016'da İsrail'in Avrupa'ya elektrik ihraç etmesi planlanmıştır.¹⁶⁶ 1,5 milyar Avro tutarındaki "EuroAsia Interconnector" adı verilen proje hayata geçirildiği takdirde, deniz altında 2000 m derinliğe döşenecek 1000 km uzunluğundaki kablo ile 2000 MW gücündeki elektrik enerjisinin Avrupa'ya taşınması söz konusu olacaktır.¹⁶⁷

Son olarak GKRY'nin, Noble Energy tarafından doğal gaz arama çalışmalarına başlanan Afrodit Sahası'ndaki haklarının %30'unu İsrail'e ait

¹⁶² "Israel, Cyprus Sign Energy Exploration Deal", (Erişim) <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4191270,00.html>, 23 Ekim 2012.

¹⁶³ Soyalp Tamçelik, "İsrail'in Doğu Akdeniz'deki 'Kıbrıs' Valsi", (Erişim) www.ozgunsosyaldusunce.com, 20 Kasım 2012.

¹⁶⁴ "Report: Israel Will Ask to Station IAF Jets in Cyprus", (Erişim) <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4186538,00.html>, 23 Ekim 2012.

¹⁶⁵ Milliyet, "Güney Kıbrıs Gazına İsrail Şemsiyesi", (Erişim) <http://dunya.milliyet.com.tr/g-kibris-gazina-israil-semsiyesi/dunya/dunyadetay/22.02.2012/1506061/default.htm>, 05 Ocak 2013.

¹⁶⁶ Ertan, **a.g.m.**

¹⁶⁷ Stefanos Evripidou, "Ambitious Project For Underwater Cables Ahead of Schedule", (Erişim) www.cyprus-mail.com, 05 Temmuz 2012.

Delek ve Avner adlı şirketlere devredilmesine ilişkin bir anlaşma yapıldığı kaydedilmiştir.¹⁶⁸

III. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ YAKINLAŞMANIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

GKRY'nin Doğu Akdeniz'de MEB sınırlandırmasına ilişkin temel argümanının, teknik olarak ifade edilecek olursa, "ortay hat" olduğu söylenebilir. Ortay hat kavramı devletler arasındaki mesafelerin yakın olduğu durumlarda deniz alanının ortadan ikiye bölünmesini ifade etmektedir. Her ne kadar MEB sınırlandırma anlaşmalarında, hakkaniyeti de göz önünde bulunduran, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin esas alındığı belirtilmişse de, GKRY'nin hakkaniyetten anladığı ortay hat çizgisidir. GKRY 2003 yılında Mısır'la yaptığı anlaşmanın ardından deniz alanlarını 13 bölgeye bölmüştür. Sondaj çalışmalarının yapıldığı 12. parsel bile büyüklük olarak KKTC'nin yüzölçümü kadar bir alanı kapsamaktadır. Şayet ortay hat ilke olarak kabul edilirse, Meis, Girit ve Rodos gibi Akdeniz'deki Yunan adalarına da bu uygulanabileceğinden, Türkiye'nin deniz alanları son derece dar olacaktır.¹⁶⁹

GKRY, 2011 yılında 12. parselde büyük oranda hidrokarbon yatağının tespit edilmesinin ardından, 2012 yılı başında 2, 3, 9 ve 11. parsellerle ilgili yeni bir ihale süreci başlatmıştır. Türkiye bu gelişmeler üzerine 20 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır.¹⁷⁰ GKRY'nin açtığı ikinci ihale ile KKTC ve Türkiye'nin TPAO'ya verdiği

¹⁶⁸ "Rumlar'dan Türkiye'ye Oldu-Bitti Oyunu!", (Erişim) <http://www.denizhaber.com.tr/enerji/46891/rumlardan-turkiyeye-oldu-bitti-oyunu-denizhaber-recep-canpolat-gemi-petrol.html>, 05 Ocak 2013.

¹⁶⁹ İbrahim Kaya, "Doğu Akdeniz'deki Gerginliğin Hukuki Boyutu", **Analist**, Kasım 2011, Sayı 9, s.56.

¹⁷⁰ "Türkiye ile KKTC Arasında İmzalanan Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına Dair Basın Açıklaması" için bkz.: http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlanirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

hidrokarbon arama ruhsatının kapsadığı bazı alanlar çakışmaktadır. Türkiye Kıbrıs Sorunu çözülmeyen ve KKTC'nin onayı alınmadan bu bölgede hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerine karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren enerji şirketlerine çağrıda bulunarak faaliyetlerini durdurmalarını istemiş ve GKRY ile işbirliği yapacak şirketlerin Türkiye'deki enerji projelerine katılmayacaklarını açıklamıştır.¹⁷¹

Türkiye'nin karşı hamlesi ile Doğu Akdeniz'de sular fiilen ısınmış ve sıfır toplamlı stratejik bir oyun başlamıştır. Mustafa Kutlay bu konuda, "artık Doğu Akdeniz'de fiili durum yaratanın üstünlüğü ele geçireceğini ve bu mücadelenin taraflardan biri geri adım atana kadar devam edeceğini" ifade etmektedir.¹⁷²

Türkiye ve KKTC'nin tüm itirazlarına rağmen GKRY, adanın güneyinde petrol ve doğal gaz arama çalışmalarını sürdürmektedir. GKRY'nin açtığı ikinci ihaleye 15 ülkeden beş ayrı şirket ve 10 konsorsiyum teklif sunmuştur.¹⁷³ Nitekim GKRY Kasım 2012'de bu ikinci ihaleyi de sonuçlandırarak 2. ve 3. parselleri İtalyan ENI ile Güney Kore KOGAS şirketleri ortaklığına, 9. parseli Fransız TOTAL, NOVATEC ve Rus GAZPROM'un yan kuruluşu olan GPB Global Resources'a ve 11. parseli ise Fransız TOTAL şirketine ihale etmiştir.¹⁷⁴

GKRY, yaşanan süreçte dikkatleri Doğu Akdeniz'e çekerek aslında gündemi yürütülmekte olan Kıbrıs müzakerelerinden tamamen başka bir noktaya taşıyarak hem zaman kazanmış, hem de Türkiye'nin "agresif devlet" olduğu yönünde uluslararası propaganda faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Zira MEB konusu ilk gündeme geldiğinde AB Bakanı Egemen Bağış "donanmamız bu günler için var" şeklinde bir çıkış yaparak GKRY'nin istediği tarzda bir "agresif devlet" imajı çizmiştir. GKRY'nin diğer önemli amacı, kendi

¹⁷¹ Dede, **a.g.m.**

¹⁷² Mustafa Kutlay, "Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Anlaşması: Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet", (Erişim) www.usak.org.tr, 12 Aralık 2012.

¹⁷³ Dede, **a.g.m.**

¹⁷⁴ Fikret Ertan, "Rum Yönetimi, İkinci İhale ve Ötesi...", (Erişim) www.zaman.com.tr, 5 Aralık 2012.

içinde yeterince karmaşık olan Kıbrıs Sorunu'nu, karadan denize de taşımaktır. Kıbrıs Sorunu karadan denize taşınırsa, çözümü çok daha zorlaşacak ve güç kullanımı riski açık biçimde artacaktır. GKRY, bu adımıyla bilinçli bir şekilde kriz tırmandırma stratejisi izleyerek, İsrail-Türkiye ilişkilerinin gerilmesini de bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Öte yandan GKRY'nin bu kadar hızlı bir şekilde bu işe girişebilmesinin arkasında İsrail'in politik ve lojistik desteği bulunmaktadır. Zira İsrail'in politik taahhütleri olmadan bir enerji şirketinin bu kadar sorunlu bir alana yatırım yapmasını beklemek mümkün değildir.¹⁷⁵

GKRY'nin bir amacı da, Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri Türkiye ile ilişkilerinde kullanmanın yanı sıra, yaşadığı politik ve ekonomik darboğazı aşma çabasıdır. Avrupa'nın ve özellikle GKRY'nin doğal müttefiki olan Yunanistan'ın çok büyük bir ekonomik kriz içerisinde olması, GKRY ekonomisini de ciddi bir krize sürüklemiş ve nihayetinde GKRY Lideri Dimitris Hristofyas 07 Aralık 2012 tarihinde yaptığı konuşmada GKRY'nin resmen iflasını açıklamıştır. 11 Temmuz 2012'de GKRY'nin Mari'deki donanma üssünde meydana gelen patlamanın ardından Vasiliko Elektrik Santrali'nde ciddi maddi hasar oluşması da iflas öncesi GKRY ekonomisini oldukça sarsmıştır. Temmuz 2011'de uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Moodys'in GKRY'nin notunu iki kademe düşürmesi, Financial Times gazetesinde "GKRY kurtarma paketi alan dördüncü ülke olmaya yaklaştı" şeklinde yorum yapılmasına neden olmuştur.¹⁷⁶ Takip eden süreçte ise GKRY, AB'den kurtarma yardımı almak zorunda kalmıştır. Hatta GKRY Savunma Bakanlığı, ekonomik krizden dolayı Rum Milli Muhafız Ordusu'na yeni silah alınmayacağını dahi açıklamıştır.¹⁷⁷ Bu dönemde KKTC'den elektrik almak zorunda kalan GKRY Hükümeti halk ve kilisenin yoğun tepkisi

¹⁷⁵ Mustafa Kutlay, "Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet: Güney Kıbrıs Rum Kesimi-Türkiye Gerginliğinin Analizi", (Erişim) www.usak.org.tr, 5 Aralık 2012.

¹⁷⁶ "Moody's Downgrades Cyprus Bonds", (Erişim) <http://www.ft.com/cms/s/0/5bce85e4-b82b-11e0-8d23-00144feabdc0.html#axzz2IAfboGBC>, 28 Şubat 2013.

¹⁷⁷ Kıbrıs Postası, "Ekonomik Kriz Nedeniyle RMMO'ya Yeni Silah Alımı Yapılmayacak", (Erişim) <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/58/news/56143>, 02 Şubat 2013.

ile karşılaşmıştır.¹⁷⁸ Bu nedenle GKRY'nin Doğu Akdeniz'de petrol arama faaliyetlerini, "ulusal onur" konusu haline getirmek suretiyle, hem iç politikada kamuoyunun dikkatini dağıtmak hem de dış politikada Türkiye'ye karşı bir gövde gösterisinde bulunmak için kullandığı söylenebilir.¹⁷⁹

GKRY'nin Doğu Akdeniz hamlesiyle başlayan süreç, yıllar sonra güvenlik kaygılarından arındırılarak siyaset ve müzakere zeminine taşınan Kıbrıs Sorunu'nu yeniden "güvenleştirerek" jeopolitiğe vurgu yapan geleneksel yaklaşımı büyük oranda geri getirmiştir.¹⁸⁰

Türkiye Akdeniz'de MEB sınırlandırma anlaşması henüz yapmamıştır. Türkiye hidrokarbon arama çalışmalarını Akdeniz'den ziyade Karadeniz'e yoğunlaştırmış durumdadır. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler üzerine arama faaliyetlerini bu bölgeye de yönlendirmeye başlamıştır. Türkiye, GKRY'nin İsrail, Lübnan ve Mısır'la yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmalarına birkaç nedenden ötürü itiraz etmektedir. Birincisi, Türkiye GKRY'yi tanımamaktadır. Bu nedenle Kıbrıs Sorunu'na nihai ve kapsamlı bir çözüm bulunmadan, GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında MEB ilan etmesi ve bunun sonucu olarak da sınırlandırma anlaşmaları yapmasını doğru bulmamaktadır. Türkiye, Kıbrıs etrafında tespit edilen hidrokarbon yataklarından elde edilecek kazanımların adada yaşayan iki toplumun ortak kazanımları olduğu konusunda ısrarcı bir yaklaşım sergilemektedir. İkincisi, Türkiye 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir ve bu sözleşmenin kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin hakların tespiti konusunda tek referans olmadığını düşünmektedir.¹⁸¹

GKRY'nin 12. parselde Eylül 2011'de başlattığı sondaj faaliyetlerine tepki olarak Türkiye, Kasım 2011'de KKTC ile imzalamış olduğu Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması uyarınca Antalya açıklarını kapsayan

¹⁷⁸ Kıbrıs Gazetesi, "Kiliseye İstemiyor", (Erişim) http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/23/news/120734/PageName/Konuk_Yazarlar, 12 Aralık 2012.

¹⁷⁹ Kutlay, **a.g.m.**

¹⁸⁰ Yılmaz Elmas, **a.g.m.**, s.22.

¹⁸¹ Tullio Scovazzi, "Maritime Boundaries in the Eastern Mediterranean Sea", (Erişim) www.gmfus.org, 5 Kasım 2012.

sahada petrol ve doğal gaz aranması için Shell firması ile sözleşme imzalamıştır. Bu sözleşme aslında, Shell firmasının GKRY yerine Türkiye ile işbirliği yapması için düzenlenmiştir. Türkiye'nin Akdeniz kıyılarında henüz dikkate alınır miktarda petrol ya da doğal gaz keşfi yapılamamıştır. Nisan 2012'de Türkiye, GKRY'nin protestolarına rağmen, GKRY'nin iddia ettiği MEB içerisinde yer alan altı sahada petrol arama çalışması yapması için TPAO'ya yetki vermiştir.¹⁸² Daha önce de ifade edildiği gibi, Mayıs 2012'de GKRY, ilan ettiği MEB içerisinde yer alan 11 sahada sondaj yapılmasını öngören ikinci bir ihaleye çıkmış ve Türkiye bu hamleye şiddetle itiraz ederek ihaleye katılacak şirketleri kara listeye alacağını açıklamıştır.¹⁸³ Aynı ay içerisinde Türk Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçakları, KKTC hava sahasını ihlal ettiği gerekçesi ile tanımlanamayan bir İsrail savaş uçağına önleme yapmıştır.¹⁸⁴ İsrail savaş gemilerinin yanı sıra, savaş uçakları ve insansız hava araçları ile açık deniz doğal gaz sahalarının güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu tip faaliyetlerin bölgede tansiyonu artıracak gelişmelere neden olması muhtemeldir.

Süreç içerisinde Türkiye'nin en çok dikkat etmesi gereken konuların başında, Doğu Akdeniz'de İsrail donanmasıyla karşı karşıya gelmemek olmalıdır.¹⁸⁵ İsraili yetkililerin de bu konuda dikkatli hareket edeceklerini beklemek yerindedir. Ancak önümüzdeki süreçte, GKRY kaynaklı, İsrail ve Türk askerî unsurlarının karşı karşıya geldiğine dair spekülasyon haberlere temkinli yaklaşmak gerekmektedir.

Uluslararası alanda "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla tanınan ve AB'ye üye olan GKRY için gündemin bir çözüm takviminden sapması önem arz etmektedir. Bunun da ötesinde, Annan Planı için yapılan referandum sonrasında çözümsüzlüğü savunan taraf olarak psikolojik üstünlüğü Türk

¹⁸² Mehmet Ögütçü, "Rivalry in the Eastern Mediterranean: The Turkish Dimension", (Erişim) www.gmfus.org, 5 Kasım 2012.

¹⁸³ Hürriyet, "Erdoğan'dan Petrol Şirketlerine Uyarı", (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18794341.asp>, 05 Ocak 2013.

¹⁸⁴ "İsrail KKTC Hava Sahasını İhlal Etti" (Erişim) <http://www.ntvmsnbc.com/id/25349687/>, 12 Aralık 2012.

¹⁸⁵ Kutlay, **a.g.m.**

tarafına kaptıran GKRY için uluslararası kamuoyu algısının yeniden referandum öncesi havaya bürünmesi, GKRY'nin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımı açısından uygun bir ortam yaratmaktadır. Geçtiğimiz dönemde Orta Doğu ve Kuzey Afrika siyasi olaylarla kaynarken bölgede aktif bir Türkiye-AB işbirliğini gerektiren, ekonomik darboğazda olan Yunanistan'ı AB'ye muhtaç eden, Kıbrıs Sorunu'nda elini zayıflatan konjonktür, GKRY'yi fazlasıyla rahatsız etmiştir. GKRY bu ortamda Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz aramalarını başlatarak Kıbrıs Sorunu'nu karadan denize taşımıştır. GKRY, sondaj yapılan bölge ve sondajı gerçekleştiren şirketin ortağı olan devletleri de kapsayacak şekilde sorunu çok taraflı hale getirme çabası içine girmiş ve Türkiye'nin "agresif devlet" olduğu yönünde uluslararası propaganda faaliyetleri için zemin oluşturarak müzakere masasında "mazlum" rolüne soyunabileceği fiili bir durum yaratmıştır.¹⁸⁶

Tüm bunların yanı sıra Türkiye, bölgedeki enerji-politik alanındaki gelişmelere, bir su-politik atak ile karşılık vermiştir.¹⁸⁷ Türkiye Kıbrıs'a su götürmek amacıyla 2014'te Kıbrıs ile Türkiye'yi fiziki olarak bağlayacak "Barış Suyu Projesi" adı verilen bir projeyi devreye sokmuştur. Proje ile Anamur-Dragon Çayı üzerinde inşa edilecek Alaköprü Barajı'ndan, KKTC/Güzelyalı yakınlarındaki Geçitköy Barajı'na yıllık 75 milyon m³ su taşınacaktır.¹⁸⁸ Projenin son dönemde Türkiye'nin konumunu reel dış politika açısından daha da artıracığı öngörülmektedir.

¹⁸⁶ Yılmaz Elmas, **a.g.m.**, s.24

¹⁸⁷ Dursun Yıldız, "Doğu Akdeniz'de Enerji Politik'e Karşı Supolitik", (Erişim) topraksuenerji.org, 5 Kasım 2012.

¹⁸⁸ Barış Suyu Projesi (bkz.:<http://www.dsi.gov.tr/projeler/kkctc-su-temin-projesi>)

SONUÇ

Türkiye'nin İsrail ile yaşadığı kriz vasıtasıyla kaybettikleri, kazandıklarından daha fazla olmuştur. İsrail ile iyi ilişkiler içinde bulunmasının, Türkiye için hayati önemi vardır. Türkiye ile İsrail arasında terörle mücadele, istihbarat ve askeri alanlarda yıllardır süregiden bir işbirliği mevcuttur. Buna ilave olarak, Türkiye Arap ülkeleri ile İsrail'e rağmen, İsrail ile Arap ülkelerine rağmen yakın ilişkisini sürdürerek, hem uluslararası örgütlerde Arap ülkelerinin oylarını garantilemiş, hem de Yahudi Lobisi'nin sağladığı potansiyel gücü arkasına almıştır. Türkiye ve İsrail her zaman Akdeniz coğrafyasında rakipten çok ortak çıkarları doğrultusunda hareket eden, kimi zaman temkinli, ancak güçlü birer müttefik olmuşlardır.

İki ülkenin iyi ilişkilerinin devamı, Arap ülkelerinin de çıkarlarına uygundur. Filistin Sorunu'na kalıcı ve nihai bir çözüm bulunabilmesinin İsrail ile iletişimden geçtiği tartışmasızdır. İsrail'i yok sayan ya da yabancılaştıran bir çözüm sürecinin bölgede gerilim ve çatışma riskini artırması ve Türkiye'nin karşısına yeni sorunlar çıkarması ihtimali yüksektir. Bu süreçte Türkiye'nin üstleneceği rol, Arap ve Batı ülkeleri nezdinde ülkenin prestiji açısından belirleyici olacaktır.

Türkiye'nin karşısındaki bir diğer risk unsuru, İsrail ile Türkiye arasında yaşanan gerginlikten faydalanan GKRY ve Yunanistan örneğinden yola çıkarak, diğer komşu ülkelerin de benzer adımlar atması olabilir.

Doğu Akdeniz'in dünya jeopolitiğindeki önemi artık tartışmasızdır. Bölgede keşfedilen enerji kaynakları ve Suriye Krizi bölgenin önemini daha da artırmakta, küresel güçlerin dikkatini bu bölgeye çekmesine neden olmaktadır. Bölgenin önemli ve askeri açıdan güçlü ülkeleri olan İsrail ve Türkiye arasında devam eden gerginlik, bir türlü çözüme kavuşturulamayan

Kıbrıs Sorunu, Mısır, Libya gibi Arap Uyanışı hareketlerinin yaşandığı ve hala istikrarın tesis edilemediği ülkelerin varlığı, enerji kaynaklarının paylaşımı kadar enerjinin naklinde güvenlik sorunları yaşanabileceğini göstermektedir. Son dönemde yaşanan gelişmeler ile İsrail bölgede enerji üretimi konusunda önemli bir aktör haline gelmiştir. Ayrıca İsrail, askeri projeleri ve GKRY ile imzaladığı savunma ve güvenlik anlaşmaları ile bölgedeki mevcut yatırımlarını koruma yönünde önlemler almıştır.

İsrail, Akdeniz'deki doğal gaz ve petrol üretim tesislerini korumak için yeni bir askeri yapılanmaya gideceğini açıklamıştır. Bu amaca yönelik olarak, yaklaşık 1,4 milyar ABD Doları tutarında savaş gemileri, insansız hava araçları ve radar sistemleri satın almayı/üretmeyi planlamaktadır.¹⁸⁹ İsrail, hava ve kara kuvvetlerine nazaran daha zayıf olan deniz kuvvetlerini de güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, Almanya'dan nükleer füze atabilme yeteneğine sahip Dolphin sınıfı denizaltı temin etmektedir. Ayrıca İsrail bölgede nükleer silaha sahip az sayıda ülkeden biridir.

Doğu Akdeniz'in bir diğer önemli ülkesi olan Türkiye, İsrail'in bölgedeki faaliyetlerini yakından takip etmelidir. Doğu Akdeniz'de askeri güç kullanımı, bölgedeki tüm devletlerin zarar görmesine neden olacaktır. Bu nedenle Türkiye bölgede barış, istikrar ve huzurun sağlanması için gerekli işbirliği ve uzlaşma ortamını sağlamak için çaba harcamalıdır. Bununla birlikte Türkiye, olası olumsuzluklarla mücadele edebilmek için hem ekonomik, hem askeri hem de politik açıdan güçlü ve sağduyulu olmalıdır.

İsrail-GKRY yakınlaşması bir anlamda kazan-kazan durumu yaratmaktadır. Bu yakınlaşma ile İsrail, son yıllarda bölgede içine düştüğü yalnızlıktan bir nebze de olsa kurtulmuş, Akdeniz ve Ege'de stratejik derinlik kazanmıştır. Ayrıca İsrail savunma sanayisi için de yeni pazar yaratma imkânına kavuşmuştur. İsrail, hem GKRY MEB'inden elde ettiği doğal gaz kaynaklarından aslan payını alarak ekonomik girdi sağlamış, hem de ilişkileri

¹⁸⁹ Dede, a.g.m.

bozulan Türkiye'ye karşı siyasi bir hamle gerçekleştirmiştir. GKRY ise, ekonomik olarak süreçten zararlı çıkmış olsa da, MEB ilanı ve tesciliyle adanın tamamına ait tahakkümlerde bulunma hakkını meşrulaştırmış ve uluslararası arenada gösterdiği tepkiler nedeniyle Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. İsrail ve GKRY'nin kazanımları karşısında Yunanistan, bu yakınlaşmanın kaybedeni olmuştur. Yunanistan'ın, içinde bulunduğu ekonomik kriz, GKRY'ye vermeye devam ettiği mali destek ve güvenlik ağırlıklı devlet yapısında dönüşümün güçlüğü nedenleriyle, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmesinin zaman alması beklenmektedir.¹⁹⁰ Ayrıca, Yunanistan'ın İsrail yaklaşması nedeniyle Arap ülkeleriyle olan ilişkilerinde de sorun yaşaması olasıdır.

Bölgesel konjunktürün getirdiği anlık gelişmeleri, kalıcı bir ittifak olarak düşünmek doğru olmayacaktır. İsrail'in, Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi için bir sinyal alması durumunda tercihini daima Türkiye'den yana kullanacağı aşikardır. Nitekim İsrail'in Türkiye'den özür dilemesi ile birlikte yaşanan süreç bunun göstergesi olmuştur. Bu durum Yunanistan ve GKRY'nin aleyhine sonuçlanacaktır. İsrail'de 22 Ocak 2013 tarihinde yapılan genel seçimlerin ardından kurulan hükümetin yapısı da iki ülke ilişkileri açısından belirleyici olacaktır.

Doğu Akdeniz'deki gerginlik kontrollü bir düzeyde tutulabilirse orta ve uzun vadede GKRY'nin daha çok kaybedeceği bir durum ortaya çıkabilir. Bölgede Türkiye hem ekonomik hem de politik açıdan GKRY ve Yunanistan ile kıyaslanamayacak oranda güce sahiptir. GKRY'nin içinde bulunduğu siyasi belirsizlik ve ekonomik kriz, petrol arama faaliyetlerinin yaratacağı finansal yük de eklendiğinde, altından kalkılamayacak bir yük haline dönüşebilir. Nitekim bu durumun emareleri Aralık 2012 itibariyle görülmeye başlamıştır. Türkiye'nin bu süreçte İsrail ile olan askeri ve siyasi ilişkilerini iyileştirme yönünde adımlar atması, GKRY'yi daha da zor durumda

¹⁹⁰ Mehmet Şahin, "Değişen Coğrafyada Değişmeyenlerin İttifakı:İsrail-Yunanistan-GKRY", (Erişim) www.orsam.org.tr, 20 Mart 2012.

bırakacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yaşanan gerginlikle ilgili dikkat etmesi gereken üç önemli nokta bulunmaktadır;

Birincisi, Doğu Akdeniz'deki sondaj gerginliği, Türkiye için, Filistin Sorunu ve İsrail'in Gazze ablukasının meşruiyeti konularından çok daha acil ve önemlidir. Doğu Akdeniz'de zaten 1981'de Yunanistan'ın AB'ye üyeliği ile sarsılmış olan dengeler, 2004'te GKRY'nin adanın tamamını temsilen AB'ye üye yapılmasıyla daha da bozulmuştur. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de petrol arama girişimleri Türkiye tarafından karşılıksız bırakılırsa, güç dengesi daha da bozulacaktır.

İkincisi, Doğu Akdeniz'de sıfır toplamlı bir oyun başlamış bulunmaktadır. Karşılıklı diyalog temelli sorun çözme anlayışına dayalı bir dış politika ile bu soruna çözüm üretebilmek mümkün değildir. Bu nedenle, realist güç dengesini öne çıkaran bir politika anlayışıyla hareket eden GKRY'ye benzer bir stratejiyle karşılık vermek gerekmektedir. Bu açıdan Piri Reis araştırma gemisinin Akdeniz'e açılması hamlesinin devamının getirilmesiyle GKRY'nin ve Yunanistan'ın savunma harcamalarını arttırmasına neden olacak bir kontrollü gerilim süreci başlatılabilir. Ancak bu stratejide kontrollü gerilim esas alınmalı, Türkiye'nin "agresif devlet" görüntüsü vermesine müsaade edilmemelidir.

Son olarak, Kıbrıs Sorunu çözülmedikçe Türkiye bu tip sorunlarla karşı karşıya kalmaya devam edecek, GKRY'nin temsilcisi olmak iddiasında bulunduğu "Kıbrıs Cumhuriyeti" Kıbrıs Türklerini temsil etmeyecek ve GKRY'nin çıkardığı kaynaklardan Kıbrıslı Türkler faydalanamayacaktır.¹⁹¹ Bu noktada irdelenmesi gereken bir diğer husus ise, Türkiye'nin hala KKTC'nin meşruiyet sorunu çözülmemişken, Filistin Sorunu'nu neden gündeminin odağına aldığıdır. Türkiye, Filistin Sorunu'nu gündemde tutarak İsrail'in bölgede meşruluğunu sarsmak istemektedir. Ancak bu Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki ağırlığının artırılması açısından umulan faydayı

¹⁹¹ Kutlay, a.g.m.

sağlamamaktadır. KKTC'nin devlet olarak tanınması, bölgede Türkiye'nin çıkarları açısından daha büyük öneme sahiptir. Çünkü Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunların nedenlerinden biri de KKTC ve Türkiye'nin itirazlarının uluslararası alanda kabul görmemesidir. KKTC, Türkiye dışındaki devletler tarafından tanınmamakta ve hak iddia etmeye çalıştığında GKRY'nin, "KKTC'nin devlet olmadığı" yönündeki savıyla karşılaşmaktadır.

Uluslararası hukukta tanıma, sadece yeni bir devletin varlığını kabul etme anlamına gelmemektedir. Genel anlamıyla tanıma, bir uluslararası hukuk kişinin kendi dışında oluşan belli bir olayı, belgeyi ya da bir iddiayı kendi açısından yasal kabul ettiğini ve hukuksal ilişkilerini bu yolla kabul edilen veriler üzerine kuracağını bildiren hukuksal işlemdir.¹⁹² Uluslararası sistemde yeni bir devletin tanınması ise, diğer devletler tarafından uluslararası toplumun bir üyesi olarak kabul edildiği, diğer devletlerle ilişkilere, üstü kapalı olarak, dahil edildiği anlamına gelmektedir. Oysa bir devletin oluşumu aynı zamanda tarihi ve siyasi bir olgudur. Bir devlet siyasi ve tarihi olgu olarak mevcutsa, tanınmaması onun devlet olma özelliğini ortadan kaldırmamaktadır.¹⁹³ Günümüzde Kıbrıs fiili olarak ikiye bölünmüş, oluşturulan sınır ile iki devletin egemenlik alanları ayrılmıştır. Bu *de facto* bir durumdur.

GKRY tek başına Kıbrıs'ın tamamını ya da Kıbrıs Türklerini temsil etmemektedir. Bu nedenle GKRY, tüm ada adına üçüncü taraflarla MEB ilan etme veya hidrokarbon kaynaklarını çıkarma ve işletme anlaşmaları yapmaya yetkili değildir.

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi karşılıklı kıyıları olan devletlerin iç veya yarı kapalı denizlerde deniz alanı sınırlarının hakkaniyet esasına bağlı olarak karşılıklı antlaşmayla belirlenmesini öngörmektedir. GKRY ise bunun yerine Doğu Akdeniz'de MEB sınırlandırmasında temel argüman olarak

¹⁹² Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009, s.125.

¹⁹³ Müjde Brahimi, "Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Çerçevesinde Ege ve Doğu Akdeniz Sorunları", (Erişim) www.usakgundem.com, 22 Şubat 2012.

“ortay hat” kavramını kullanmakta ve hakkaniyeti bu şekilde algılamaktadır. Ortay hat, devletler arasındaki mesafelerin yakın olduğu durumlarda deniz alanının ortadan ikiye bölünmesi anlamına gelen hukuki ifadedir. Şayet Türkiye ortay hattı ilke olarak kabul ederse, Meis, Girit ve Rodos gibi Akdeniz’deki Yunan adalarına da emsal teşkil edeceğinden, Türkiye’nin deniz alanları son derece dar olacaktır.¹⁹⁴

Türkiye’nin temel argümanı, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde deniz alanlarının sınırlandırılmasıdır. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf olmayan Türkiye, 5 Ağustos 2011 tarihli Dışişleri Bakanlığı açıklaması ile “uluslararası hukuk yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmalarının, ilgili ülkeler arasında ve tüm tarafların hak ve çıkarları gözetilerek, hakça yapılmasını amirdir”¹⁹⁵ diyerek bu durumu ortaya koymuştur. Türkiye, KKTC ile 21 Eylül 2011 tarihinde imzaladığı Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Antlaşması ile GKRY’nin imzaladığı antlaşmaların geçersizliğini bir kez daha teyit etmiştir.¹⁹⁶

GKRY’nin yürüttüğü tacizci siyaset anlayışı, Kıbrıs Türklerinin adanın doğal kaynakları üzerindeki eşit haklarını göz ardı etmektedir. Türkiye’nin bu konudaki tutumu nettir. Bu konu adada yaşayan iki toplum arasındaki karşılıklı anlaşmanın bir parçası olmalıdır. Kıbrıs Türkleri ve Rumlar adanın doğal kaynaklarından elde edilecek getirileri eşit olarak paylaşmalıdırlar. Aslında bu husus 2004 yılında Kıbrıs Sorunu’nun çözümüne yönelik hazırlanan Annan Planı’nında da bu kapsamda ele alınmış ve adanın doğal kaynaklarının kullanılma yetkisi, karşılıklı anlaşma ile oluşturulacak yeni Kıbrıs Devleti’nin ortak parlamentosuna bırakılmıştır.

¹⁹⁴ İbrahim Kaya, “Doğu Akdeniz’deki Gerginliğin Hukuki Boyutu”, **Analist**, Kasım 2011, Sayı 9, s.56.

¹⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’nın GKRY’nin Doğu Akdeniz’de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hakkındaki Açıklaması için bkz.: http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa

¹⁹⁶ Kaya, **a.g.m.**, s.57.

GKRY'nin tek taraflı uygulamaları, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik devam etmekte olan müzakere sürecini de olumsuz yönde etkilemektedir. GKRY yalnızca Kıbrıs Türklerinin haklarına saygısızlık etmekle kalmayıp, Kıbrıs'ın batısında yer alan Türkiye'nin deniz yetki alanlarına da tecavüz etmektedir. Kıbrıs Sorunu'ndan ayrı olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'de özellikle de 32°16'18"D paralelinin batısında, meşru ve yasal haklara sahiptir. Türkiye'nin kendi deniz yetki alanlarındaki egemenliğini sağlamaya yönelik çabaları doğaldır.

Türkiye, son dönemde KKTC'ye yönelik bazı projeleri de hayata geçirme konusunda adımlar atmıştır. Bunlardan biri "Barış Suyu Projesi"dir.¹⁹⁷ Yarı kurak ikliminden dolayı doğal su kaynaklarına sahip olmayan Kıbrıs'a, boru hatları ile Türkiye'den su taşınması, hidroelektrik santralleri ve petrol boru hatlarının inşası gibi projeler, KKTC'yi ekonomik yönden güçlendirirken, GKRY'yi de adanın kuzeyine bağımlı hale getirebilir. 11 Temmuz 2011 tarihinde Vasiliko Elektrik Santrali'nde meydana gelen patlamanın ardından, GKRY'nin KKTC'den elektrik almak zorunda kalması buna bir örnektir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Barış Suyu Projesi'nin temel atma töreni ile eş zamanlı olarak yaptığı KKTC ziyaretinde bu noktaya vurgu yapılmıştır. 2015 yılını hedef gösteren Recep Tayyip Erdoğan, KKTC'nin ekonomik alanda atacağı adımlarla uluslararası kamuoyu nezdinde farklı bir Kuzey Kıbrıs imajının oluşturulmasının mesajını vermiştir.¹⁹⁸

Doğu Akdeniz'de yaşanan son gelişmeler Türkiye açısından hayati önem taşımaktadır. Türkiye'nin kararlılık ve ciddiyetini hemen her platformda ısrarlı bir şekilde anlatması, bilhassa AB, ABD, BM, RF, Mısır ve Lübnan nezdinde diplomatik baskı uygulaması sonuç açısından belirleyici olacaktır.

¹⁹⁷ Barış Suyu Projesi ile Anamur-Dragon Çayı üzerinde inşa edilecek Alaköprü Barajı'ndan yıllık 75 milyon m³ su, Türkiye ile KKTC arasına denizden yapılacak 106 km uzunluğundaki boru hattı ile, KKTC'ye aktarılacaktır. Projenin tamamlanması ile, su sıkıntısı çekilen KKTC'ye içme, kullanma ve sulama suyu temin edilerek, adanın en büyük ovalarından biri olan ancak kuraklıktan verimli kullanılmayan Meserya Ovası'nda yapılacak sulu tarım ile yüksek gelir artışları sağlanacaktır. (<http://www.dsi.gov.tr/projeler/kkct-su-temin-projesi>)

¹⁹⁸ "Erdoğan: Kıbrıs Diye Bir Devlet Yoktur", (Erişim) <http://haber.mynet.com/erdogan-kibris-diye-bir-devlet-yoktur-582703-dunya/>, 12 Aralık 2012.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinin bir aktörü olmakta geç kalmıştır. Türkiye her ne kadar 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değilse de, Karadeniz'de kıyıdaş devletlerin tümü ile deniz sınırları, kıta sahanlığı ve MEB belirlenmesi konusunda anlaşmalar imzalamıştır. Benzer şekilde Türkiye ve KKTC'nin, Doğu Akdeniz'de de deniz yetki alanlarını belirlemesi ve tüm kıyıdaş devletlerle anlaşmalar yapması gereklidir. Bu yolla Türkiye, GKRY'nin süreci kendi lehine yönetmesini engelleyebilecektir. Türkiye'nin kendi çıkarlarını gözetecek siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetlerin çerçevesini çizen eylem planları hazırlaması gerekmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını koruma yoluna giderken bölgede tansiyonu yükseltmemeye dikkat etmeli, bölgesel güvenliğin ve istikrarın sağlanmasında, mümkün olduğu durumlarda işbirliği yöntemiyle yumuşak güç faktörünü kullanmaya gayret göstermelidir.

Türkiye, Kıbrıs Sorunu'na nihai ve kapsamlı bir çözüm bulunabilmesi için GKRY ile kısmi ara çözümler üretme olasılığını da değerlendirebilir. Bu çözüm yöntemleri UAD veya diğer uluslararası kuruluşların arabuluculuğunda oluşturulabilir. GKRY'nin sözde MEB'inden çıkarılacak doğal gazın Türkiye üzerinden, bir kısmı Türkiye'nin kullanımına verilmek üzere, Avrupa'ya ihraç edilmesi konusunda bir çözüm önerisi oluşturulabilir.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesinde taraflar anlaşmaya varamasa dahi, siyasi konumlarından bağımsız olarak açık deniz enerji kaynaklarını koordineli bir biçimde kullanma konusunda çaba harcamalıdır. Bu her ne kadar günümüz koşullarında, Kıbrıs Sorunu çözüme kavuşturulamadığından, olasılık dahilinde görünmese de, bölgedeki kazanımlardan tüm tarafların tam olarak faydalanabilmesi için gereklidir.

ABD Dışişleri Bakanlığı Avrasya Enerji Özel Temsilcisi Büyükelçi Richard Morningstar'ın Mart 2012'de Atina'da düzenlenen Enerji Zirvesi'nde ifade ettiği gibi, "Doğu Akdeniz'de büyük bir zenginlik yatıyor. Eğer hakkaniyetli bir çözüme ulaşırsa bundan bütün ülkelerin vatandaşlarının

faydalanması mümkün. Ama bu başarılmazsa, kimse bu kaynaklardan tam olarak faydalanamayacak ve bu zenginliğin büyük bir kısmı uzunca bir süre deniz dibinde kalmaya mahkum olacaktır.”¹⁹⁹

¹⁹⁹ “Remarks by Secretary of State’s Special Envoy for Eurasian Energy Issues Ambassador Richard Morningstar”, (Erişim) <http://athens.usembassy.gov/morningstar.html>, 02 Şubat 2013.

KAYNAKÇA

Acer, Y., (2011). Türkiye'nin İsrail Yaptırımları ve Hukuki İçeriği, *Analist*, Sayı 8, s.22-23.

Arı, T., (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Bursa:MKM Yayıncılık.

Alterman, J.B., Malka, H., (2012). Shifting Eastern Mediterranean Geometry, *The Washington Quarterly*, Washington, Sayı 34, s.111-125.

Armaoğlu, F., (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ayman, G., Kıbrıs Sorununda Güç Eşitsizliği ve Koalisyon Arayışı, www.akademikortadoğu.com internet sitesinden 13 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Bakır, A.H., (2011) İsrail-Kıbrıs-Yunanistan: Türkiye Karşısı İttifaka Doğru, *Analist*, Sayı 9, s.35-37.

Balkaş, Ö., Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğal Gaz Gerginliği & Hükümrancılık Savaşları, www.jmo.org.tr internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Barkat, A., Where Are The Oil Majors?, www.globes.co.il internet sitesinden 04 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.

Barkat, A., Turkey Could Be Anchor Customer For Israeli Gas, www.globes.co.il internet sitesinden 29 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

Başeren, S.H., (2010). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, İstanbul:TÜDAV Yayınları.

Blank, S., Turkey and Cyprus' Gas: More Troubles Ahead in 2012, www.silkroadstudies.org internet sitesinden 20 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

Brahimi, M., Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Çerçevesinde Ege ve Doğu Akdeniz Sorunları, www.usakgundem.com internet sitesinden 22 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Bulunç, A.Z., Kıbrıs Adası'nın Artan Stratejik ve Jeopolitik Önemi, www.sam.baskent.edu.tr internet adresinden 28 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Çakmak, H., (2012). *Türk Dış Politikasında 41 Kriz*, Ankara: Kripto Kitaplar Publishing House.

Davutoğlu, A., Turkey's Zero-Problem Foreign Policy, <http://www.foreignpolicy.com> internet sitesinden 23 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

Dede, O., İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Alternatif Politikaları, www.bilgesam.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Denktaş, R., (2005). *Kıbrıs Girit Olmasın*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dinç, E., Doğu Akdeniz'de Petrol Savaşı Kızıışıyor, www.ozgundurus.com, internet sitesinden 05 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

Erdurmaz, S., Doğu Akdeniz'de GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, Petrol Aramaları ve Türkiye, www.turksam.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ertan, B., Türkiye'yi Kuşatan Güçler-7:İsrail, www.sonhaberler.gen.tr internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ertan, F., Rum Kesimi, İsrail, Yeni Jeopolitik ve Ötesi, www.zaman.com.tr internet sitesinden 19 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ertan, F., Rum Yönetimi, İkinci İhale ve Ötesi..., www.zaman.com.tr internet sitesinden 5 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ertürk, A.C., Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Dış Politikası, www.bilgesam.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Ertürk, A.C., Doğu Akdeniz'de MEB Paylaşımı: Güney Kıbrıs-İsrail Örneği, www.bilgesam.org internet sitesinden 21 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

Evrpidou, S., Ambitious Project For Underwater Cables Ahead of Schedule, www.cyprus-mail.com internet sitesinden 05 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir.

Gazioğlu, A.C., (1994). Kıbrıs Türk Tarihi, Türk Dönemi 1570–1878, *Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi*, s.35-83

Günel, A., (2004). Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye, *Ege Akademik Bakış*, İzmir, s.156-164.

Güngörmüş Kona, G., (2004). The Strategic Importance Of Cyprus In Regard To The East And West, *Finlandiya Güneydoğu Enstitüsü ve Uluslararası Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi tarafından düzenlenmiş 5. Finlandiya Güneydoğu Enstitüsü Uluslararası Finlandiya Konferans Serisi'nde sunulmuş bildiri*, <http://uiportal.net/downloads165.html> internet adresinden 28 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Henderson, S., Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Source of Cooperation or Fuel Tension? The Case of Israel, www.gmfus.org internet sitesinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

İlhan, S., (2003). *Jeopolitik Duyarlılık*, İstanbul:Ötüken Neşriyat A.Ş.

Kahveci, H., Vasilikos ve Doğu Akdeniz'deki Enerji Politikaları, www.havadiskibris.com, internet sitesinden 30 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kalelioğlu, O., (2008). Türk Yunan-İlişkileri ve Megali İdea, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, s.105-123.

Kalemdaroğlu, S., Güney Kıbrıs-İsrail Stratejik İttifakı, www.21yyte.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kaptani, A., Turan, B., (2007). Osmanlı'nın Fethinden 1974 Barış Harekâtı'na Uzanan Süreçte Kıbrıs, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10.

Kariotis, T.C., (2011). Hydrocarbons and the Law of the Sea in the Eastern Mediterranean: Implications for Cyprus, Greece, and Turkey, *Mediterranean Quarterly*, Vol:22, No:2.

Kaya, İ., (2011). Doğu Akdeniz'deki Gerginliğin Hukuki Boyutu, *Analist*, Sayı 9, s.56-57.

Keser, U., (2006). Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 3.

Kirişçi, K., The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State, www.esiweb.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kösebalaban, H., The Crisis in Turkish-Israeli Relations: What Is Its Strategic Significance?, mepc.org internet adresinden 10 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kuloğlu, A., KKTC'nin Stratejik Önemi ve Türk Cumhuriyetleri İle Dayanışma, www.beykent.edu.tr internet adresinden 28 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kutlay, M., Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet: Güney Kıbrıs Rum Kesimi-Türkiye Gerginliğinin Analizi, www.usak.org.tr internet adresinden 5 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kutlay, M., Türkiye-KKTC Kıta Sahanelığı Anlaşması: Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet, www.usak.org.tr internet adresinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Mahan, A.T., (2003). *Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi*, İstanbul: Q-Matris Yayınları.

Mankoff, J., Resource Rivalry in the Eastern Mediterranean: The View From Washington, www.gmfus.org internet adresinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Mavroyiannis, A., (1989). Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi, *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, Der. Semih Vaner, İstanbul: Metis Yayınları.

Öğütçü, M., Rivalry in the Eastern Mediterranean: The Turkish Dimension, www.gmfus.org internet sitesinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Özertem, H.S., (2011). Doğu Akdeniz'de Enerji Oyunları, *Analist*, Sayı 9, s.32-34.

Özkan, A., (2013). Enosis, Kanlı Noel Olayı ve Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Sorununda Türkiye'ye Arnavutluk Desteği, *International Journal of Social Science*, c.6, Sayı 2, s.765-796.

Özmen, S., (2007). Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı 391.

Pazarcı, H., (2009). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Rıza, A.A., The Law of the Sea: Turkey vs. Cyprus, www.todayszaman.com internet sitesinden 13 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Sanberk, Ö., (2011). Palmer Raporu'nun Perde Arkası, *Analist*, Sayı 8, s.4-5.

Scovazzi, T., Maritime Boundaries in the Eastern Mediterranean Sea, www.gmfus.org internet sitesinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Solomon, J., Champion, M., U.S. Ties to Turkey Face New Strains, <http://online.wsj.com> internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Sönmezoğlu, F., (1989). Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri, *Türk Dış Politikasında Sorunlar*, der. Esat Çam, Toktamış Ateş, İstanbul: Der Yayınları.

Şahin, M., Değişen Coğrafyada Değişmeyenlerin İttifakı: İsrail-Yunanistan-GKRY, www.orsam.org.tr internet sitesinden 20 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Şahin, M., (2011). Ortadoğu'da Yalnızlaşan İsrail Yeni Müttefikler Arayışında, *Ortadoğu Analiz Dergisi*.

Tamçelik, S., (2011). Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri'nin Stratejik Önemi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, s.1510-1539.

Tamçelik, S., İsrail'in Doğu Akdeniz'deki 'Kıbrıs' Valsi, www.ozgunsosyaldusunce.com internet sitesinden 20 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tarakçı, N., Yeni Basra Körfezi: Doğu Akdeniz, www.tasam.org.tr internet sitesinden 12 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Terlexis, P., (1968). *Greece's Policy and Attitude Towards the Problem of Cyprus*, New York: N.Y. University.

Turan, İ., Turkey and the Mediterranean: Balancing Geopolitics and Geo-Economics", www.gmfus.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tüysüzoğlu, G., Doğu Akdeniz'de Sondaj Krizi, www.tuicakademi.org internet sitesinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Uçarol, R., (2000). *Siyasi Tarih*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Volkan, V.D., (2008). *Kıbrıs:Savaş ve Uyum, Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi*, İstanbul: Everest Yayınları.

Yıldız, D., Yaşar, D., (2012) *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, İstanbul: Truva Yayınları.

Yıldız, D., Doğu Akdeniz'de Enerji Politik'e Karşı Supolitik, topraksuenerji.org internet sitesinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Yıldız, D., Doğu Akdeniz Neden Önemli?, topraksuenerji.org internet sitesinden 10 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Yıldız, D., (2006). Doğu Akdeniz ve Manavgat Çayı Su Temin Projesi, *TMMOB Su Politikaları Kongresi*

Yılmaz, S., Büyük Güçler ve Kıbrıs, www.beykent.edu.tr internet adresinden 28 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

Yılmaz, S., Doğu Akdeniz ve Kıbrıs İçin Yeni Stratejilere İhtiyaç Var, www.turansam.org internet adresinden 01 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

Yılmaz Elmas, F., (2011). Kıbrıs Çözüm Sürecinde Güven(lik) Bunalımı, *Analist*, Sayı 9, s.20-31.

Zeyrek, D., Türk Dış Politikasında 2012'de Neler Yaşanacak?, <http://www.radikal.com.tr> internet sitesinden 1 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Zoupaniotis, A., Christofias Attended Cyprus Federation Annual Gala, www.greeknewsonline.com internet adresinden 20 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.

akaum.atilim.edu.tr

www.bbc.co.uk

www.cyprus-conflict.net

www.denizhaber.com.tr

www.dsi.gov.tr

eurlex.europa.eu

www.euronews.net

www.europarl.europa.eu/summits

www.ft.com

www.gazetevatan.com

www.greeknewsonline.com

www.globes.co.il

www.haber.mynet.com

www.hurriyet.com.tr

www.hurriyetaidailynews.com

www.kibrisgazetesi.com

www.kibrispostasi.com

www.mfa.gov.tr

www.milliyet.com.tr

www.ntvmsnbc.com

www.tbmm.gov.tr

www.todayszaman.com

www.ttk.edu.tr

www.un.org

www.unficyp.org

www.wikipedia.org

www.ynetnews.com

EK-I Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşmaları²⁰⁰

KIBRIS SORUNUNUN ÜZERİNDE ANLAŞMAYA VARILAN NİHAİ ÇÖZÜMÜNÜN TEMELİNİ AÇIKLAYAN MUHTIRA (Memorandum)

Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda Başbakanı, Yunanistan Krallığı Başbakanı ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının temsilcilerinin, bu muhtıraya eklenen belgeleri Kıbrıs sorununun nihai hal şekli için üzerinde anlaşmaya varılmış bir temel olarak kabul ettiklerini bildiren beyanlarını dikkate alarak, hükümetleri adına, bu muhtıraya eklenen ve aşağıda sıralanan belgeleri, Kıbrıs Sorunu'nun nihai çözümü için uzlaşmış bir temel olarak bu belge ile kabul ederler.

HAROLD MACMILLAN

C. KARAMANLIS

A. MENDERES

Londra, 19 Şubat 1959

11 Şubat 1959'da Zürih'te Türkiye ve Yunanistan Başbakanları tarafından imzalanan belgeler:

KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN TEMEL YAPISI

1. Kıbrıs Devleti, Cumhurbaşkanlığı rejimine dayanan bir Cumhuriyet olacaktır. Cumhurbaşkanı Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk olacak ve genel oy verme yöntemiyle, adadaki Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı seçileceklerdir.

2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktır. Yasama ve idari belgeler ve dokümanlar iki resmi dilde yazılacak ve yayınlanarak ilan edilecektir.

²⁰⁰ <http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/1960KibrisCumhuriyetiKurulusAntlasmasi.pdf>

3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte seçilecek tarafsız bir desen ve renkte, kendine özgü bayrağı olacaktır. Yetkililer ve toplumlar, bayramlarda Kıbrıs bayrağı yanında Rum ve Türk bayraklarını da aynı zamanda çekme hakkına sahiptir. Rum ve Türk toplumlari, Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlama hakkına sahip olacaktır.

4. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı 5 yıllık bir süre için seçileceklerdir. Bu mevkilerin, gayyubet, engel ve boşalması durumlarında, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının yerini, Temsilciler Meclisi'nin aynı topluma mensup Başkanı ve Başkan Yardımcısı alacaktır. Her iki mevkiden biri boşaldığında, o mevkinin seçimi 45 günü geçmeyen bir süre içinde yapılacaktır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, anayasaya sadık kalacağına, saygı göstereceğine dair Temsilciler Meclisi'nde yemin edecek ve bu meclis tarafından görevlerine başlatılacaklardır. Bu maksat için Temsilciler Meclisi, kuruluşundan itibaren 24 saat içinde toplanacaktır.

5. Yürütme erki, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısında toplanacaktır. Bu maksatla, 7 Rum ve 3 Türkten oluşan bir Bakanlar Konseyi (Kurulu) oluşturulacaktır. İmzalayacakları ortak bir belge ile Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı kendi toplumlarına mensup bakanları atayacaklardır. Bakanlar, Temsilciler Meclisi dışından da seçilebilecektir. Bakanlar Kurulu'nun kararları, mutlak bir çoğunlukla alınacaktır. Bu şekilde alınan kararlar, derhal Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından resmi gazetede yayınlanmak suretiyle ilan edilecektir. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Temsilciler Meclisi'nin yasa ve kararlarına karşı saptanan aynı koşullar altında nihai veto hakkına ve Bakanlar Kurulu'nun kararlarını geri gönderme hakkına sahip olacaklardır.

6. Yasama erki, genel seçim hakkına uygun olarak, 5 yıl için %70 Rum ve %30 Türk oranında Türk ve Rum toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilecek

olan Temsilciler Meclisi'ne verilecektir. Bu oran, istatistik değerlendirmeden ayrı olarak saptanmıştır.

(Not: Meclisteki temsilcilerin sayısı, toplumlar arasında varılacak karşılıklı anlaşmaya göre saptanacaktır.)

Temsilciler Meclisi, cemaat meclislerine açıkça ayrılmış olanlar dışında, bütün hususlarda yetkisini uygulayacaktır. Yetki uzlaşmazlığı karşısında, böyle bir uzlaşmazlık, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanan bir Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşacak Yüksek Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacaktır. Tarafsız hakim, mahkemenin başkanı olacaktır.

7. Temsilciler Meclisinin yasa ve kararları, hazır olan üyelerin basit çoğunluğu ile kabul edilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, aşağıdaki maddeye göre tekrar gözden geirilmeğe üzere bunları meclise iade etmediği taktirde, 15 gün içinde yayımlanarak ilan olunacaktır. Anayasa, temel maddeleri hariç, Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk yelerinin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilir. Seçim yasasındaki herhangi bir değişiklik ve belediyelerde ilgili herhangi bir yasanın kabul ile herhangi bir vergi veya gümrük resmi (vergisini) koyan yasalar, Temsilciler Meclisi'nin Türk ve Rum yelerinin basit çoğunluk oyuna gereksinim gösterir. Türk ve Rum yelerin oyları ayrı ayrı sayılıp dikkate alınacaktır. Bütçenin kabulünde, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi yargılarına göre, herhangi bir ayrımcılık varsa, onu Temsilciler Meclisi'ne geri göndermek hususundaki haklarını kullanabilirler, Eğer Meclis, kararlarını değiştirmez ve aynen korursa, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya hakkı olacaktır.

8. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte katıldığı ittifaklara ve uluslararası kurumlara Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de katılması dışında, EK-1'de belirtilen savunma, güvenlik

konuları ve dış işleriyle ilgili herhangi bir yasa veya karara karşı, ayrı ayrı veya birlikte kullanılmak üzere nihai veto hakları olacaktır.

9. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, 15 günü aşmayan süre içinde geri gönderilmesi olanağı bulunan bütün yasa ve kararları ayrı ayrı veya birlikte tekrar gözden geçirmek üzere Temsilciler Meclisi'ne geri gönderme hakları vardır. Temsilciler Meclisi, bu suretle geri gönderilen konu hakkında, 15 günlük süre içinde kararını verecektir. Temsilciler Meclisi, kararında ısrar ederse, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı söz konusu yasa veya kararı, yasa ve kararların ilan edilmesi için saptanmış süreler içinde yayınlayarak ilan edecektir. Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, toplumların birisi aleyhinde ayırıcı nitelikte gördüğü yasa ve kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne sunulacaktır. Mahkeme bu yasa ve kararları bozabilir, onaylayabilir veya tamamen veya kısmen yeniden incelenmeleri için Temsilciler Meclisi'ne geri gönderebilir. Bu yasa ve kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesi veya iade halinde Temsilciler Meclisi tarafından bir karar verilinceye kadar uygulanmayacaklardır.

10. Her toplum, kendisi tarafından saptanacak sayıda temsilciden oluşan bir Cemaat Meclisi'ne sahip olacaktır. Cemaat meclisleri, toplum gereksinimlerini ve denetimi kendilerine ait bulunan kurum ve cemiyetlerin gereksinimlerini karşılamak için, kendi toplum bireylerini vergilendirme hakkına sahip olacaktır. Cemaat meclisleri, dini, eğitim, kültürel ve öğretim ile kişi haklarına yönelik bütün hususlarda yetkili olacaklardır. Cemaat meclisleri, kendi toplumunun refahını arttırmak amacıyla kurulan tesisler, hayır ve spor işleri ve cemiyetleri, üretim ve tüketim kooperatifleri veya kredi kuruluşları gibi münhasıran topluma özgü yararlar sağlayıcı kurumlara ilişkin işler hakkında da yetkili olacaklardır. (Tabii ki işbu fıkranın içerdiği hükümler, halk arzu ettiği taktirde, karma ve ortak kuruluşların kurulmasına engel olacak şekilde yorumlanmayacaktır.) Cumhuriyet yasaları ile yönetilecek kooperatifler veya kredi kurumları, denetim yönünden cemaat meclislerinin yetkilerine bağlı

olacaklardır. Cemaat meclisleri, sadece bir cemaat tarafından oluşturulan belediyelerin meseleleri üzerinde de yetkili olacaklardır. Cumhuriyet yasalarına bağlı olacak olan bu belediyeler, işlevleri yönünden cemaat meclisleri tarafından denetleneceklerdir. Merkezi yönetim, geçerli mevzuat gereği yukarıdaki iki fıkrada söz konusu edilen, kurum, tesis ve belediyeleri denetlemek istediği takdirde, bu denetim, söz konusu kurum, tesis veya belediyenin bağlı olduğu topluma mensup memurlar tarafından yapılacaktır.

11. Kamu hizmetleri, %70 Rumlardan ve %30 Türklerden oluşacaktır. Tabii ki bu dağılım, yönetimin bütün kademelerinin derecelerinde, ancak mümkün olduğu oranda uygulanacaktır. İki toplumdaki birinin %100'e yakın bir çoğunluğunun bulunduğu bölge ve mahallerde, merkezi yönetime karşı sorumlu yöresel yönetim organları, münhasıran bu topluma mensup memurlardan oluşacaktır.

12. Cumhuriyet Başsavcısı'nın, Genel Müfettiş'in, Baş Muhasip'in ve Emisyon Bankası Genel Müdürü'nün yardımcıları, üstlerinin (şeflerinin) mensup olduğu toplumdaki olmayacaklardır. Bu mevkilere atamalar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte yapılacaktır.

13. Silahlı kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinin komutan ve yardımcılarını, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacaklar, bu komutanlardan birisi Türk olacaktır. Komutan ve yardımcılarını aynı topluma mensup olmayacaklardır.

14. Zorunlu askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın bu konuda anlaşmaya varması sonucu gerçekleştirilebilir. Kıbrıs'ın %60'ı Rum, %40'ı Türklerden oluşan iki bin kişilik bir ordu olacaktır. Emniyet (jandarma ve polis) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın ortak kararı ile eksiltilip artırılabilir iki bin kişilik bir birliği olacaktır. Emniyet kuvvetleri %70 Rum ve %30 Türklerden

oluşacaktır. Türklerin emniyet kuvvetleri içindeki oranı en fazla %40'a yükselecek, Rumlar için ise en az %60'a inecektir.

15. Cumhuriyet ülkesinin, yalnız bu toplum bireylerinin %100'üne yaklaşan bir oranda oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler, bu topluma mensup olacaktır.

16. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacak iki Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşan bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır. Tarafsız yargıç, mahkemeye başkanlık edecek ve iki oya sahip olacaktır. Bu mahkeme, yargının en yüksek organını oluşturacaktır. (hakimlerin tayini, terfileri vs görevini de görecekler.)

17. Davalı ve davacısı aynı topluma mensup hukuk davaları, bu topluma mensup hakimlerden oluşan bir mahkeme tarafından görülecektir. Davalı veya davacı ayrı toplumlara mensup iseler, mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır. Onuncu maddeye göre, Cemaat Meclisi yetkilerine bağlı olan kişilerin statüsü ve dini işlere ait hukuk davalarını gören mahkemeler, münhasıran ilgili topluma mensup hakimlerden oluşacaktır. Bu mahkemelerin oluşumu ve yetkileri Cemaat Meclisi tarafından kabul edilmiş yasaya göre atanacak ve bunlar Cemaat Meclisi'nin kabul ettiği mevzuatı uygulayacaklardır. Ceza davalarında mahkeme, sanığın toplumuna mensup hakimlerden oluşacaktır. Mağdur başka bir topluma mensup ise, mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır.

18. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi toplumlarına mensup ölüm cezası mahkumlarına ayrı ayrı özel af bahşetmek yetkisine sahiptirler. Suçlu ve mağdurun ayrı ayrı toplumlara mensup olduğu hallerde, özel af hakkı, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte kullanılacaktır. Anlaşmazlık halinde, af lehindeki oya uyulacaktır. Af halinde, ölüm cezası yaşam boyu hapis cezasına çevrilecektir.

19. Tarımsal reformlarda, topraklar, ancak arazisi kamulaştırılmış kimsenin ait olduğu toplum bireylerine dağıtılacaktır. Devlet ve belediyeler tarafından yapılacak kamulaştırmalar, ancak tam ve adil bir tazminat karşılığında yapılabilir. Uzlaşmazlık halinde tazminat, mahkemeler tarafından saptanacaktır. Mahkemeye müracaat, uygulamayı durdurmaz. Kamulaştırılmış taşınmaz mal, ancak kamulaştırmanın amacına uygun bir şekilde kullanılabilir. Aksi halde, bu taşınmaz mal sahiplerine geri verilecektir.

20. Kıbrıs'ın en büyük beş kentinde, bu kentlerde oturan Türkler tarafından belediyeler kurulacaktır. Bununla beraber:

a) Bu kentlerin her birinde, birlikte yapılacak işlerin yerine getirilebilmesi için koordinasyon komitesi kurulacak ve bu komite işbirliğini gerektiren konular ile uğraşacaktır. Bu komiteler, her kasabadaki Rum belediyesi tarafından seçilen iki, Türk belediyesi tarafından seçilen iki üye ile, iki belediye tarafından seçilecek bir başkandan oluşacaktır.

b) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, dört yıl sonunda, en büyük beş kentte ayrılmış bulunan belediyelerin, bu şekilde devam edip etmeyeceği hususunu gözden geçireceklerdir. Diğer bölgelere gelince, buralardaki belediyelerin, mümkün olduğu kadar, iki toplumun nüfus oranlarında temsil edilmesi esasına göre oluşması için anayasada özel düzenlemeler yapılacaktır.

21. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yeni Kıbrıs Devleti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasasını garanti edecek bir antlaşma yapacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında bir de askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Bu iki antlaşma, anayasa hükmünde olacaktır. (Bu sonuncu fıkra anayasaya, temel maddelerden biri olarak geçirilecektir.)

22. Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesinin veya ayrılıkçı bir bağımsızlığın (Kıbrıs'ın iki ayrı devlet olarak taksiminin) önlenmesi kabul edilecektir.

23. Kıbrıs Cumhuriyeti; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye, niteliği ne olursa olsun, her türlü anlaşmalar için, en ziyade müsaadeye mazhar ülke koşulu tanıyacaktır. Bu hüküm, İngiltere'ye tanınacak askeri üs ve kolaylıklarla ilgili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık arasında imzalanan anlaşmalara uygulanmayacaktır.

24. Yunan ve Türk hükümetleri, kendi toplumlarına ait eğitim, kültür ve spor kurumlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardır. Toplumlardan biri, bu kurumların faaliyeti için gerekli sayıda öğretmen, profesör veya din adamı bulunmadığı inancında ise, Yunan ve Türk hükümetleri kendi toplumlarının bu gereksinimlerini tamamen karşılayabileceklerdir.

25. Müteakip bakanlıklardan biri, yani Dışişleri, Savunma veya Maliye Bakanlıklarından biri bir Türklere verilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anlaştıkları taktirde bu sistemin yerine dönüşümlü bir sistemi uygulayabilirler.

26. Antlaşmaların imzalanması sonucu kurulacak olan yeni devlet, mümkün olan süratle ve bu antlaşmaların imzasından sonra üç ayı aşmayan bir süre içinde kurulacaktır.

27. Yukarıda belirtilen bütün noktalar Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri sayılacaktır.

EK-1

A. Temel esasların 8. maddesi gereğince vetoya tabi savunma meseleleri şunlardır.

- a) Silahlı kuvvet oluşumu ve sayısı ile bunlara ait tahsisat
- b) Kadro atamaları ve terfiler
- c) Savaş malzemesi ve her türlü patlayıcı maddelerin ithali
- d) Müttefik memleketlere üs veya diğer kolaylıklar sağlanması

Vetoya tabii güvenlik meseleleri şunlardır:

- a) Kadro atama ve terfileri
- b) Kuvvetlerin dağılımı ve konuşlandığı bölgeler
- c) İstisna önlemler ve sıkıyönetim
- d) Polis yasaları

(Bütün istisnai önlem ve kararların vetoya tabi olacağı, fakat polis ve jandarmanın normal faaliyeti ile ilgili olanların vetoya tabi olmayacağı belirtilmiştir.)

B. Garanti Antlaşması

Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraftan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye,

1. Anayasanın esas maddeleri ile kurulan ve düzenlenen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve devamının kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak,

2. Sözü edilen anayasa ve oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzularak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

MADDE 1:

Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. (taahhüt eder) Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. (sorumluluğunu yüklenir) Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.

MADDE 2:

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'inci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler. Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini, gerekse adanın taksimini doğrudan doğruya, veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

MADDE 3:

Bu antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çığnenmesi) halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler. Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu (state of affairs) münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

MADDE 4:

Bu antlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir. Yüksek akit taraflar, Birleşmiş Milletler Şartı'nın (charter) 102'nci maddesi hükümlerine uygun olarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler.

C. İttifak Antlaşması

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapmayı ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

2. Yüksek akit taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi saldırı veya tecavüzlere karşı koymayı üstlenirler.

3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir Üçlü Karargâh kurulacaktır.

4. Yukarıdaki maddede sözü edilen karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını, Yunan ve Türk hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.

5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.

6. Üçlü Karargah'ın komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye hükümetlerinin veya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir general tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.

EK-II Kıbrıs Türklerini Yok Ederek Kıbrıs'ı Yunanistan'a Bağlamayı Hedefleyen Akritas Planı'nın İngilizce Tam Metni²⁰¹

AKRITAS PLAN

Recent public statements by Archbishop Makarios have shown the course which our national problem will take in the near future. As we have stressed in the past, national struggles cannot be concluded overnight; nor is it possible to fix definite chronological limits for the conclusion of the various stages of development in national causes. Our national problem must be viewed in the light of developments which take place and conditions that arise from time to time, and the measures to be taken, as well as their implementation and timing, must be in keeping with the internal and external political conditions. The whole process is difficult and must go through various stages because factors which will affect the final conclusion are numerous and different. It is sufficient for everyone to know, however, that every step taken constitutes the result of a study and that at the same time it forms the basis of future measures. Also, it is sufficient to know that every measure now contemplated is a first step and only constitutes a stage towards the final and unalterable national objective which is the full and unconditional application of the right of self-determination.

As the final objective remains unchanged, what must be dwelt upon is the method to be employed towards attaining that objective. This must, of necessity, be divided into internal and external (international) tactics because the methods of the presentation and the handling of our case within and outside the country are different.

²⁰¹ <http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa>

A. METHOD TO BE USED OUTSIDE

In the closing stages of the (EOKA) struggle, the Cyprus problem had been presented to world public opinion and to diplomatic circles as a demand of the people of Cyprus to exercise the right of self-determination. But the question of the Turkish minority had been introduced in circumstances that are known, inter-communal clashes had taken place and it had been tried to make it accepted that it was impossible for the two communities to live together under a united administration. Finally the problem was solved, in the eyes of many international circles, by the London and Zurich Agreements, which were shown as solving the problem following negotiations and agreements between the contending parties.

(a) Consequently our first aim has been to create the impression in the international field that the Cyprus problem has not been solved and that it has to be reviewed.

(b) The creation of the following impressions has been accepted as the primary objective:

(i) that the solution which has been found is not satisfactory and just;

(ii) that the agreement which has been reached is not the result of the free will of the contending parties;

(iii) that the demand for the revision of the agreements is not because of any desire on the part of the Greeks to dishonour their signature, but an imperative necessity of survival for them;

(iv) that the co-existence of the two communities is possible,

(v) that the Greek majority, and not the Turks, constitute the strong element on which foreigners must rely.

(c) Although it was most difficult to attain the above objectives, satisfactory results have been achieved. Many diplomatic missions have already come to believe strongly that the Agreements are neither just nor satisfactory that they were signed as a result of pressures and intimidations without real negotiations, and that they were imposed after many threats. It has been an important trump card in our hands that the solution brought by the Agreements was not submitted to the approval of the people; acting wisely in this respect our leadership avoided holding a referendum. Otherwise, the people would have definitely approved the Agreements in the atmosphere that prevailed in 1959. Generally speaking, it has been shown that so far the administration of Cyprus has been carried out by the Greeks and that the Turks played only a negative part acting as a brake.

(d) Having completed the first stage of our activities and objectives we must materialise the second stage on an international level. Our objective in this second stage is to show:

(i) that the aim of the Greeks is not to oppress the Turks but only to remove the unreasonable and unjust provisions of the administrative mechanism;

(ii) that it is necessary to remove these provisions right away because tomorrow maybe too late;

(iii) (omitted);

(iv) that this question of revision is a domestic issue for Cypriots and does not therefore give the right of intervention to anyone by force or otherwise;

(v) that the proposed amendments are reasonable and just and safeguard the reasonable rights of the minority.

(e) Generally speaking, it is obvious that today the international opinion is against any form of oppression, and especially against oppression of minorities. The Turks have so far been able to convince world public opinion that the union of Cyprus with Greece will amount to their enslavement. Under these circumstances we stand a good chance of success in influencing world public opinion if we base our struggle not on ENOSIS but on self-determination. But in order to be able to exercise the right of self-determination fully and without hindrance we must first get rid of the Agreements (e.g. the Treaty of Guarantee, the Treaty of Alliance etc.) and of those provisions of the Constitution which inhibit the freehand unbridled expression of the will of the people and which carry dangers of external intervention. For this reason our first target has been the Treaty of Guarantee, which is the first Agreement to be cited as not being recognised by the Greek Cypriots.

When the Treaty of Guarantee is removed no legal or moral force will remain to obstruct us in determining our future through a plebiscite.

It will be understood from the above explanations that it is necessary to follow a chain of efforts and developments in order to ensure the success of our Plan. If these efforts and developments failed to materialise, our future actions would be legally unjustified and politically unattainable and we would be exposing Cyprus and its people to grave consequences. Actions to be taken are as follows:

(a) The amendment of the .negative elements of the Agreements and Alliance. This step is essential because the necessity of amending the negative aspects of any Agreement is generally acceptable internationally and is considered reasonable (passage omitted) whereas an external intervention to prevent the amendment of such negative provisions is held unjustified and inapplicable.

(b) Once this is achieved the Treaty of Guarantee (the right of intervention) will become legally and substantially inapplicable.

(c) Once those provisions of the Treaties of Guarantee and Alliance which restrict the exercise of the right of self-determination are removed, the people of Cyprus will be able, freely, to express and apply its will.

(d) It will be possible for the Force of the State (the Police Force) and in addition, friendly military Forces, to resist legitimately any intervention internally or from outside, because we will then be completely independent.

It will be seen that it is necessary for actions from (a) to (d) to be carried out in the order indicated.

It is consequently evident that if we ever hope to have any chance of success in the international field, we cannot and should not reveal or proclaim any stage of the struggle before the previous stage is completed. For instance, it is accepted that the above four stages constitute the necessary course to be taken, then it is obvious that it would be senseless for us to speak of amendment (a) if stage (d) is revealed, because it would then be ridiculous for us to seek the amendment of the negative points with the excuse that these amendments are necessary for the functioning of the State and of the Agreements.

The above are the points regarding our targets and aims, and the procedure to be followed in the international field.

B. THE INTERNAL ASPECT

Our activities in the internal field will be regulated according to their repercussions and to interpretations to be given to them in the world and according to the effect of our actions on our national cause.

1. The only danger that can be described as insurmountable is the possibility of a forceful external intervention. This danger, which could be met partly or wholly by our forces is important because of the political damage that it could do rather than the material losses that it could entail. If intervention took place before stage (c), then such intervention would be legally tenable at least, if not entirely justifiable. This would be very much against us both internationally and at the United Nations. The history of many similar incidents in recent times shows us that in no case of intervention, even if legally inexcusable, has the attacker been removed by either the United Nations or the other powers without significant concessions to the detriment of the attacked party. Even in the case of the attack on Suez by Israel, which was condemned by almost all members of the United Nations and for which Russia threatened intervention, the Israelis were removed but, as a concession, they continued to keep the port of Eliat in the Red Sea. There are, however, more serious dangers in the case of Cyprus.

If we do our work well and justify the attempt we shall make under stage (a) above, we will see, on the one hand, that intervention will not be justified and, on the other hand, we will have every support since, by the Treaty of Guarantee, intervention cannot take place before negotiations take place between the Guarantor Powers, that is Britain, Greece and Turkey. It is at this stage, i.e., at the stage of contacts (before intervention) that we shall need international support. We shall obtain this support if the amendments proposed by us seem reasonable and justified. Therefore, we have to be extremely careful in selecting the amendments that we shall propose.

The first step, therefore, would be to get rid of intervention by proposing amendments in the first stage. Tactic to be followed: (omitted).

2. It is evident that for intervention to be justified there must be a more serious reason and a more immediate danger than simple Constitutional amendments. Such reasons can be:

(a) The declaration of ENOSIS before actions (a) to (e).

(b) Serious intercommunal unrest which may be shown as a massacre of Turks.

The first reason is removed as a result of the Plan drawn up for the first stage and consequently what remains, is the danger of intercommunal strife. We do not intend to engage, without provocation, in massacre or attack against the Turks. Therefore, (section omitted) the Turks can react strongly and incite incidents and strife, or falsely stage massacres, clashes or bomb explosions in order to create the impression that the Greeks attacked the Turks and that intervention is imperative for their protection. Tactic to be employed: Our actions for amending the Constitution will not be secret; we would always appear to be ready for peaceful talks and our actions would not take any provocative and violent form. Any incidents that may take place will be met, at the beginning, in a legal fashion by the legal Security Forces, according to a plan. Our actions will have a legal form.

3. (Omitted.)

4. It is, however, naive to believe that it is possible for us to proceed to substantial actions for amending the Constitution, as a first step towards our more general Plan as described above, without expecting the Turks to create or stage incidents and clashes. For this reason the existence and the strengthening of our Organisation is imperative because:

(a) if, in case of spontaneous resistance by the Turks, our counter attack is not immediate, we run the risk of having a panic created among Greeks, in towns in particular. We will then be in danger of losing vast areas of vital importance to the Turks, while if we show our strength to the Turks immediately and forcefully, then they will probably be brought to their senses and restrict their activities to insignificant, isolated incidents.

(b) in case of a planned or unplanned attack by the Turks, whether this be staged or not, it is necessary to suppress this forcefully in the shortest possible time, since, if we manage to become the masters of the situation within a day or two, outside intervention would not be possible, probable or justifiable.

(c) The forceful and decisive suppressing of any Turkish effort will greatly facilitate our subsequent actions for further Constitutional amendments, and it should then be possible to apply these without the Turks being able to show any reaction. Because they will learn that it is impossible for them to show any reaction without serious consequences for the Community.

(d) in case of the clashes, becoming widespread, we must be ready to proceed immediately through actions (a) to (d), including the immediate declaration of ENOSIS, because, then, there will be no need to wait or to engage in diplomatic-activity.

5. In all these stages we must not overlook the factor of enlightening, and of facing the propaganda of those who do not know or cannot be expected to know our plans, as well as of the reactionary elements. It has been shown that our struggle must go through at least four stages and that we are obliged not to reveal our plans and intentions prematurely. It is therefore more than a national duty for everyone to observe full secrecy in the matter. Secrecy is vitally essential for our success and survival.

This, however, does not prevent the reactionaries and irresponsible demagogues from indulging in false patriotic manifestations and provocations. Our Plan would provide them with the possibility of putting forward accusations to the effect that the aims of our leadership are not national and that only the amendment of the Constitution is envisaged. The need for carrying out Constitutional amendments in stages and in accordance with the prevailing conditions, makes our job even more difficult.

All this must not, however, be allowed to drag us to irresponsible demagoguery, street politics and a race of nationalism. Our deeds will be our undeniable justification. In any case owing to the fact that, for well-known reasons, the above Plan must have been carried out and borne fruit long before the next elections, we must distinguish ourselves with self-restraint and moderation in the short time that we have. Parallel with this, we should not only maintain but reinforce the present unity and discipline of our patriotic forces. We can succeed in this only by properly enlightening our members so that they in turn enlighten the public.

Before anything else we must expose the true identity of the reactionaries. These are petty and irresponsible demagogues and opportunists. Their recent history shows this. They are unsuccessful, negative and anti-progressive elements who attack our leadership like mad dogs but who are unable to put forward any substantive and practical solution of their own. In order to succeed in all our activities we need a strong and stable government, up to the last minute. They are known as clamorous slogan-creators who are good for nothing but speech-making. When it comes to taking definite actions or making sacrifices they are soon shown to be unwilling weaklings. A typical example of this is that even at the present stage they have no better proposal to make than to suggest that we should have recourse to the United Nations. It is therefore necessary that they should be isolated and kept at a distance.

We must enlighten our members about our plans and objectives only verbally. Meetings must be held at the sub-headquarters of the Organisation to enlighten leaders and members so that they are properly equipped to enlighten others. No written explanation of any sort is allowed. Loss or leakage of any document pertaining to the above is equivalent to high treason. There can be no action that would inflict a heavier blow to our struggle than any revealing of the contents of the present document or the publication of this by the opposition.

Outside the verbal enlightenment of our members, all our activities, and our publications in the press in particular, must be most restrained and must not divulge any of the above. Only responsible persons will be allowed to make public speeches and statements and will refer to this Plan only generally under their personal responsibility and under the personal responsibility of the Chief of sub-headquarters concerned. Also, any reference to the written Plan should be done only after the formal approval of the Chief of the sub-headquarters who will control the speech or statement. But in any case such speech or statement must never be allowed to appear in the press or any other publication.

The tactic to be followed: Great effort must be made to enlighten our members and the public verbally. Every effort must be made to show ourselves as moderates. Any reference to our plans in writing, or any reference in the press or in any document is strictly prohibited. Responsible officials and other responsible persons will continue to enlighten the public and to increase its morale and fighting spirit without ever divulging any of our plans through the press or otherwise.

Note: The present document should be destroyed by burning under the personal responsibility of the Chief of the sub-headquarters and in the presence of all members of the staff within 10 days of its being received. It is strictly prohibited to make copies of the whole or any part of this document. Staff members of sub-headquarters may have it in their possession only under the personal responsibility of the Chief of sub-headquarters, but in no case is anyone allowed to take it out of the office of sub-headquarters.

The Chief AKRITAS

EK-III Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 Tarihli Kıbrıs'la İlgili Deklarasyonu²⁰²**TÜRKİYE'NİN KIBRIS'LA İLGİLİ DEKLARASYONU**

1. Türkiye, Kıbrıs Sorunu'na siyasi bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu yöndeki tutumunu da açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iki-kesimli yeni bir ortaklık devleti kurulmasını hedefleyen kapsamlı çözüme ulaşma yönündeki çabalarını desteklemeyi sürdürecektir. Adil ve kalıcı bir çözüm, bölgede barışa, istikrara ve uyumlu ilişkilerin tesisine önemli bir katkıda bulunacaktır.

2. İşbu Protokol'de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960'ta kurulan asıl ortaklık devleti değildir.

3. Türkiye bu nedenle, Kıbrıs Rum makamlarının, halihazırda olduğu gibi, Kıbrıs'ta sadece ara bölgenin güneyinde otorite, denetim ve yetki icra ettiği ve Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği şeklindeki tutumunu sürdürecektir ve anılan makamların tasarruflarını buna göre muameleye tabi tutacaktır.

4. Türkiye bu Protokol'ün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının, Protokol'de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir biçimde tanınması anlamına gelmediğini ve Türkiye'nin 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmalarından kaynaklanan hak ve mükellefiyetlerini haleldar etmediğini beyan eder.

5. Türkiye, işbu Protokol'e taraf olmasının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile mevcut ilişkilerini değiştirmeyeceğini teyit eder.

²⁰² <http://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa>

6. Kapsamlı bir çözüm bulununcaya değin, Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin tutumu değişmeyecektir. Türkiye, Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüm sonucunda oluşacak yeni ortaklık devleti ile ilişkiler tesis etmeye hazır olduğunu beyan eder.

EK-IV Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma²⁰³

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma

Bundan böyle akit taraflar olarak anılacak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti,

Mevcut iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerini daha derinleştirmek ve genişletmek isteğinden hareketle,

Tarafların kıta sahanlığının doğal kaynakları araştırmak ve işletmek amacıyla egemen haklarını kullandıkları Akdeniz’de kıta sahanlığının ilgili bölgelerinin sınırının saptanmasını arzularak,

Yapıcı müzakereler ve iyi komşuluk ruhu içerisinde adil ve karşılıklı kabul edilebilir çözümler sağlanması yolundaki isteklerini göz önüne alarak

Akdeniz’de kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkeler esasına göre yapılmasını kabul ederek,

Uluslararası hukukun ilgili ilkelerini ve kurallarını göz önünde bulundurarak,

Aşağıda hususlarda anlaşmışlardır:

²⁰³ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>

Madde 1

Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki kıta sahanlığı sınırı, aşağıda koordinatları belirtilen noktalardan geçer:

1. 35-33-09.584K 32-16-18.000D
2. 35-33-41.913K 32-21-12.349D
3. 35-33-47.278K 32-31-50.801D
4. 35-35-38.364K 32-37-51.980D
5. 35-37-58.043K 32-46-34.195D
6. 35-39-53.677K 32-56-36.616D
7. 35-40-59.868K 33-02-50.096D
8. 35-40-55.189K 33-10-19.709D
9. 35-41-19.465K 33-19-40.157D
10. 35-40-58.546K 33-23-18.544D
11. 35-41-14.617K 33-32-33.838D
12. 35-41-45.874K 33-38-16.025D
13. 35-42-04.417K 33-45-08.528D
14. 35-42-29.670K 33-53-00.873D
15. 35-43-50.531K 34-02-48.043D
16. 35-45-06.627K 34-06-06.897D

17. 35.45.44.498K 34-10-13.085D
18. 35-48-11.903K 34-14-21.393D
19. 35-49-46.780K 34-18-51.643D
20. 35-51-41.517K 34-24-51.492D
21. 35-52-57.081K 34-28-43.550D
22. 35-54-25.608K 34-33-30.506D
23. 35-54-42.208K 34-36-28.498D
24. 35-54-06.978K 34-40-56.920D
25. 35-52-55.052K 34-44-01.021D
26. 35-51-19.934K 34-46-40.603D
27. 35.49.09.889K 34-48-51.634D

Akit taraflar aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırma çizgisinin doğuda 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D koordinatlarında olan nokta ve batıda 35-33-09.584K ile 32-16-18D koordinatları olan noktaya kadar saptama konusunda yukarıda belirtildiği gibi anlaşmaya varmışlardır.

Bu koordinatların doğudaki 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D noktasının doğusuna ve batıdaki 35-33-09.584K ile 32-16-18D noktasının batısına doğru olan yöndeki sınırlandırmanın ve daha uzağa doğru uzatılarak çizilmesinin, ilgili taraflarla uluslararası hukuk kurallarına ve hakkaniyet ilkelerine göre ileride yapılacak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi konusunda da mutabık kalmışlardır.

Madde 2

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında koordinatları yukarıda belirtilen kıta sahanlığı sınır çizgisi, bu anlaşmanın ayrılmaz bir parçasını oluşturan 12 Nisan 2008 yılında yayınlanmış olan TR 30 numaralı deniz haritasında da gösterilmiştir.

İşbu anlaşmada belirtilen coğrafi koordinatlar WGS 84 ile ifade edilmiştir.

Madde 3

Kıta sahanlığının deniz yatağında veya toprak altında doğal kaynak rezervinin işbu anlaşmanın 1. Maddesi'nde belirlenen sınırın üzerinde, her iki tarafın da kıta sahanlığı alanına girecek şekilde bulunduğu belirlenmesi durumunda, akit taraflar bu rezervin en verimli şekilde nasıl işletileceği konusunu müştereken saptamak üzere görüşmeler yapacaklardır.

Madde 4

İşbu anlaşma Kıbrıs Türklerinin, adanın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını haleldar etmeyecektir. Akit taraflar Kıbrıs meselesine kapsamlı çözüm bulunması çabalarını sürdürecektir.

Madde 5

İşbu anlaşmanın yorumu ve uygulanması konusunda bir uyuşmazlık çıkması durumunda bu uyuşmazlık diplomatik yollardan müzakere veya tarafların ortak rızasına dayanacak diğer barışçı yöntemlerle çözüme kavuşturulacaktır.

Madde 6

Bu anlaşma taraf devletlerce onaylandıktan sonra, onay belgelerinin değişimi tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

Bu anlaşma 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta Türkçe olmak üzere iki nüsha halinde düzenlenmiştir."

EK-V Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hakkındaki 5 Ağustos 2011 Tarihli Açıklaması²⁰⁴

Uluslararası hukuk, yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının, ilgili ülkeler arasında ve tüm tarafların hak ve çıkarları gözetilerek, hakça yapılmasını amirdir.

Bununla birlikte GKRY, uluslararası hukukun hilafına ve üçüncü tarafların haklarını ihlal ederek, 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını sınırlandıran ikili anlaşmalar yapma gayretlerini sürdürmüş, ayrıca petrol/doğal gaz arama faaliyetlerinde bulunmuştur.

GKRY'nin yaptığı bu anlaşmalar ve petrol/doğal gaz arama faaliyetleri Kıbrıs Sorunu'nun çözümünü olumsuz etkilemekte ve ayrıca bölge ülkeleri arasında yeni ihtilaflara neden olmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak, gerek ülkemizin gerek KKTC'nin görüşleri ve ikazları bölge ülkeleri ve BM nezdinde zamanında kayda geçirilmiş, Kıbrıs Adası'nın güneyinde geçerliliği bulunmayan ruhsatlara dayanarak petrol/doğal gaz arama-çıkarma faaliyetlerine ilgi duyan şirket ve ülkelerin sorumluluk ile hareket etmelerini beklediğimiz belirtilmişti.

Konuya yaklaşımımız ve görüşlerimiz geçerliliğini elan muhafaza etmektedir.

Kıbrıs Adası'nın güneyinde önümüzdeki Ekim ayı başında fiilen sondaj çalışmalarına başlanılacağına yönelik son dönemde çıkan haberler ve

²⁰⁴ http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa

yapılan resmi açıklamalar ışığında, bazı hususlara tekrar dikkat çekilmesinde fayda bulunmaktadır.

Kıbrıs Rum tarafı tek yanlı olarak tüm Ada adına, Ada'nın bütününe ait olan doğal kaynaklar konusunda söz söyleme, girişim yapma ve/veya anlaşma imzalama hak ve yetkisine sahip değildir. Bu tür yasal dayanaktan yoksun faaliyetler, Ada'da ve bölgede gerginlik yaratmakta, kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin Ada'nın doğal kaynaklarından eşit şekilde yararlanma hakkına hanel getirmekte, halen devam etmekte bulunan görüşmeler sürecine zarar vermektedir.

Yeni bir ortaklık kurulması amacıyla Ada'nın geleceğini belirlemeye yönelik görüşmelerin devam etmekte olduğu ve kritik bir aşamaya ulaştığı bu dönemde, bu tür tek yanlı faaliyetlerde bulunmanın taşıdığı risk ve sakıncalar ise aşikârdır. Rum Yönetiminin hareket tarzı zamansız olduğu kadar bir sorumsuzluk örneğidir. Bu hareketler uzlaşma çabalarına darbe vurmaktadır.

Bir başka bölge ülkesinin de GKRY'nin imzaladığı bir ikili sınırlandırma anlaşmasını BM nezdinde girişim konusu yapması, bu tür tek yanlı teşebbüslerin bölgenin barış ve istikrarına menfi etkide bulunduğunun ve mevcut sorunlara yenilerinin eklenmesine yol açtığına en açık kanıtıdır.

Uluslararası toplumun, Kıbrıs Rum tarafının, Kıbrıs Türk tarafının Ada'nın doğal kaynaklarından eşit olarak faydalanma hakkını gasp etmeye yönelik bu girişimlerine prim vermemek için sorumlulukla hareket etmesi gerekmektedir.

Ülkemiz ve KKTC bölgedeki meşru hak ve çıkarlarını korumak amacıyla uluslararası hukuka uygun şekilde bundan böyle de diplomatik ve siyasi kanallardan girişimlerini sürdüreceklerdir. Türkiye'nin ve KKTC'nin bu maksatla gereğine tevessül edeceğinden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Beklentimiz kapsamlı çözüm görüşmelerinin sürdüğü bir ortamda görüşmeleri

raydan çıkarabilecek, bölgede gerilimi yükseltebilecek, oldu-bittiler yaratmaya matuf tek yanlı girişimlerden önemle kaçınılmasıdır.

ÖZET

[AKTAŞ, Serkan]. [Doğu Akdeniz’de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2013]

Uzun yıllar boyunca dengeli ilerleyen Türkiye-İsrail ilişkileri, 31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze’ye insani yardım malzemesi taşıyan filoda yer alan Mavi Marmara feribotuna, Akdeniz’in uluslararası sularında, İsrail’in yaptığı müdahale ile gerilmiş ve takip eden dönemde de giderek bozulmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’nin Türk kesiminin görüşünü almaksızın Kıbrıs Cumhuriyeti adına İsrail ile Münhasır Ekonomik Bölge’nin Belirlenmesi Anlaşması imzalaması ve Doğu Akdeniz’de tespit edildiği iddia edilen zengin hidrokarbon kaynakları nedeniyle Kıbrıs Sorunu yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye’nin İsrail ile sarsılan ilişkileri GKRY’ye, Doğu Akdeniz’de kendisine avantajlı bir konum sağlamış ve bölgede varlığı tespit edilen hidrokarbon kaynakları üzerinde, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’ne rağmen, mutlak hâkimiyet elde edebilmesi açısından yeni bir fırsat doğurmuştur. Bu kapsamda İsrail’le ilişkilerini yeniden normal bir seyre kavuşturması, Türkiye’nin bölgedeki çıkarları açısından önemlidir.

Türkiye, Doğu Akdeniz’deki güç mücadelesinin bir aktörü olmakta geç kalmıştır. Türkiye her ne kadar 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf değilse de, Karadeniz’de kıyıdaş devletlerin tümü ile deniz sınırları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge belirlenmesi konusunda anlaşmalar imzalamıştır. Benzer şekilde Türkiye ve KKTC’nin, Doğu Akdeniz’de de deniz yetki alanlarını belirlemesi ve tüm kıyıdaş devletlerle anlaşmalar yapması gereklidir. Bu yolla Türkiye, GKRY’nin süreci kendi lehine yönetmesini engelleyebilecektir. Türkiye’nin kendi çıkarlarını gözetecek siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetlerin çerçevesini çizen eylem planları hazırlaması gerekmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını koruma yoluna giderken bölgede tansiyonu yükseltmemeye dikkat etmeli, bölgesel güvenliğin ve istikrarın sağlanmasında, mümkün olduğu durumlarda işbirliği yöntemiyle yumuşak güç faktörünü kullanmaya gayret göstermelidir.

Anahtar Sözcükler

1. İsrail
2. Kıbrıs
3. Münhasır Ekonomik Bölge
4. Doğu Akdeniz
5. Hidrokarbon Kaynakları
6. Türkiye

ABSTRACT

[AKTAŞ, Serkan]. [Analysis of Cyprus-Israel Rapprochement from Turkey's Perspective], [Master Thesis], Ankara, [2013]

The Turkish–Israeli relationship has been a smooth one for decades until the intervention of Israel to the Mavi Marmara ferry, which was carrying humanitarian aid to Gaza, in the international waters of the Mediterranean Sea, on May 31, 2010. After the Mavi Marmara incident, the relationship between the two country kept disintegrating. The signature of a Delimitation of Exclusive Economical Zone (EEZ) agreement between Israel and the Greek Cypriot Administration (GCA) on behalf of the entire island of Cyprus without involving the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) as well as the rich hydrocarbon resources believed to be discovered in the Eastern Mediterranean changed the dimension of the Cyprus Problem. The deteriorating Turkish–Israeli relationship provided an advantageous position to the GCA in the Eastern Mediterranean as well as an opportunity to achieve absolute dominance above the hydrocarbon resources identified in the region inspite of TRNC. In this respect, restoring her relationships with Israel is important for Turkey's regional interests.

Turkey has been a late comer to the power struggle in the East Mediterranean. Although she is not a party to the 1982 United Nations Convention of the Law of Sea, Turkey has signed agreements regarding sea boundaries, continental shelf and delimitation of EEZs with all riparian states in the Black Sea. Turkey and TRNC should be designating sea jurisdictional areas and sign agreements with all riparian states in the Eastern Mediterranean, through which Turkey would be able to prevent the GCA from steering the process in favour of herself. Turkey needs to prepare political,

economical and military action plans that will protect her own national and regional interests.

Turkey, while protecting her interests in the Eastern Mediterranean, should take due care in trying not to increase the tension in the region and should focus on using the soft power factor as applicable in the maintenance of regional security and stability.

Key Words

1. Israel
2. Cyprus
3. Exclusive Economical Zone
4. Eastern Mediterranean
5. Hydrocarbon Resources
6. Turkey